

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

1 KASIM 1958 — 100 KURUŞ — CILT X

Sayı: 111

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

BİR YAZ BÖYLE GEÇTİ 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

35 nci Yıl ve Yeşil Bayraklar; Basının Çektikleri; 4. Ağustos Kararlarından Sonra İthalât; Kredi Politikasında Değişiklik mi?; Akdenizde Kültür, Siyaset ve Din; Toplanamayan Konferans; Darbecilere Ders; Cezayir; Mareşal Amr'ın Seyahati; NATO'nun İslâhı 3-8

İNCELEMELER :

Lise Diploma Dereceleri, Üniversite Giriş Testlerinin Yerini Tutabilir mi? Dr. Kenan GÜRTAN 8
Türk Ekonomisinin Bugünkü Meseleleri. II. Dr. Oktay YENAL 10

"Kadro"ların Analizi — II — 11

Ömer SAKİP 11

OKURLARIN FORUMU :

Muhalefetin Birleşmesi; Amerikalılar mı Kabahatli Biz mi?; Risalei Nur Talebelerine Cevap; Risalei Nur Talebeleri Hakkında; Kayseri'den İki Mektup ve Forum'un Notu 14-19

KÜLTÜR ve SANAT :

İslâmda Dans Metin AND 20
Bilgi mi, "Yol Yordam Bilme" mi?
R. N. Nowell - Smith
..... Çeviren : B. KARASU 21
Doktor Jivago
..... Nermîn MENEMENCİOĞLU 23

Bir Yaz Böyle Geçti

1958 yazı siyasî tarihimizin en hareketli yazlarından biri oldu.

Muhalefet saflarındaki milletvekilleri, Büyük Millet Meclisinin yeni toplantı yılına, dinlenmiş değil, adetâ yorgun girdiler. Ancak karış karış dolaştıkları yurdun her köşesinde öyle bir sevgi, ilgi ve heyecanla karşılanmışlardır ki bu yorgunluğu duyduklarına ihtimal verilemez.

Başbakan ve bazı Bakanlar da İstanbul'un sayfiyelerindeki alışılmış, uzun dinlenmelerini bu yaz oldukça kısa keserek, Hükümet işleri-

ni bütün bütün bir yana bırakmak pahasına, propaganda konuşmaları için yurdu boydan boya dolaşmağa çıktılar.

Halkın ilgisini uyandırıcı manşetlik siyasî haber ve sözler bulmakta yaz boyunca hemen bir gün bile zorluk çekmeyen gazeteler, yazları alışık olmadıkları bir rağbet gördüler.

Devlet Radyosunda siyasî yayınlar, hele yazın ikinci yarısından itibaren, tabii tek taraflı olarak, ön plâna geçirildi.

Yalnız Demokrat Partili millet-

vekillerinin büyük çoğunluğu bu faaliyetin, bu koşuşmanın, bu karşılıklı haykırışmanın dışında kalmış, yaz tatilini üçe bölen olağanüstü Meclis toplantılarında bile tartışmalara katılmamışdır. Başbakanın gezi ekipleğinde yer alanlar sayılmazsa, Demokrat Partili milletvekilleri, sanki Türk toplumunun siyasî kaderiyle doğru dan doğruya ilişkileri pek kalmamış gibi, bir kenara çekilmeyi, sıfat ve sorumlulukları bakımından tam ortasında bulunmaları gereken olaylara seyirci kalmayı tercih eder görün-

müşlerdir.

Bazı iyimser tahminlere göre, bu seyircilik, bir kısım D.P. li milletvekillerine çok şey öğretmiştir. Bu iyirser tahminlerin yerinde olup olmadığına dair ilk belirtiler, ancak Meclis açılıp Grup toplantılarının sonuçları alınmağa başlayınca ortaya çıkacaktır.

İktidar partisi idarecileri, bu yaz, siyasî kaderleri 3 yıl sonra yapılması beklenen seçimlerde değil de, daha önce, çok daha önce, pek yakın bir gelecekte tâyin edilecekmiş gibi bir telâş içine düştüklerini, bütün hâllerleriyle, sözleriyle belli etmişlerdir.

Bu idareciler, siyasî kaderlerinin, seçimlere kalmadan, hem de kendi partileri içinde ve kendi aleyhlerine olarak tâyin edilmesi ihtimalinden ne kadar ürktüklerini saklıyamadılar.

İdareciler arasında yazın başlayan çözüntünün, sorumluluktan biran önce sıyrılma, Başbakanı yalnız bırakma telâşının, bu kaygıdan doğduğu bellidir.

Vakti çoktan gelip geçmiş Büyük Kongrenin geciktirilmesindeki başlıca etkenin de bu kaygı olduğu bellidir.

Hele D.P. li milletvekillerinden büyük bir çoğunluğun, yaz aylarındaki hararetli siyasî faaliyete seyirci kalmaları, iktidar partisi saflarında adetâ, bütünleme sınavını geçebilmek için çırpınanlarla, nihai kararlarını vermek üzere bu çırpınışı sessizce takib eden mümeyyizler arasındaki münasebeti andırır bir ikilik görünümünü ortaya çıkarmıştır.

Geçen yıl 27 Ekimde yapılan genel seçimlerin, aday yoklamalarında veto hakkını elinde tutan Demokrat Parti Genel Başkanına indirdiği en ağır darbe, dilediği D.P. liyi milletvekili seçtirme imkânına sahip bulunduğu efsanesinin yıkılması olmuştu. Genel Başkan için bu darbe, aynı seçimler sonunda partisinin sevilmeyen bir parti durumuna düştüğünü görmekten daha sarsıcı, partisi içinde, hele partisnin Meclis Grubu içinde, kendi itibarını daha çok tahrib edici bir darbe idi.

Bu efsane yıkıldıktan sonra, birçok Demokrat Partili milletvekilleri, kendi siyasî kaderlerinin, her şeye kadir olduğunu iddia eden Genel Başkanlarına değil, ancak ve ancak partilerinin jade-i itibar edebilmesine bağlı

bulduğunu düşünmeğe başlamış olsalar gerektir.

Nitekim, Meclisin yaz tatili arefesinde D. P. çevrelerinden yayılan haberlere göre, D. P. Meclis Grubu, Genel Başkanlarına, yani Başbakana, bunu sağlayıcı tedbirler almasını şart koşmuş ve yaz tatili sonuna kadar mühlet vermişti.

D. P. Meclis Grubu, bu tedbirlerin başında iktisadî durumu düzeltmek, halkın dayanılmaz bir dereceye varan geçim sıkıntısını hafifletmek lüzumuna inanıyordu.

Yaz ortalarında talih bu bakımdan Genel Başkanın yüzüne güler gibi oldu: İrak ihtilâlinin etkisiyle, dışardan Hükümete umulmadık yardım kapıları açıldı!

Fakat Genel Başkan, bu yardımlarla da memleket ekonomisini, kendi Başkanlığı sırasında düştüğü çıkmazdan kurtaramamış, tersine, kendisi Başbakan kaldıkça bu çıkmazın büsbütün derinleşeceği kanısı D. P. çevrelerine iyice yerleşmeğe başlamıştır.

Bu durumda, kendisine verilen bir kaç aylık mühlet içinde partisini, partisnin Meclis Grubunu tatmin edici iktisadî zaferler kazanabilmekten umut kesen Genel Başkanın, son haftalarda bütün umudunu süratli bir siyasî zafere bağladığı anlaşılmaktadır.

Şurası artık bellidir ki, D. P. Genel Başkanına göre, kendisini bugünkü mevkiinde tutabilecek tek siyasî zafer, memlekette demokrasiyi, serbest seçimlerin son kalıntılarıyla beraber ortadan kaldırıp, bir çeşit diktatörlük ilân edebilecek ve diktatörlüğünü millete de kabul ettirebilecek kudrette olduğunu isbat edebilmektedir. Bunu isbat edebildiği gün, partisi içinde eski nüfuz ve itibarına fazlasiyle kavuşabileceğine inanır görünmektedir.

D. P. Meclis Grubunun sessiz mümeyyizleri önünde, Genel Başkanın son haftalardaki aşırı çırpınışlarını, sınav müddeti sona ermeden bu kudretini isbat edebilmek gayretine işaret saymak yanlış olmasa gerektir.

İşte bu gayretledir ki Başbakan, önce, muhalefeti, bilhassa Cumhuriyet Halk Partisini, ihtilâl hazırlayan, memlekette, Lübnan'daki, İrak'taki gibi durumlar yaratmağa çalışan bir teşekkül olarak göstermeğe kalkışmıştır. Bunun için Lübnan ve İrak hadiselerini iç politikada geniş olarak

istismara teşebbüs etmiştir.

Muhalefet liderleri, sözcüleri, Genel Başkanlarından ocak başkanlarına kadar bütün C. H. P. li siyaset adamları, verdikleri her türlü teminata, sarfettikleri her türlü teskin gayretine rağmen, iktidar partisi Genel Başkanını, İrak olayları karşısında duyar gibi görüldüğü kaygı ve kuruntulardan kurtarmağa muvaffak olamamışlardır. Sonunda, bizzat Demokrat Partililer bile, C. H. P. nin ihtilâl hazırladığı yolundaki kuruntuları ısrarla memlekete yayma gayretinde bir kasıt bulunabileceğini, bunun bir siyasî taktikten ibaret olabileceğini düşünmeğe başlamışlardır.

İktidar partisi Genel Başkanı ve yakın arkadaşları, bu kuruntuyu Batılı müttetiklerimize de aşlayabilmek için Lübnan olaylarından yararlanmağa teşebbüs etmişlerdir. Lübnan'da artık sevilmeyen bir iktidar liderinin, her şeye rağmen mevkiini muhafaza edebilmek gayretiyle yabancı askerî müdahalesinden bile faydalanabilmek için öne sürdüğü gerekçeleri tehliküle desteklemiş, hele, araya Irak ihtilâli de girdikten sonra, bu gerekçeleri Türkiye ölçüsünde benimsemişlerdir. En ağır tahrikler karşısında bile kanun ve meşruluk sınırlarını aşmamak için olağanüstü dikkat sarfeden Türk muhalefetine, Lübnan'da Şemun'un silâha sarılmış âsi bir muhalefete karşı kullandığı isnat ve ithamlarla hücumla geçmişlerdir. Üstelik bu isnat ve ithamları, yaz ortasında yayınlanan bir bildiriyle, aradaki benzerliğin belki henüz farkına bile varmamış Demokrat Parti Meclis Grubuna da mal etmeğe muvaffak olmuşlardır.

Bu Grup bildiriyle, C. H. P. ye, adetâ muhalefetten vaz geçmesi son derecede kesin bir dille ihtar edilmiştir.

Fakat C. H. P. Meclis Grubunun, kendi doğru bildiği yolundan şaşmayacağını bildiren, ve elindeyse Anayasa dışı tedbirlerini uygulamayı denemesi için iktidar partisine adetâ meydan okuyan ağırbaşlı cevabı, bütün tehdit ve ihtarların blöften ibaret olduğunu açığa vurmuştur.

Böylelikle ilk taktiği başarısızlığa uğrayan iktidar partisi Genel Başkanı, bu sefer, C. H. P. yi muhalefette yalnız bırakmak için teşebbüse geçmiş, D. P. den ayrılanların kurdukları küçük muhalefet partilerine kolları

nı açmıştır. Fakat, iki küçük muhalefet partisinin ileri gelenleri arasından ancak, geçim sıkıntısına ve siyasî mücadeleye daha fazla tahammülü kalmadığı söylenen bir tek kişi bu çağrıya uymuştur.

Buna karşılık Hürriyet Partisi, Başbakanın çağrısına, kuruluşundaki idealizme en yakışan cevabı vererek, C. H. P. ile birleşme kararını açıklamıştır.

İktidar partisi Genel Başkanı, bu ağır darbenin sarsıntısından, ancak Pakistan misaline sarılarak kurtulabileceğini ummuştur.

Türk Cumhurbaşkanının Pakistan'ı ziyaretinden hemen sonra, Pakistan Cumhurbaşkanı İskender Mirza, demokrasiyi henüz kurulmuş safhasında iken yıkıp Anayasayı yürürlükten kaldırmış, seçim yapmayacağını açıklamış ve bir vatan cephesi kurduğu iddiasıyla diktatörlüğünü ilân etmişti.

Pakistan'daki bu olayın hemen ardından, Türkiye'deki iktidar partisi Genel Başkanı da, küçük muhalefet partilerinin açmak istemediği kollarını daha geniş açarak, ve muhalefet partilerini aşarak, doğrudan doğruya millete seslenmeyi, milleti kollarına çağırmayı denemiştir. "Fesatçı" muhalefete karşı, milleti, kendi çevresinde bir "vatan cephesi" kurmağa davet etmiştir.

Bu çağrıya da uyan çıkmayınca, bütün milletin muhalefet saflarından ayrılıp, demokratik rejimlerde eşine rastlanmayan itiraf ve nedamet mektuplarıyla Demokrat Parti saflarına koştuğu hayalini bir gerçekmiş gibi göstermeğe çalışmıştır. Bu uğurda hem kendisi diyar diyar dolaşıp dil dökmüş, ya devlet kuvvetiyle ya "İnönü geliyor" söylentileriyle meydanlara toplanan kalabalıkları kendi etrafında bir "vatan cephesi" teşkil ettiklerine inandırmaya kalkışmış, hem de radyosuyla, resmî ajansıya bütün devlet vasıtalarını seferber etmiştir.

Fakat çok geçmeden, Bay Adnan Menderes etrafındaki bu "vatan cephesi"ne koştuğu ilân edilen yurttaşların büyük çoğunluğunu, ya ölülerin, ya zaten yıllardan beri Demokrat Parti saflarında bulunanların, ya da muhalefet saflarından ayrılmağa hiç de niyetli olmadıklarını söyleyenlerin teşkil ettiği ortaya çıkmıştır.

Bu yalanlamalara rağmen, Pakistan'da bütün kuvvetini ordudan aldı-

ğını söyleyen İskender Mirza kendi kuvvetini Orduya devretmek zorunda kalıp iktidar mevkiinden uzaklaşmaya kadar, Türkiye'de de "vatan cephesi" edebiyatı devam ettirilmiş, "vatan cephesi" fikri üzerine açık hava toplantılarında dövizler gezdirilmiş, içkili şölenlerde şiirler okunmuş, marşlar söylenmiştir.

Şimdi artık, eski Lübnan Başbakanı gibi Türkiye'ye sığınacağı söylenen İskender Mirza'nın başına gelenlerden sonra, Demokrat Parti Genel Başkanının bu "vatan cephesi" edebiyatından da vaz geçmesi beklenebilir.

O arada, muhalefete, bilhassa Cumhuriyet Halk Partisine karşı yaz boyunca şiddetli bir tehdit, isnat, iftira ve sövme vasıtası olarak kullanılan Devlet Radyosu, "vatan cephesi"ne katılmalar hakkındaki asılsız haberlere de ısrarla âlet edilmesi yüzünden, bütün inandırıcılığını, bütün etkisini yitirmiş, halkın sesine kulaklarını tıkadığı, yer yer boykot etmeğe başladığı bir yayın organı durumuna düşmüştür.

Meclis açıldığı, yani yaz başında kendisine verilen mühlet yaz bitip sona erdiği zaman, Grubunun karşısına siyasî bir zaferle çıkabilme umutları da bütün bütün sönmeğe yüz tutan iktidar partisi Genel Başkanı, son dakikada elindeki son imkânı da kullanmayı, muhalefeti, ve bilhassa muhalefete destek olan halk çoğunluğunu, topla, tüfekte, gazlı bombalarla

sindirmeyi denemek istemiştir.

Ama bu teşebbüs de Zile'de geri tepmiştir. Türk halkı, böyle gözdağı teşebbüslerinden yılmak şöyle dursun, Zile'de elini sıkılmaktan toplarla tüfeklerle alkonulmak istendiği muhalefet lideri İnönü'ye, D.P. Meclis Grubu toplantısından bir gün önce, Ankara'nın ortasında, en hazırlıksız, en işten gelme sevgi ve güven gösterilerinden birinde bulunmuştur.

Gene Zile hadiselerinden bir kaç gün sonra İnönü,

"Türk milletinin sabrı ve tahammülü ne kadar hesapsız derecede ise tepkisi ve karşı koymağa başladığı zaman hareketleri de o kadar tesirli olacağına bütün tarih şahittir."

diyerek, iktidar partisi Genel Başkanına, istediği tarzda bir siyasî zafer kazanabilmek için baş vurduğu son, en son çarenin de, Türkiye'de işlemeze olduğunu, beklenenin tam tersi sonuçlar doğurabileceğini veciz bir dille, ve Kurtuluş Savaşındaki görgüsünün verdiği güvenle, hatırlatmıştır.

Böylelikle iktidar partisi Genel Başkanı, şimdi kendisine verilen mühletin sonunda, Meclis Grubunun karşısına, iktisadî bakımdan da siyasî bakımdan da en küçük bir zafer kazanamamış, tersine, bir lider olarak Demokrat Parti için ve Demokrat Partili milletvekilleri için bir kurtarıcı olarak bütün gücünü yitirdiğini açığa vurmuş bir halde çıkmak zorunda kalmıştır.

İktidar partisi Genel Başkanı için 1958 yazı böyle geçmiştir.

Onbeş Günün Notları

35. ci Yıl ve Yeşil Bayraklar

Cumhuriyet devrinde yetişmiş olan nesil, eski Yirmidokuz Ekimlerin heyecanını, şevkini kolay kolay unutmayacaktır. 1923 ten sonra gelen çeyrek yüz yıl, Türk Milleti için bir kendine güvenme ve geleceğe inançla bakma çağıydı. Bunun içindir ki, her Yirmidokuz Ekim günü candan kutlanır, yurdun her tarafından gelip Ankara'da toplanan gençlik, bir yıl öncesine nisbetle «muasır medeniyet» yolunda biraz daha ileriye gidilmiş olduğunu görerek sevi-

nirdi. Cumhuriyet Bayramları, Onuncu Yıl nutkuyla gösterilen hedefe millette ne kadar yaklaşıldığını ölçmeğe yarayan bir basamak, bir merhale sayılırdı.

İtiraf etmek lâzımdır ki, ilk çeyrek yüzyılı takibeden yıllar, aynı heyecanın, aynı şevkin devamını pek güçleştirmiştir. Şimdiki Cumhuriyet Bayramları, bilhassa her yıl muasır medeniyet yolunda biraz daha ileriye gidildiğini görerek sevinmeğe alışmış gençlik küt

lesi için, artık birer üzülme, acınma ve hayal kırıklığı vesilesi olmaktadır. Her Yirmidokuz Ekim günü, geride bırakılan cumhuriyet yılının muhasebesi yapıldığı zaman, ilerlemelerin kurtulmaların ve aydınlıkların yerine, gerilemeler, baskılar ve karanlıklar göze çarpmaktadır.

Aslında hiç de böyle olmaması lâzımgelirdi. İlk çeyrek yüzyılı takibeden yıllar, Türkiye'nin çok partili, serbest seçimli bir demokrasi hayatına girdiği yıllardır. Demek ki, Cumhuriyet, siyasî bakımdan gerçek anlamını ancak bu yıllarda kazanmağa başlamıştır. O zamana kadar eksik kalan bu siyasî ve hukukî veçhenin de tamamlanmasıyla Türkiye'de cumhuriyetçi hareketin artık herhangi bir tehlike karşısında kalmaması lâzımgelirdi. Fakat ne yazık ki, Cumhuriyete karşı en büyük tehlike, bizzat Cumhuriyeti tam anlamıyla gerçekleştiren hamlelerden sonra kendisini göstermiştir.

Çok partili hayata girişildiği sırada, bu tehlikenin mevcudiyetinden ve demokrasiyle birlikte tekrar baş kaldırması ihtimalinden çok bahsedilmiştir. Hattâ, 1945 i takibeden yıllarda, demokrasi düşmanı diye bellenen ve demokrasi yolunda atılan adımları daima kösteklediklerinden bahsedilen kişiler, aslında bu nokta üzerinde fazla ısrar etmiş olanlardır. Devrimler iyice yerleşmeden, memleketteki gerilik kuvvetleri tamamen ezilmeden çok partili, serbest seçimli bir rejime geçmenin ve bu kuvvetlerin önünde siyasî açık arttırmalara girişmenin tehlikeli olacağından bahsedenerlere, bizzat mensup oldukları siyasî teşekküllerin liderleri tarafından verilen cevap şu mahiyetteydi: «Evet, belki devrimler iyice yerleşmemiştir, belki memlekette hâlâ mevcudiyetleri kuvvetle hissedilen gerilik unsurlarına rastlanabilir. Fakat şunu da unutmamak lâzımdır ki, bilhassa geri kalmış memleketlerde, demokrasi bir liderler dâvasıdır. Demokrasi devrine giren Türkiye'de birbirleriyle karşı karşıya gelecek liderler devrim meselelerini pazarlık konusu yapmadıkları ve halkın hoşuna gitmek uğruna Cumhuriyet esaslarını feda etmedikleri müddetçe böyle bir hayatın memleketteki gerici kuvvetleri ayaklandırmamasından korkulamaz. Tek partinin karşısında kurlan partilerin başındaki liderler, Atatürk'le beraber çalışmış, Millî Mücadeleye katılmış ve devrimlerin yapıldığı sırada, bu devrimlerin öncüsü mevkiin

deki bir parti içinde faal vazife almış kişilerdir. Bunların geri kuvvetler arından kışkırtıcılık yapacaklarını sanmak, kendilerinin siyasî ahlâklarından ve millet sevgilerinden şüphe etmek olur.»

Ne yazık ki, son yılların olayları, demokrasi devrinin başlarında hâkim olan iyimserlik havasının dayandığı faraziyeleri birer birer yıkmaya başlamıştır. Fakat dikkat edilecek nokta, meselenin, geri kuvvetleri açıktan açığa teşvik etme veya geri kuvvetler karşısında aşikâr tâvizlerde bulunma şeklinde ortaya çıkmamış olmasıdır. Türebelerin açılması, okullara din derslerinin konulması, ezanın Arapça okunması gibi mahiyetleri itibariyle hiç de vahim mahiyet arz etmeyen ve bir kısmı eski iktidar, bir kısmı da yeni iktidar devrine rastlayan hareketler için daima ileriye sürülen gerekçe vicdan hürriyetinin tam anlamıyla iadesi veya toplumsal gerçeklerin devlet tarafından da tanınması olmuştur. Şurası unutulmuştur ki, muayyen bir ilerleme ve olgunluk safhasına erişmiş toplumlar için gayet tabii karşılanabilecek olan bu adımlar, Türkiye gibi bir memlekette geri kuvvetlere verilmiş birer tâviz olarak görülmüştür. Daha doğrusu, bunu bu şekilde görmek, yani alınan kararlarda, gevşetilen tedbirlerde vicdan hürriyetinin veya toplumsal gerçekçiliğin izlerini değil de, siyasî iktidarın kütleler karşısındaki zafını sezmek, pusuda bekliyen geri unsurların daha çok işine gelmiştir. Öyle ki, bu mâsum gevşetmeler, korkunç bir tâviz zincirinin ilk halkasını teşkil etmiş, her gerileyişte biraz daha devleşen karanlık kuvvet, siyasî iktidarı kendi emellerinin sâdik hizmetkâr hâline getirmiştir. Türkiyede gerilik henüz teşkilatlanmamıştır, militanları yoktur ama, ne kadar kuvvetli olduğunu gayet iyi bilmektedir. Geriliğin mensupları, demokratik hayat içindeki siyasî mücadelelerde ne derece önemli bir yer işgal etmekte olduklarından tamamen haberdardır ve nihayet oy sandıklarında son bulacak açık arttırmalarda kendilerinin ne kadar ağır basabileceklerini müdrikirler. En çok güvendikleri tarafları, sayılarıdır ve iktidar koltuğunda kalmak için sayılardan medet umacak olanların eninde sonunda kendi ellerine düşeceğinden emindirler. Nitekim, 1957 seçimlerindeki muhalefet oylarının azâmetinden sonra, meydan nutuklarında geriliğe verilen tâvizlerin artışı, onların bu farazi-

yelerinde pek de yanılmadıklarını göstermektedir.

Ancak, fazla kötümserliğe kapılmak için, cesaret verici noktalar üzerinde durmak gerekir. Son yılların siyasî mücadelesi, siyasetçilerin gerilik kuvvetleri karşısındaki durumunun daima iki taraflı bir arttırma olmadığını ortaya koymuştur. Cumhuriyetçiliğe gerçekten inanan kuvvetler, siyasî teşekküller ve şahsiyetler, içinde buldukları durumun güçlüğüne, kaybetmek tehlikesiyle karşılaştıkları sayıların büyüklüğüne rağmen, geriliğe tâviz vermeyi hâlâ korkunç bir yol saymakta ısrar etmişlerdir. İktidar sahiplerinin geniş oy yığınlarını arkalarında hissettikleri anlarda bile tenezzül etmek lüzumunu duydukları tâvizler, —birkaç müinfent ve mevziî istisna dışında— iktidara gelmek isteyenler tarafından iyi ve kârlı bir muhalefet vasıtası sayılmaktadır. Devrimlere candan inanmış olanlar şurasını gayet iyi bilmektedirler ki, kısa vâdeli hedefler için geri unsurlara verilecek tâvizler, eninde sonunda, bizzat tâvizde bulunanların başını yiyebilecek kadar korkunç sonuçlar doğurmaktadır. Emirdağ minarelerinde dalgalanan tuğralı yeşil bayrakların, devrim taraftarlarını olduğu kadar, aklı başında iktidar sahiplerini de ürpertiğinden hiç şüphe etmiyoruz. .

Basının Çektikleri

«Akis» dergisinin başyazarı, yazdığı iki kelimeden dolayı, kendi idarehanesine girip iki halı çalan hırsızdan muhtemelen dört misli daha uzun müddet hapiste kalacaktır. Geçen hafta içinde Türk basın âleminin mensuplarından bir kısmına verilen cezalar dolayısıyla, burada, basın kamununun, basın üzerindeki kayıtlamaları, tazyikleri ve basının içinde bulunduğu ağır maddî şartları tekrar bahis konusu edecek değiliz. Bunlar, yıllardanberi sütunlar dolusu yazıya konu oldukları, saatlerce münakaşa edildikleri hâlde bir türlü düzelmiyen, bilâkis gittikçe kötüleşen meselelerdir ve bugünkü safhaya gelinceye kadar, iktidar sahiplerini izama davet için ne kadar mürekkep döküldüğünü merak edenler «Forum» koleksiyonlarını karıştırabilirler.

Burada, gazetecilik neveleri içinde hangisinin daha iyi olduğunu dürüst

gazeteciliğin ne demek olduğunu, basın ahlakının hudutlarının nasıl tâyin ve nasıl muhafaza edileceğini de tartışacak değiliz. Asıl dikkati çekmek istediğimiz nokta, son yıllarda basın mensuplarına reva görülen cezaların ağırlığıdır. Eğer içinde yaşadığımız rejim, hukukî tarifiyle de bir diktatörlük rejimi olsaydı, o zaman, belki, basın cezalarının bu derece ağır olmasını tabii karşılayabilirdik. Fakat, rejimin adını bir taraftan demokrasi diye ilân etmek, öbür taraftan da, basın suçlularını totaliter rejimlerde ele geçirilen rejim düşmanlarıyla bir tutmak; işte havsalanın almadığı nokta budur.

Basın cezalarının bu derece ağır olması ve ayrıca suçlar için mesnet olarak kullanılan kanun maddelerinin son derece elâstikî bir mahiyet arzemesi, zaten kalem tutmasını becerebilen çok az kimsenin bulunduğu bir memleketi yavaş yavaş bir karamlık sükûtun içine atabilir. Bu bakımdan, basın suçlarına karşı takip edilen sert siyasetteki asıl tehlikeli nokta, muhalefet seslerinin boğulması değil, bütün memleketin sair hayatında köklü bir fakirliğe yolaçmasıdır. Böyle bir rejimde, kimin, ne zaman, hangi suçtan dolayı ne derece ağır bir cezayla cezalandırılacağı iyice bilinemeyeceğine göre, susmak, çoğunluk için en salim yol sayılacaktır. Geçen hafta verilen ağır cezalar içinde, bir de iktidar gazetecisine verilmiş cezanın bulunması, herhalde iktidar çevrelerinin dikkatini de bu nokta üzerine çekmiştir.

Okur-yazar nisbeti %32 nin üstüne çıkmayan, fikrî hayatı hâlâ yüzyılların miskinliğinden kurtulamamış bir memlekette, işledikleri yayın suçları ne olursa olsun, basın mensuplarını korkunç bir engizisyon rejimine tâbi tutmak için gösterilebilecek her türlü mâzeret gülünç kalmağa mahkûmdur. Şurasını da unutmamak gerekir ki, bugün Türkiye'de kalemlerinin kırılmazlığı yüzünden hapisanelere düşenler, Hollywood yıldızlarının hususî hayatlarını açığa vurdukları için mahkûm olan dedikodu yazarlarından farklı durumdadırlar. Bugünkü basın rejimi, basın ahlakını korumak için değil de, basın hürriyetini boğmak,, iktidar aleyhine yazarları susturmak ve bir fikir sahibi olmayı suç hâline sokmak için kullanıldığı müddetçe konulan cezaların ağırlığı büsbütün korkunç bir mahiyet almaktadır.

4 Ağustos Kararlarından Sonra İthalât

Büyük ölçüde yabancı kredi temin etmiş olduğumuz Ağustos ayı başlarında iktidar gazetelerindeki zafer edasını hatırlıyacaksınız. Hükümet büyük ölçüde yabancı kredi temin etmeğe muvaffak olmuştu. Bundan sonra her şey halledilecekti. piyasaya oluk halinde mal akacak, bolluk, refah, ucuzluk olacaktı.

Bu edebiyat bir müddet devam etti. Yabancı kredilerin alındığında ve devalüasyon yapıldığında hükümetin hazırlıksız ve programsız olduğunu tahmin edenler bir vaadler karşısında tebessüm etmekle iktifa ettiler.

Ne oldu? Vadedilen ucuzluk hülyası değil, mukadder olan yeni pahalılık seli dalga dalga memlekete yayıldı. Bunu bir tarafa bırakalım, yabancı krediler sayesinde yapılacak ithalâtı tahakkuk ettirmenin büyük bir mesele olduğu meydana çıktı. İthalâtın gerçekleşmesi, hazırlıkların yapılmasına bağlı idi. Takası, kredili ithalâtı ve eskiden mer'î olan çeşitli dış ticaret kombinasyonlarını bertaraf edecek yeni bir dış ticaret rejimine ihtiyaç vardı. Bu husustaki çalışmalar ancak eylülün sonuna doğru ikmal edilebildi. Umumî esasları tesbit edildikten sonra, yeni rejime göre ithal edilecek malların ne'vilerini ve her maldan ithal edilecek miktarı tâyin edecek teferruatlı bir ithalât listesine ihtiyaç vardı. «İthalât kotaları» ismi verilen bu listenin hazırlanması yine haftalar sürdü. Nihayet listeler ilân edildi ve tüccardan, bir hafta zarfında, ithal müracaatlarını yapması istendi. Neticede görüldü ki yapılan müracaatların kıymeti (588 mily. dolar), üç ay zarfında yapılması derpiş edilen ithalât kıymetinin (150 milyon dolar) kat kat fevkinde idi. Bu sefer, talepleri makul bir hadde indirmek zarureti hasıl oldu. Bu maksatla alınan tedbir şu idi: Tüccar muhtelif mallardan talep ettiği kıymetlerin %20 sine tekabül eden bir nispetini, yine bir hafta zarfında, Merkez Bankasına yatıracaktı. Bu da yapıldı ve görüldü ki, sanayici ihtiyaçları hariç, hususî sektöre tanınan 105 milyon dolarlık kotalara karşılık takriben 138 milyon dolarlık bir talep mevcuttur.

İşte, hâlen, yani 4 Ağustostan üç ay geçtikten sonra, bu safhada bulunuyoruz.

Fakat mesele hâlâ halledilmiş addedilmemelidir. Anlaşıldığına nazaran, ithalâtçıların, hükümetin ithaline müsaade ettiği mal ne'vilerinden bazıları için (kamyon, otomobil lâstığı gibi) yaptıkları taleplerin mecmu kıymeti, bu mallara ayrılan kotaların kıymetlerini çok aşmakta, diğer taraftan diğer bâzi maddeler için yapılan talepler, bu hususta tesbit edilen kotaların çok altında kalmaktadır. Hükümet yeni bir problemin karşısında bulunmaktadır: kotaların müracaatlara uydurulması problemi.

Bu problemin nasıl halledileceği meçhuldür. Farzedin ki, şu veya bu şekilde bu problem halledildi. O zaman ithalâtçılar, yaptıkları müracaatın %100 kıymetine tekabül eden Türk liralıklarını Merkez Bankasına yatırmak mecburiyetinde kalacaklardır. Mevcut kredi darlığı karşısında, bunun da pek kolay olmayacağı meydandadır. Görülüyor ki 4 Ağustosta hükümetçe vadedilmiş olan ithalât malı bolluğunun gerçekleşmesi için daha hayli beklemek icabedecektir.

Kredi Politikasında Değişiklik mi?

Malûm olduğu üzere, 4 Ağustos kararları cümlesinden olan kredi politikasının esaslarından biri, Merkez Bankası tarafından sene sonuna kadar açılacak munzam kredi hacminin 400 milyon lirayı aşmaması şeklinde idi. Bu 400 milyon liranın 250 milyon lirası, önümüzdeki sene zarfında iade edilmek şartıyla Toprak Ofisine tahsis ediliyor, geri kalan 150 milyon lirası da âmme idareleri ve devlet iktisadî teşekküllerine ayrılıyordu.

Son aylar zarfında devlet iktisadî teşekküllerinin büyük bir malî sıkıntı içinde buldukları anlaşılmaktadır. Devalüasyon dolayısıyla câri masrafları ve bilhassa yatırım masrafları çok yükselmiştir. Öyle ki bu teşekküllerin birçokları, ithalâtı (1 dolar = 2.80 Türk lirası) kuru üzerinden yapabilmek için Maliye Vekâletine müracaatlarla bulunmaktadır.

Bu kredi sıkıntısı muvacehesinde, mezkûr teşekküllerin masraflarında bir ayarlama yapılmadığı takdirde, 4 Ağustosta tanınmış olan 150 milyon dolarlık

kredi plâttformunun, talepleri karşılamaması çok muhtemeldir. Bu husustaki tatbikatın seyri henüz bizce meçhuldür.

Ancak 22 Ekimde Resmî Gazetede neşredilmiş olan bir Koordinasyon kararından, Ziraat Bankasına 20 milyon liralık Hazine kefaletini haiz bono neşretmek salâhiyetinin verildiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Maksat, zeytinyağı mübayaası ve satışında bulunmak üzere Ticaret Vekâletinin emrine 20 milyon lira, vermektir. Mevzuubahis 20 milyon lira, 4 Ağustos kararlarıyla tespit edilen 150 milyon liraya dahil midir, değil midir? Bunu kat'iyetle bilmiyoruz. Şayet değilse, 22 Ekimde alınan Koordinasyon kararı, 4 Ağustosta derpiş edilen kredi politikasından inhiraf edildiğini gösterir. Meselenin ehemmiyeti şuradadır: Kredi politikasında açılan bu ilk gediği bu istikamette yeni adımlar takip edecek midir? 4 Ağustos kararlarından inhiraf edilirse, istikrarını hafaza etmek mümkün olacak mıdır?

Akdenizde Kültür, Siyaset ve Din

Ekim ayında Floransa'da toplanmış olan ve hükümetlerini temsil etmeyen gayri resmî fikir adamlarından müteşekkil olan Akdeniz sulh konferansı, memleketimiz basınında hemen hemen hiç tepki uyandırmadı. Halbuki bu İtalyan teşebbüsünün memleketimizi ilgilendiren çok tarafları vardı. Üstelik, isimlerini bilmediğimiz Türklerin de bu konferansa iştirâk ettikleri anlaşılmaktadır.

Konferansın gayesi, çeşitli Akdeniz millet ve medeniyetlerini temsil eden şahsiyetleri bir araya getirerek, kültür ve din sahalarında bir anlaşma zemininin mevcut olup olmadığını meydana çıkarmaktır. Davetliler meydanında Akdeniz sahilinde bulunan Arap memleketlerinin temsilcileri, İsrail, Türkiye, Yunanistan, Fransa ve İspanya'nın temsilcileri bulunuyordu. Böylece İslâm, Hıristiyan ve Yahudi dinlerine mensup kimseler aynı masa etrafında toplanmış oldular. Çeşitli millet ve dinlere mensup olan ve çok defa birbirleriyle düşmanlık halinde bulunan bu zevatı bir araya getirmek dahi bir muvaffakiyet sayılmalıdır. Bu bakımdan konferansı tertip etmiş olan Signor La Pira-

yi tebrik etmek gerekir.

Akdeniz dünyasını sarsan şiddetli ihtilâflar muvacehesinde böyle bir konferansın hâdisesiz geçmesi beklene- mezdi. Nitekim hâdiseler olmuştur. Fakat, tahminler hilâfına, hâdiseler Arap ve İsrail temsilcilerinin bir araya gelmesinden çıkmamış, Cezayirli ile Fransızlar arasında çıkmıştır. Konferansın ilk toplantısında, Fransızlar, müşahit olarak davet edilen Cezayirli- lilerin salona alınmasına itiraz etmişler ve İtalyan Hükümeti, bu arzuya boyun eğerek, Cezayirli- leri içeri girmesine müsaade etmemiştir. Ancak bu hareket tarzının, diğer delegasyonlar nezdinde uyandırdığı tepki karşısında, İtalyanlar kararlarını değiştirmişler ve Cezayirli- leri, konferansın ikinci celsesine iştirâklerine müsaade etmişlerdir. Bu sefer Fransız delegasyonu protesto ederek Konferansı terketti.

Daha ziyade komik olan bu hâdiseler sırasında, bir de üzücü bir olay cereyan etti. Konferansı tertip eden Signor La Pira, herhalde üzüntülü ve sıkıntılı olacak, birinci celse esnasında, kalp sektesine uğruyarak hastahane- neye kaldırıldı.

Konferansın, Akdeniz milletlerini, din ve kültür zeminlerinde yaklaştırmak bakımından vardığı neticeler meçhuldür. Bununla beraber, Akdeniz milletlerine, müşterek bir Akdeniz medeniyetine mensup olduklarının hatırlatılması, konferansın müspet neticelerinden biri sayılabilir. Ayrıca, din, millet ve mezhep farklarına rağmen, fikir adamlarının bir araya gelerek, meseleleri serbestçe tartışmaları da kazanç sayılmalıdır.

Toplanamayan Konferans

NATO nezdindeki Daimî Delegemiz Büyükelçi Selim Sarper'in, Kıbrıs hakkında toplanması düşünülen konferans konusunda 31 Ekim günü Paris'te basına yapmış olduğu açıklamalar, bu konudaki muhtelif tekliflerin Yunanistan tarafından rededilmiş olmasının, ne kadar büyük bir gayri ciddilik nümunesi olduğunu açıkça göstermiştir. Gerçekten, konferansın toplanması konusunda, bir tarafta Yunanistan, diğer ta-

rafta İngiltere ve Türkiye arasında son olarak mevcut hâledilmemiş ihtilâf mevzuu, konferansa katılacak müşahitler meselesi idi. Sarper'in verdiği izahata göre, bu mesele de Yunan taleplerinin kabûl edilmesi suretiyle halledilmişti. Konferansa NATO Genel Sekreteri Spacak başkanlık edecek ve üç ilgili Devletten başka Birleşik Amerikayla (Norveç olması muhtemel) bir tarafsız NATO Devleti de müşahit olarak katılacaklardı.

Yunanistan'ın konferansı reddetmek için ileri sürdüğü bahane, Türkiye ile İngiltere'nin bu teklifi kabul etmekte geç kalmış oldukları ve NATO'da usûl üzerinde cereyan etmiş olan müzakerelerden, bu iki Devletin, anlaşma zihniyeti taşımadıklarının anlaşılması yolundadır. Bu bahanenin, hiç kimseyi ikna edemeyecek kadar zayıf olduğu açıktır.

Yunan Hükümeti ve Başpiskopos Makarios (sözde) mecburi bağımsızlık tezinin Yunan ve Kıbrıs Rum halkı oyun da uyandırmış olduğu (fazla da kuvvetli olmayan) demagojik tepkiye baş eğmişlerdir. Her ne kadar Yunan Hükümetinin, bu tepkiye daha evvel baş eğip kendisinden konferansı reddetmesini isteyen Başpiskoposa bir müddet mukavemet ettiği anlaşılıyorsa da, bu mukavemet pek kısa sürmüştür.

Yunanistan'ın niyeti, meseleyi tekrar Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna götürmektir. Geçen yıl, Yunanistan'ın, Genel Kurul'da mutlak çoğunluğu elde edebilmiş olduğu düşünülürse, Atina'nın başarı ihtimallerinin azımsanmaması gerektiği kolaylıkla anlaşılır.

Kanaatimizce, Türk diplomasisine düşen vazife, Yunan propagandasının boş sloganlar hâline getirmeye muvaffak olduğu, taksim, müşterek idare ve bağımsızlık gibi ana mefhumların Kıbrıs konusunda müşahhas olarak ne ifade ettiğini açıklamaktır. Geçen Haziranda Dışişleri Bakanı, taksim ve müşterek idare prensiplerinin bağdaşabileceğini ifade etmişti. Bu çok yerinde bir görüş olmakla beraber, bu bağdaşmanın nasıl gerçekleştirileceği taferru- atıyla açıklanmalıdır. Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs Türkleri için istediği her garantiyi, «taksime götürür» itirazıya karşılamak istiyor. Oysa ki Türk Dışişleri Bakanının son beyanındanberi, taksimden ne anlaşıldığını bilmek lâzımdır. Bunu bilmeden önce, taksimin muhakkak surette kötü birşey olacağı kanaatine varmak imkânsızdır. Taksimin,

yani müşterek idare prensibiyle bağ-
daştırılmış bir taksimin kötü olup ol-
madığı, evveleminde, ancak, onun muh-
tevasını teşkil edecek müşahhas garan-
tilerin kötü olup olmadığının bilinmesi-
ne bağlı olmalıdır.

Türkiye, Kıbrıs'taki Türkler için ma-
kûl olarak şu garantileri talep etmek
durumundadır :

1 — Sırf Cemaatlere ait işleri (yani
şahsî ahval, dinî işler, eğitim gibi me-
seleler) görecek ayrı ayrı Cemaat Mec-
lisleri;

2 — Müşterek işleri görecek Ada
Meclisinde muayyen adette Türk Mil-
letvekillerleriyle, Müşterek Hükûmette yer
alacak muayyen adette Türk Bakan-
ları;

3 — Muhtariyet devresi boyunca İn-
giliz Genel Valiye tavsiyelerde bulu-
nabilecek Yüksek Kamiserler; (muhta-
riyetten sonra bu Komiserler Ada Hü-
kûmetine dahil olacaklardır);

4 — Çifte tâbiyet imkânı;

5 — Maddeten mümkün olan yer-
lerde ayrı Belediyeler;

6 — Hükûmetlerin ve Cemaatlerin
başvurabilecekleri, Cemaatler arasın-
da ayırma yapılmadığını kontrol e-
decek tarafsız bir Yüksek Mahkeme;

7 — Ancak muayyen bir bölgede
bulunabilmek üzere karşılıklı olarak,
ayrı kuvvede ve NATO komutası altın-
da Türk ve Yunan birlikleri;

8 — Taraflardan birisinin NATO'yu
terketmesi hâlinde işgal edilebilmek ü-
zere, şimdiden nazarı olarak hâkimiyet-
tin Türkiye ve Yunanistan'a ait olacağı
bölgelerin tesbiti.

Kanaatimizce, bu garantilerin hiç-
birisi, ne teker teker, ne de hep birlik-
te, Kıbrıslı Rumların ana hak ve hürri-
yetlerini tehlikeye sokmamakta ve sa-
dece Ada Türklerine ana hak ve hürri-
yetlerini ve bu arada milliyet hürri-
yetini temin etmektedir. İşte, Türk dip-
lomasisi, bu noktayı belirtmek suretiy-
le, gayenin, Ada halkına, Türk ve Rum
olarak âzamî eşitlik dairesinde âzamî
hürriyeti sağlamak olduğunu isbat ede-
bilir. Bu suretle de, Yunan propagan-
dasının kelimeleri korkuluk hâline ge-
tirme oyunu önlenmiş olur.

Türkiye niçin bu garantilere muh-
taçtır? Tarih içinde, Yunanistan'da kal-
mış Türk azınlıklarının durumu hakkın-
da ilmi bir eserin artık yayınlanması ve
çok geniş ölçüde yayılması, bu zarure-
ti anlatmak bakımından pek faydalı ol-
acaktır.

Darbecilere Ders

Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı Orge-
neral Eyüp Hanla birleşip, Pâkistan'da
Anayasa nizamına karşı bir darbe ter-
tiplemiş olan Cumhurbaşkanı İskender
Mirza, şimdi de, arkadaşı ve minnettarı
Eyüp Han tarafından iktidardan uzak-
laştırıldı. Mirza, bir haftalık bir tâtilden
sonra, yeni Diktatör tarafından Pâkis-
tan'ı terke mecbur edilecektir.

İskender Mirza'nın başına gelmiş o-
lan âkıbetin tek sebebi, kendisinin de,
itham edip tevkif ettirdiği diğer Pâkis-
tan politikacıları ayarında ahlâktan
mahrum bir insan oluşudur. Bu sebep-
ten dolayı, Ordu tarafından işbaşından
uzaklaştırılması, memleketinde en ufak
bir tepki doğurmamıştır.

İktidar ihtirası içinde kıvrıncan ah-
lâksız politikacıların ilelebet işbaşında
kalmak için Orduya ve Polise muhtaç
oldukları âşikârdır. Eğer Ordu ve Polis,
meşrulukta çıkmak yolundaki emirle-
re itaat etmez ve Anayasaya uygun ha-
reket edeceklerini açıkça belirtirlerse,
bu gibi ahlâksız ve muhteris politikacı-
lar, er veya geç kendilerini bekliyen
âkıbete düşmekten kurtulamazlar.

İskender Mirza'nın âkıbeti de bun-
dan başka türlü olmamıştır. Halbuki,
meşruluk içinde kalan ve memleketin-
de ana hak ve hürriyetleri kısıncılıkla
koruyan General de Gaulle, Cezayir'de
kısmî bir darbe yapmış olan itaatsiz Ge-
neralleri, Ordu ve Millet içindeki büyük
itibarı sayesinde, itaate mecbur edebil-
miştir. Üzerinde önemle durulması ge-
reken müsbet misâl işte budur.

Gezayir

General de Gaulle'ün 23 Ekim gün-
kü basın toplantısında Cezayir konu-
sunda yapmış olduğu teklifler birçok
bakımlardan eksiktir. Cezayir Geçici
Hükûmetinin, Cezayir'deki işgal ordusu
henüz daha en müfrit elemanı rın-
dan temizlenmemişken, üstelik bir ay
sonra yapılacak seçimlerin tam bir em-
niyet ve serbestî içinde geçeceğine gü-
venip silâhları teslim etmesi elbette ki
makûl bir hareket olamaz. Ayrıca, Baş-
bakan Ferhat Abbas'ın Paris'e de Gaul-
le'ün ayağına gitmesi de hayli haysi-

yet kırıcı olur.

Fakat, de Gaulle'ün ileri sürdüğü
teklifler, yine de, Cezayir konusunda i-
leri bir adım teşkil eder. Gerçekten,
General de Gaulle, bağımsızlık fikrinin
(silâha başvurulmaksızın) savunulma-
sının bundan böyle suç sayılmıyacağı-
nı açıkça söylemiş ve bağımsızlık taraf-
tarlarının tam bir eşitlik dairesinde se-
çimlere katılabilmesi için önemli gay-
retler sarfetmiştir.

De Gaulle'ün bunu açıklamış olma-
sı, tekliflerinin Cezayir Geçici Hükûme-
ti tarafından reddedilmiş olmasına rağmen,
Tunus ve Fas'ın arabuluculuk gay-
retleri için müsait bir zemin hazırlay-
abilecek mahiyettedir.

Mareşal Amr'ın Seyahatı

Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkan
Yardımcılarından Savunma Bakanı ve
Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı Mareşal
Amr, Prag ve Moskova'ya yaptığı ziy-
retlerden boş elle dönmemiştir. Mare-
şal, Ordusu için yeni silâhlar ve Asvan
Barajı için de 94 milyon dolarlık bir kre-
di sağlamıştır.

Batılılar ve İsrail, Kahire'nin Demir-
perde gerisinden tekrar silâh satın al-
masına karşı yine feryadı basacaklar-
dır. Ancak, hem İsraille Araplar ara-
sında askerî muvazaneyi sağlamaktan
bahsetmek, hem de İsrail'in bütün Arap
ordularını bozguna uğratabilecek kabili-
yette olduğunu her fırsatta açıklamak
arasındaki bâriz tenakuz giderilmedik-
çe, (ve üstelik Başbakan Ben Gurion,
Ürdün'ün kendi rızasıyla bile olsa Bir-
leşik Arap Cumhuriyetine iltihakının,
İsrail'i harekete geçireceğini beyan et-
mesi karşısında) Araplar, elbette ki
İsrail'e karşı olan çok büyük ve köklü
korkularını gidermek için, Demirperde
gerisinden silâh alacaklardır. Bu silâh-
lanma yarışının önüne geçmek, Batılı-
lar için, İsrail'e denizaltı ve uçak sat-
mak değil; fakat, onu, tıpkı Kahire'nin
yapmış olduğu şekilde, kendi toprakla-
rına bir Birleşmiş Milletler kuvvetini de
vamlı olarak kabûle zorlamakla kabil
olabilir.

Kredi işine gelince.. Başkan Nâsırın,
iki buçuk yıl önce, Asvan Barajı için
Batı yardımını Demir Perde yardımına
tercih ettiğini açıklamasından hemen
sonra, gürültülü bir şekilde yardımı red-
deden Mr. Dulles'in, Arapları, bağım-
sızlıklarını istememek karşılığında ikti-

sadı yardım almaya zorlamak politikasının bugün nasıl iflâs ettiğini iyice müşahede etmiş olması gerekir. Eğer Sovyetlerin Arap Dünyasını iktisadî yardım suretiyle sızmaları önlenmek isteniyorsa, iş işten geçmeden ve Sovyetler, Baraj bedelinin ancak 1/10 unu teşkil eden bu krediyi artırmadan, harekete geçmek ve iktisadî yardımı, siyasi şartlar koşmadan, çok - taraflı olarak, geniş ölçüde ve düşük faizle yapacak bir milletlerarası teşekkülü kurmak lâzımdır.

Natonun İslâhı

Fransa Başbakanı General de Gaulle, NATO içinde, Askerî Daimî Gruba nazire olmak üzere bir de Siyasi Daimî Grupun teşkilini istemiştir. Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa'dan ibaret olacak bu Grup, Konseyden önce siyasi meseleleri inceliyecek ve bu meseleler Konseye ancak yeni üçlü organın çalışmasını bitirmesinden sonra getirilebilecektir.

NATO savunmasındaki payı herhâlde, hiç değilse şimdilik, Türkiye'den az olan Fransa'nın, NATO Devletleri arasındaki hukukî eşitliği bu şekilde ihlâl etmeye kalkışması anlaşılır şey değildir; nitekim, bu teklif, İtalya ve Almanya'da lâıyk olduğu menfi tepkilerle karşılaşmıştır; teklifin hiçbir başarı ihtimali yoktur.

Buna karşılık, (eğer iktisadî yardım konusunda Müttefiklerine bu kadar muhtaç olmasaydı) Türkiye'nin NATO'nun ıslahı konusunda yapabileceği teklifler olmalıydı. Meselâ, Askerî Daimî Grupun üyelerinin her yıl, Hür Dünyanın savunmasına yaptıkları iştirâk derecesine göre tesbit edilip seçilmesi (ki bu yol Birleşik Amerika ve İngiltere'ye hiçbir surette zarar vermez); talî komutanlık hiyerarşisinin azaltılması ve bu arada Türk silâhlı kuvvetlerinin İzmir'deki bir Amerikan Generalinin elinden alınıp Türk Genelkurmayına bırakılması, ve nihayet, enfastrüktür gibi işlerle uğraşan tatbikat komitelerindeki üye adedinin azaltılması gibi teklifler pekâlâ yapılabilirdi.

İşleri çabuklaştırmak ve demokratlaştırmak: evet. Ama, hak edilmemiş büyüklük hulyalarına âlet olmak: hayır.

settikleri takdirde onları bir imtihana tâbi tutuyorlardı. 1946-47 ders yılı başında bu usûl değiştirilerek, kayıt işi merkezleştirilmiş ve talebe kabulünde lise bitirme ve olgunluk dereceleri esas tutulmuştur. Bilindiği gibi, bu usûl de devamlı olamamış ve Üniversiteye lise derecelerine göre talebe almanın aşağıda tafsilâtiyle izahına çalışacağımız mahzurlarına binaen, Üniversite Senatosunun 17 Eylül 1951 tarihli kararı ile 1951 Ekim devresinden itibaren muhtelif fakültele kabul edilecek talebelerin seçiminde test usulüne müracaat olunmuştur.

Yeni tedris yılı için namzed talebe kayıtlarının başladığı şu günlerde, Senatonun aldığı son bir kararla giriş test imtihanlarının terkedildiği ve bundan sonra Üniversiteye girişte lise diploma derecelerinin esas tutulacağı bildirilmektedir. Bu suretle 1951-1952ders yılı başından 1957-1958 ders yılı sonuna kadar yani tam yedi sene müddetle devam eden bir test tatbikatından sonra yine eski usule avdet edilmektedir.

Senato tarafından teşkil edilen bir komisyonun meseleyi bir müddettenberi tetkik etmekte olduğunu biliyorduk. Bu komisyonun tavsiyelerine uyularak alındığından şüphelenilemeyecek olan son kararın istinad ettiği esbabı mucibeyi tetkike imkân bulamamakla beraber, test imtihanlarının ilk tatbik edildiği 1951 Ekim devresinde testlerle alınan neticeler üzerinde yaptığımız istatistik bir araştırmanın ortaya koyduğu hakikatlerin ışığı altında, test usulü ile lise diploma derecelerine göre talebe kabulü usulünün umumî olarak mukayeseleni yapmak ve yeni usulün faydalı olup olmayacağı hakkında bir neticeye varmak mümkündür.

1951 senesinde Üniversite Senatosunu test usulünü kabule sevkeden âmiller, şüphesiz, lise mezuniyet derecelerinin arz ettiği mahzurlardır. Filhakika, aşağıda sıralayacağımız mahzurlarından dolayı lise diploma dereceleri Üniversiteye talebe kabulünde iyi bir kriter olarak mütalâa edilemez.

Bu hususta önce şu noktayı belirtmek icabeder ki, muhtelif liselerden ihraz edilmiş dereceler aynı kalitatif kıymeti haiz değildir. Başka başka liselerden fakat aynı dereceleri alarak mezun olmuş gençlerin bilgi ve fikir seviyeleri arasında oldukça büyük farkların mevcut bulunabileceği bizzat testlerle tesbit edilmiştir. Kendi kendini yetiştirebilme imkânlarından sarfınazar edilse bile muhitin fikrî olgunluk üzerindeki tesirleri inkâr edilemez. Bilfarz memleketin kültür merkezlerinde yetişmiş gençlerle üçra taşra kasabalarındaki liselerden mezun olmuş gençler, aynı diploma derecelerini haiz olsalar bile, muhitin tesiriyle, bunlar arasında bilgi, tefekkür ve görgü bakımından oldukça mühim farkların mevcut bulunabileceği aşîkârdır. Ayrıca, tedris malzeme ve tesisatı tamam, öğretmen kadroları noksansız ve öğretim programını normal şekilde yürütebilen liselerle bu hususlarda türlü güçlüklerle karşılaşan liselerin yetiştirdikleri talebeler arasındaki farkları ihmal etmek mümkün değildir. Lise derecelerinin bu bakımdan kıyafetsizliğine delâlet edebilecek küçük

İncelemeler

Lise Diploma Dereceleri, Üniversiteye Giriş Testlerinin Yerini Tutabilir mi?

Dr. Kenan GÜRTAN

Birinci ve bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra hemen bütün memleketlerde Üniversitelere tehcümün arttığı bir vakıadır. Böyle bir tehcümün tevliit edebileceği mahzurlar, Üniversiteleri bazı tedbirler almaya sevk etmiştir. Filhakika, yüksek tahsilde öğretim seviyesinin düşmesi, Üniversitelerin kalifiye mezunlar vermemesi, münevver işsizliği şeklinde tezahür edebilecek olan bu mahzurları bertaraf etmek maksadıyla hemen her yerde Üniversitelere alınacak talebe sayısının tahdid edildiği görülmektedir. Böyle bir tahdidî Üniversiteye girmek isteyen kimselerin zekâ, bilgi, fikri istidad ve kabiliyetlerine göre tahakkuk ettirmenin en doğru ve âdilâne yol olacağı aşîkârdır. Bu maksadla kullanılacak vasıtalar ise bittabi imtihanlar olacaktır.

Aynı mülâhazalar memleketimizdeki Üniversiteler için de vâridir. Ancak, Uni-

versitelerimizi kabul edecekleri talebe sayısını tahdide zorlayan başka sebepler de mevcuttur. Bunların başında öğretim kadrolarının ve tesisatın kıyafetsizliği gelmektedir. Bu itibarla bizde yapılan tahdid, keyfi bakımdan bir tahdid olmayıp, daha ziyade kemmi bir tahdiddir. Bilhassa teknik branşlarda, tıp, eczacı ve dişçi gibi tesisatın öğretimde ehemmiyetli rol oynadığı tahsil şubelerinde bir taraftan mevcut tesisatın noksanlığı, diğer taraftan bu şubelere alınacak talebelerin tesisattan âzâmî istifadesini sağlama endişesi Üniversite idarecilerini talebe sayısını tahdide sevk etmiştir.

İstanbul Üniversitesi talebe kabulü hususunda 1946 yılına kadar muayyen bir yol takip etmiş değildir. Bu tarihten evvel lise mezunları istedikleri fakülteye kaydedilebiliyorlar, ancak fakültele lüzum his-

bir misâl verelim. Biliyoruz ki yabancı dille tedrisat yapan liselerde ve resmî liselerde yabancı dil dersinden alınan notların diploma derecesi üzerindeki tesiri birbirinin aynıdır. Fakat, resmî liselerden herhangi birini bitirmiş olan bir gençle meselâ Galatasaray Lisesinden mezun bir gencin bitirme imtihanlarında Fransızcadan aldıkları notlar, aynı olsa bile, bunları Fransızcaya vukuf derecesi itibariyle eşit tutmaya imkân var mıdır? Görülüyor ki lise diploma derecesi bu bakımlardan hiç bir tefrik yapamaz, buna mukabil testler, adaylar arasında mevcut fakat lise dereceleri ile maskelenmiş bulunan bu gibi farkları hemen ortaya çıkartır.

Lise mezuniyet dereceleri klâsik imtihan usulünün bütün mahzurlarını taşır, yani bu dereceler ait oldukları kimsenin bilgi seviyesini objektif bir şekilde aksettirmekten oldukça uzaktır. Filhakika, lise diploma dereceleri yalnız talebenin haiz olduğu malûmata değil, fakat aynı zamanda imtihanı yapanların haleti ruhuyesine, sorulan suallere, not takdirindeki şahsî standardlara, hoca-talebe münasebetlerine vesaireye tâbi olup sübjektif unsurların geniş ölçüde tesiri altındadır. Her talebenin mezuniyet notları üzerinde bu sübjektif unsurların tesir derecesi birbirinden çok farklı olabileceğinden, aynı mezuniyet dereceleri ne aynı ehemmiyet ve kıymetin atfedilmesine câiz değildir.

Bilgi ve zekânın objektif ölçüsü olarak tarif edilen testlerle bu nevi mahzurlar bahis mevzuu olamaz. Esasen testlerin en büyük faydası sübjektif hükümler yerine objektif neticelere varılmasını kolaylaştırmasıdır. Muhtelif suallerden tereküp eden bir test, kullanışlı standardize edilmiş bir ölçüdür. Yani testlerin tatbiki, cevapların değerlendirilmesi açık ve kat'i surette tâyin ve tesbit edilmiştir. Testi tatbik edenler bu kaidelere riayet etmeye mecbur olduklarından, hükümleri sübjektif değil, objektif bir mâna ve değer kazanır. Testlerin bu vasfının bir neticesi olarak, bir kimseye bir testi tatbik eden muhtelif kimseler hep aynı neticeye varacaklardır. Halbuki klâsik imtihan usulünde aynı talebeyi imtihan eden muhtelif hocaların birbirinden tamamen farklı hükümlere varmaları pekâlâ mümkündür. Ayrıca testi tertip edenlerle, teste tâbi tutulanların ve not takdir edenlerin birbirinden uzak olması test usulünde sübjektif hüküm tehlikesini hemen hemen tamamen bertaraf etmekte, her talebeye aynı suallerin tevcih edilmesi ise imtihanlarda riayeti zarurî bir prensip olan müsavata temin eylemektedir.

Nihayet lise dereceleri bir tahsil devresi sonunda yapılan ve kazanılan bilgileri kemmiyet itibariyle ölçmeğe mâtuf imtihan neticeleridir. Bunlar, Üniversite tahsili için zarurî olan umumî zekâ, fikrî olgunluk ve hususî istidad gibi vasıfların teşhisinde noksan ve kıfayetsiz kalır. Filhakika, lise imtihanlarında bu vasıfları tesbite mâtuf herhangi bir teşebbüs yapılmamaktadır. Halbuki gerek Üniversite giriş testlerinin

müfredatı gerek mantıkî tefekkür testi adı altında toplanan suallerle lise mezunlarının bu vasıflara göre durumlarını tesbit etmek gayesi güdülmüyordu.

Mantıkî tefekkür testi istisna edilirse, Üniversite giriş testleri ile lise bitirme imtihanları arasında mevzular itibariyle az çok bir muvazilîğin mevcudiyeti, testlerle yoklanan malûmatın lise mezuniyet imtihanlarıyla zaten yoklanmış olduğu fikrini uyandırabilir. Bu suretle testlerin lüzumsuzluğuna kanaat getirilmiş olabilir. Son kararda bu cihetin bilhassa müessir olmuş bulunması çok muhtemeldir. Yalnız şu noktada gözden uzak tutulmamalıdır ki, acaba giriş testleriyle yoklanan bilgiler kemmiyet ve keyfiyet bakımından lise bitirme imtihanlarında ne dereceye kadar keşfedilebilmektedir. Bu noktayı aydınlatılabilmek için lise diploma dereceleriyle giriş test neticeleri arasındaki uygunluğun (korelasyon) araştırılması gerekir. Yani, teste tâbi tutulan lise mezunlarının diploma dereceleri ile testlerde aldıkları notlar birbirine tabuk ediyorsa, hakikaten o zaman testlerin lüzumsuz olduğu kabul edilebilir. 1951 Ekim devresinde yapılan testlere iştirâk eden 2514 lise mezunu hakkında bu münasebetin derecesini araştırmış ve 0.50 yi tecavüz etmediğini müşahade etmiştik. İki imtihanın verdiği neticeler birbirine tamamen uygun bulunsaydı, bu rakkam 1, hiç uymasaydı sıfır olacaktı. Bu sınırlar gözönünde tutularak mütalâa edilirse 0.50 derecesindeki bir münasebet, iki imtihan neticesinin birbirine tetabuk ettiği şekilde tefsir edilemez. Gerçi bu keyfiyet, yani iki imtihanda alınan neticelerin birbirine pek uymaması, kısmen, imtihanların bünyelerindeki hususiyetlerden ileri gelmiş olabilir. Bununla beraber durum, mezuniyet imtihanlarının bütün liselerde aynı titizlikle yapılmadığı şeklindeki bir tefsire daha çok müsaittir. Yani mezuniyet imtihanlarının bazı liselerde iyi yapılmadığı ve bu suretle zayıf talebeleri gerektiği şekilde eleyemediği kabul edilmelidir.

Görüldüğü gibi, iki imtihan neticesi arasındaki uygunluk emniyet verici bir derecede olmadığından, her ikisinin de aynı fonksiyonu görmekte oldukları fikrini benimsemeğe mahal yoktur. Binaenaleyh, testlerin lüzumsuzluğu kabul edilemeyeceği gibi, lise diploma derecelerinin test imtihanları yerine ikame edilebileceğini iddia etmek de güçtür.

Lise diploma derecelerine göre, seçim yapmanın mahzurlarını ve bu derecelerin giriş testlerinin yerini tutamayacağını tesbit etmiş bulunuyoruz. Mamafih, testleri de kusursuz bir ölçü olarak kabul etmeye imkân yoktur. Muayyen bir lise mezununun testlerde alacağı netice, test imtihanlarının yapıldığı kısa müddet zarfında zühur edebilecek geçici sebeplerin tesiri altında kalabilir. Hastalık, yorgunluk, talebe-

nin haleti ruhiyesi v.s. bu geçici ve tesadüfî sebeplere misâl olarak gösterilebilir. Bundan ayrı olarak, teste tâbi tutulan kimselerin hakikî kabiliyetlerinde zaman zaman vukua gelen temevvüçler, testlerde hakikate pek uymıyan neticelerin alınmasına sebebiyet verebilir. Ancak, testlerin pek küçük bir ihtimalle vâkı olabilecek bu gibi mahzurları, lise diploma derecelerinin arzettiği büyük mahzurlarla karşılaştırıldığı zaman testler lehine azim bir bakıyenin kaldığı görülür.

Durum böyle olduğuna göre, lise diploma derecelerini esas ittihaz ederek bir seçim yapmak fikri, pratik bakımdan arzedeceği kolaylık sebebiyle kabule şayan görülmüş olabilir. Zira, her sene sayıları üç bine kadar yükselen adaylar için testlerin tertibi, test karnelerinin hazırlanması, imtihanların organizasyonu, neticelerin kontrolü ve alınan derecelere göre adayların fakültelere dağıtılması kısa zaman içinde tamamlanması gereken ve Üniversiteye aynı zamanda paraca büyük külfetler tahmil eden işlerdendir. Halbuki lise diploma derecelerine göre yapılacak bir sıralama ve ayırma şimdi çok daha basit ve masrafsız olarak meseleyi halledebilecektir.

Bununla beraber keyfiyet, testlerin Üniversiteye neye mal olduğu noktasından değil de, adaylar arasında mümkün olduğu kadar isabetli, âdilâne ve müsavat esaslarına uygun bir seçim yapmak noktasından mütalâa edilirse, lise diploma derecelerine yukarıda izahına çalıştığımız gibi her hususta fark bulunan ve zekâ, bilgi ve zihni kabiliyetlerin en objektif ölçüsü olarak hâlen ileri memleketlerde geniş tatbikat sahası bulan test usulünden niçin rücu edildiğini izah etmek oldukça güçtür.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:

Abdullah F. UZUN

İdarehane: Büyük Han, No. 55

Yenişehir - Ankara

Tel: 26754

Haberleşme Adresi:

Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:

Ayyıldız Matbaası — Denizci-

ler Caddesi, Saka Han, Alt Kat

Tel: 17507 — Ankara

(Bu sayı 4 Kasım 1958 tarihinde basılmıştır.)

Türk Ekonomisinin Bugünkü Meseleleri

II

Para Hacmi ve Gelir Paylaşımı

Dr. Oktay YENAL

"Enflasyon verginin daha hoş bir alternatifi olarak önce ortaya çıkarılır, sonra da kanun ve polis marifetiyle sindirilmeye çalışılır. Paranın kıymeti, meselâ, yüzde 45 düşerse nakdi olarak yüzde 80 in üzerinde bir artış göstermeyen her fiyat, gelir veya verginin hakikatte azalmış olduğunu halka anlatabilir misiniz? Demokrasinin hükümdarları, halk, basit aritmetikten anlamazlarsa - verileri tahminle bulunacak yüksek matematik formüller kurmağı bir kenara bırakın - hakikaten mesele arzeden meseleler hakkında konuşmanın ve yazmanın ne faydası var?"

Frank H. KNIGHT

Geçen yazımda eğer tedavülde bulunan para hacmi genişletilmez ise devalüasyonun fiyatlar umumî seviyesini yükselteceğini, bilâkis, ithalât döviz primi ile ihracat döviz primi arasındaki fark, dış yardım, prodüktivite artışı ve halkın tutma psikolojisinde meydana gelebilecek değişme yüzünden, fiyatların biraz düşmesinin bile ihtimal dahilinde olabileceğini iddia etmişim. Bu şartlı iddiamın gerçekte daha yakından bağlanabilmesi ve aktüel kıymet kazanabilmesi için "eğer ... ise" cümlesinin gerisine göz atmak lâzımdır. Diğer bir ifade ile şu sualler hâlâ cevap beklemektedir: Acaba memleketimizde para miktarını artık artırmamak mümkün müdür? Devalüasyon bu imkânı destekler mi, yoksa zorlaştırır mı? Bu sualleri cevaplandırabilmek için önce memleketimizde şahit olduğumuz para artışının mâna ve sebeplerini anlamak gerekiyor.

I

Gelir paylarında meydana gelen değişmeler, para hacmini genişleterek fiyatlar seviyesini yükseltme ameliyesinin hem neticesi, hem sebebidir. Neticesidir çünkü ekonomide ferdî gelirler fiyatlar ile tam bir ahenk çerçevesinde değişmezler. Sebebidir, zira böyle olmasaydı devlet bakımından parayı çoğaltmanın lüzumu ortadan kalkardı. Bir misalle açıklayalım: Fiyatlar yükseldiği halde memur maaşları yükselmeyebilir; örneği herkesin gözü önündedir. Bu takdirde memurun reel geliri azalır. Cemiyetin reel geliri azalmamış ise memurdan çıkan reel gelir başkasına geçmiş demektir. Diğer taraftan, cemiyetin kaynaklarından bir kısmını kendine çekmek (veya birinden alıp başkasına vermek) gayesi olmasa devletin para hacmini genişletmesi için sebep kalmaz. Mevcut bütün paraların üzerlerine kıymetlerinin iki mislini gösteren damga basıldığı farzedilen (meselâ beş liralık on, on liralık yirmi lira olsun) ekonomide gerçek hiç bir şey değişmez, sadece rakamlar iki misli olur. Neticede ne kimse sevinir, ne kimse üzülür.

II

Yukardaki fikir ışığında şimdiye kadar ekonomide meydana gelen para artışının sebeplerini (gelir paylaşılması) ve neticelerini (gelir paylaşımı) inceleyebilir ve devalüasyondan sonra ortaya çıkacak

durum hakkında bazı neticelere varabiliriz. Meselenin özünü ortaya koymak için tahlili çok kaba çizgilerle yapmak zarureti vardır.

Memleketimizde iktisadî nimetlerden pay alanları şöyle sıralıyabiliriz:

- a) İş hayatında çalışanlar (Tüccarlar, imalâtçılar v.s.)
- b) Devlet hizmetinde çalışanlar (Memurlar)
- c) İşçiler
- d) Köylüler
- e) Devlet
- f) Gelecek nesil.

Şimdiye kadar güdülen iktisadî politikanın bâriz karakteri şudur: Devlet ilk üç sektörün kendi rıza ve bildiklerine göre sonuncu sektörün menfaati için ayırdıkları kaynakları (yatırımları) kâfi görmemiş ve memleket nimetlerinden daha büyük bir payın gelecek nesil (Bu iki üç sene sonraki nesil de olabilir) hesabına ayrılmasını temin etmeğe karar vermiştir. İktisadî kalkınma için yatırımları çoğaltmanın mânası budur. Dış yardımı bir kenara bırakarsak, devlet bu aktarmayı üç türlü yapabiliirdi:

- a) Tathilkla (Halktan borç alarak - tahvil çıkararak)
- b) Devlet otoritesini kullanarak
 1. Kolay otorite: Enflasyon (para basarak)
 2. Zor otorite: Vergi.

Fakir bir milletten tathilkla alınacak gelir fazla olamaz. Herkes vatanını sever ve istikbalini parlak görmek ister ama bu parlak istikbal uğruna katlanacak fedakârlığın kendinden çok başkasının sırtından çıkmasını istemesi de normal karşılanması gereken bir insan egoizmidir. Bu yüzden bizde de yukarıda işaret edilen pay bölüşümünü tahakkuk ettirmek için devlet otoriteye başvurmuştur.

Devlet, otoritesine dayanarak, iktisadî sektörler arasında iki usule başvurarak aktarma yapabilir. Birinci usul vergi alma şeklinde olur. Bu yol müşkülâtli bir yoldur. Bir kere, hakikati olduğu gibi ortaya koyar, aşikâr bir ameliyedir. İkinci olarak, her vergi ayrı bir kanun mevzuudur; Mecliste müzakere edilmesi gerekir; hemen koyulması, değiştirilmesi, kaldırılması mümkün olmaz. Halbuki enflasyon örtülü,

kapalı bir metoddur. Meclise kanun mevzuu olarak aksetmez; iş isten geçene kadar pek az kimsenin haberi olur. Enflasyon, âmiyane tâbiri ile "çaktırmadan" yapılan bir gelir aktarmasıdır. Hele Merkez Bankası sistemi bizde olduğu gibi elâstik, devlet bütçesi de, yine bizde olduğu gibi, bazı âmme teşekkülleri kanalı ile açık finansmana müsait olursa, enflasyon metodu ile gelir aktarması yapmanın siyasi bakımdan cazibesi büsbütün artar. Verginin siyasi (?) handikaplarının demokratik bir cemiyette meziyet, enflasyonun siyasi avantajlarının ise kusur olduğunu görmemek için sebep yoktur.

Türkiye'de de bilhassa son dört senedir enflasyon yolu tutulmuştur. Gayet basit hatları ile olan şudur: Devlet iktisadî kalkınma, iktisadî kalkınma yatırım istemektedir. Bunu karşılayacak dış yardım bulunamamıştır. Binaenaleyh, gayeye götürecek tek yol devletin diğer sektörlerin gelirlerinden keserek gelecek nesil hesabına yatırmasıdır. Bunu tahakkuk ettirmek için de vergi usulüne başvurulmaktan çekinilmiş, yatırımların bir kısmının enflasyon ile finansmanına gidilmiştir.

Ne var ki, kimsenin gelirinden kısmadan zorla yatırım yapmak mümkün değildir. Enflasyon sisinin, para bolluğunun arkasındaki manzara şudur: Yatırıma giden kaynaklar, gelirini fiyatlar kadar artırmayan sınıftan kesilmiştir. O halde, sabit gelirden gelecek nesle yapılan aktarma para hacmindeki gelişmenin hem neticesi, hem sebebidir.

III

Yukarıda çizilen taslak, Türk ekonomisinin son senelerdeki gerçeğini tam olarak aksettirmekten uzaktır. Çünkü ne para hacmini artırmanın sebebi tek, ne de neticeleri bu kadar basittir. Önce netice cephesini daha yakından inceliyelim. Şu sualler akla gelmektedir: Acaba olup biten sabit gelirliler sınıfından gelecek nesil istikametinde yapılan bir refah aktarmasından mı ibarettir? Yatırımlar daha meyvalarını vermemiş midir? Meyvalar olgunlaştığı zaman her şey düzelecek midir?

Yukarıda, enflasyon "çaktırmadan" yapılan bir gelir aktarmasıdır, neticesine vardık. Bu "çaktırmadan" olan şey nedir Sabit gelirlili vatandaş, şüphesiz, sıkıntısının ve kaybının, hem de acı acı, farkındadır.

Şüpheli olan cihet sabit gelirlili vatandaşın bu duruma neden düştüğünü anlayıp anlamadığıdır. Nitekim, sıkıntılarını istikbal uğruna çektiği, geçici olduğu, yatırımlar meyva verir vermez her şeyin düzeleceği kanaati umumîdir. İstikbal çok parlak olabilir veya olmayabilir. Bu üzerinde münakaşa edilebilir bir husustur. Halbuki şu hakikat su götürmez: Yatırım payı çıkarıldıktan sonra son senelerde ferd başına düşen reel istihlak azalmamıştır; bilâkis artmıştır. Buna mukabil sabit gelirlili vatandaşın (memur ve emekli) reel gelirinin çok düştüğü inkâr edilemez. Bu iki hakikat karşısında varılacak netice tekdir: Sabit gelirden kesilenin hepsini gelecek nesil değil, önemli bir parçasını bu neslin bazı talihli ferdleri yemektir. Halkın sıkıntısı, büyük çapta, müstakbel nesil uğruna değil, enflasyondan istifade eden-

ler yüzündendir. İşte "çaktırmadan" olan budur.

Diğer bir ifade ile, eğer memleketimizde ferd başına düşen reel hasıla artarken ferd başına reel istihlâk azalsa idi, para artışının yaptığı gelir aktarmasının sabit gelirliden gelecek nesil istikametinde olduğuna hükmedebiliriz. Fakat ferd başına düşen reel istihlâk artarken bir sektörün reel istihlâki kısılmış ise, bu ancak bugünkü nesilde bir gruptan alınan refah diğer bir guruba peşkeş çekilmiştir mânâsına gelir. Yatırımlar çoktan meyvalarını vermişlerdir veya vermektedirler. Fakat meyvalar tohum sahiplerine (fedakârlık yapanlara) verilmemektedir. Çekilen sıkıntılar meyvaları paylaştırmaktaki adaletsizliğin neticesidir.

IV

Para hacmi genişlemesini doğuran sebepler de yukarıda çizdiğimiz taslağı kadar basit değildir. Yukarıda bahsettiğimiz, kalkınma uğruna gelir paylaşılması yanında bazı sınıfların siyasi veya iktisadi nüfuzları da enflasyonist politikanın sebeplerinden olmuştur. Üstelik, enflasyonu durdurmak için alınan bazı tedbirler gayelerinin tam aksine hizmet etmişlerdir. Günümüzün istihlâk hâdiselerinin tesiri altında şöyle bir teşbih kurulabilir: Farzedelim ki hükümet cemiyetin, bilhassa gelecek neslin menfaati için muayyen bir sahayı istihlâk etmek istemektedir. Adil olan bu istihlâkin büyük mülkler mahallesinde yapılmasıdır (Zenginden vergi). Buna cesaret edilmiyor. Açık olan bunun emirle yapılmasıdır. (Herhangi bir kimseden vergi); buna da cesaret edilmiyor. Daha kolay yol olarak gizlice yangın çıkarmağa teşebbüs ediliyor (Enflasyon). Ama yalnız ahşap evler (dar gelirli) yanmağa müsaittir. Belki bunu hükümet de biliyor. Yangın çıktıktan sonra, iki sebep yangının büyümesine sebep oluyor: Yangın ile temizlenen sahanın büyük bir kısmını tüccar sınıfı ele geçirdiği için yangını körükliyor ve hükümeti körüklemeye zorluyor. Diğer taraftan hükümet yangının genişleyen cesametinden ürkererek yangına karşı iki çeşit tedbir alıyor. Bunlardan biri, fiyat kontrolü, ancak yangının alevlerini gözden geçiriyor; binalar için için yanmakta devam ediyor. Diğer tedbir olan iktisadi devlet teşekküllerinin mallarını ve âmme hizmetlerini ucuz tutmak ise yangını söndürmek için üzerine benzin sıkmağa benziyor.

Hikâyedeki yangın çıkarma sebebinin yukarıda gördük. Şimdi diğer sınıf menfaatlerinin ve hükümetin yangını söndürme gayretlerinin ateşi nasıl devam ettirdiğini inceliyelim.

Önce tüccar ve köylü sınıflarının siyasi taziyiklerinden bahsetmek yerinde olur. Bu sektörler yakın tarihte siyasi nüfuzu elinde bulundurmuş ve menfaatlerini müdafaa etmesini bilmiştir. Zira kazançların vergi muafılığından ve zira kredilerin durumundan burada uzun boylu bahsetmeğe lüzum yoktur. Köylü düğününü bile banka kredisi ile yapmaktadır. Tüccar taziyikinin açık örneğini de son kredi tahdidini takip eden günlerde gördük. Krediler dondurulunca sanki krediler azaltılmış gibi feryad edildi. (Gazetelerin de bu mevzua

ayırıldıkları yer ve takındıkları tavır dik-kate şayandır). Çünkü daima artan kredi ve para hacmine alışılmıştı. Hattâ daha ileri gidildi, gelir vergisi taksitlerinin ödenmeyeceğinden bahsedildi. Sanki gelir vergisinin kredi ile ödenmesi lâzımmış gibi... Devlet vergiden tophıyacağı parayı kendi bastıktan sonra araya tüccarı karıştırmaya ne lüzum vardı. Ama senelerden beri durum bu ifrat örnekten uzak değildi.

Hükümetin enflasyonu yumuşatma ve sabit gelirli koruma politikası, bir ke-re, tezat arz ediyordu. Otoritenin bir elinin yaktığını diğer el söndürmeğe çalışıyordu. Fakat söndürmeğe çalışan el de bilmeden veya mecbur olduğu için yangını körüklemekten başka bir şey yapmamıştı. Olan şuydu: Hükümet bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarını (bilhassa iktisadi devlet teşekkülü malları ve âmme hizmetleri) düşük tutmağa gayret ediyordu. Bütün fiyatlar yükselirken fiyatı düşük tutulan müesseseler zarar ediyor, bu zararlar kredi ile karşılanıyor, para hacmi genişliyor, fiyatlar büsbütün yükseliyordu. Yani, meselâ, aylık gelirli kimselerin de istifade ettiği otobüs ve vapur gibi hizmetlerin zararı yalnız sabit gelirlinin sırtından çıkıyordu. Çünkü bu zarar artan para hacmi ile karşılanmakta, artan para hacmi ise sabit gelirlinin reel gelirini kısımakta idi. Sabit gelirli halkın vapura beş kuruş zam yapıldığı vakit kıyameti koparmasına mukabil vapur idaresinin aldığı kredilerden haberi bile olmaması veya olsa da umursamaması keyfiyeti bu yazının başına aldığım Profesör Knight'ın kötümserliğine bol bol hak verdirecek bir misaldir.

— V —

Şimdi asıl mevzua dönelim: Acaba memlekette para hacmini artırmamak mümkün müdür? Yukarıdaki fikirler ışığında neticeyi şöyle tophıyabiliriz:

1. Eğer devlet enflasyon yolu ile refah aktarması yapmaktan vaz geçerse (Yani devlet ya büyük yatırımlardan vaz geçer

veya bu yatırımları vergi ile finanse etmek cesaretini gösterirse);

2. Devlet tüccar ve köylü sınıflarının kredi talebi taziyiklerine dayanabilir ise; (Yani bazı kısa devre siyasi fedakârlıkları göze alabilirse);

3. Devlet iktisadi işletmelerinin Merkez Bankası kredisi ile beslenmesine son verir ise, (Yani ya bu işletmelerin mal ve hizmetlerine kâfi derecede zam yaparak zarar etmelerini önler veya zararlarını vergi ile finansmana giderse);

Para hacminin artmaması mümkündür. Bu şartlardan birinin aksaması para ve kredi musluklarının yeniden açılmasına sebep olacaktır. Varılan neticeler maalesef yine "eğer...ise" formülü içine hapsedilmiştir. Zira, bu iddiaların tahakkuk ihtimallerini incelemek iktisat ilminin sınırlarını zorlar.

Geçen yazıda devalüasyonun, para hacmi artmamak şartı ile fiyatlar seviyesini yükseltmeyeceğini iddia etmiş ve sebeplerden biri olarak da ithal mal fiyatlarının zaten eski kurdan hesaplanan maliyetin çok üstünde bulunduğunu ileri sürmüştüm. Umumi piyasa için doğru olan bu hüküm, devlet masrafları için yanlıştır çünkü devlet ithal mal ve hizmetlerini resmî kur üzerinden ödemekte idi. Şimdi, devalüasyondan sonra gerek devletin cari ihtiyaçlarının kıymeti, gerek yatırım masrafları döviz muhtevaları nisbetinde artacaktır. Aynı durum iktisadi devlet teşekkülleri için de varıdır. Binaenaleyh, para hacminin artmaması için ya devletin masraflarını büsbütün kısması veya vergi veya âmme hizmetlerinin fiyatlarına zam suretiyle varidatını artırması lâzımdır. Bu arada dış yardımın devlete muvakkat bir nefes alma payı temin edeceği muhakkaktır.

İyimser olalım ve farzedelim ki memlekette para hacmi genişlemesinin önüne geçilebilir. Bu durumda Türk ekonomisinin önemli dertleri halledilmiş olacak mıdır? Bu soruların düşündürdüklerini gelecek yazıda belirtmeğe çalışacağım.

"Kadro," ların Analizi

II

Ömer SAKIP

Kadro'nun "ekonomi - poetik" anlayışını bitirmeden önce, önemli bir noktaya daha dokunalım. Kadro, Türk devriminin ideolojisini, hem pratikte hem de teorikde yaratmak, yerleştirmek, memleketin sosyal bünyesinde kökleştirmek isterken, şüphesiz bir antuziyazm'a (devrim heyecanına) dayanmak zorundaydı:

"...Çünkü, Ahmed Hamdi Bey'e göre, zaman, heyecanın en büyük düşmanıdır. Halbuki, bize göre, heyecanın şuura inkılâp edebilmesi için herşeyden önce heyecanı sistemleştiren ve "idrak" haline getiren bir zaman'ın geçmesi lâzımdır.

Ruh taşkınlığı başka, şuura müstenit bir ahlâk haline gelen ruh heyecanı yine

başkadır. Inkılâpçının heyecanı, bu şuura inkılâp eden ve ahlâk haline gelen ruh heyecanıdır; yoksa müphem bir sezistenden, yahut istikameti gayrimuayyen bir hamleden gelen bir ruh taşkınlığı değildir." - Ş. Süreyya. -

Kadro'nun kurucu ve yazıcıları içinde, Yakup Kadri ve Falih Rıfki Beylerin de bulunması, onun hem Cumhurbaşkanı Atatürk, hem de Başvekil İnönü ile sıkı bir temas halinde kalmasına vesile ve sebep teşkil etmiş olabilir. Esasen, Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümünde - ki o mutlu günü idrak edenler milletin nasıl bir şevk ve heyecan içinde çalkandığını, bizzat Cumhurbaşkanı'nın ağzıyla millî gururu kamçıyan

şu sözü hatırlarlar: "Ne mutlu, Türküm diyene!" - Atatürk'ün, Dergiye gene kısa bir mesajı vardır:

"HATIRLIYORUM KI, KADRO İNTİŞAR EDERKEN MAKSADININ TÜRK MİLLETİNE HÂS MESLEK VE METODUN MİLLET VE MEMLEKETTE TEESÜS VE İNKİŞAFINA HİZMET OLDUĞUNU YAZMIŞTI.

KADRO'YA BU MAKSADINA GENİŞ MUVAFFAKİYET TEMENNİ EDERİM.

Gazi M. Kemal

Ne var ki; Kadro'ya bu ithafı yazan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal değil, kendi deyişleriyle "BÜYÜK ŞEF" tir. Şef, yani, DİREKTİF veren insan. Böylece, tek parti ve tek şef zihniyetinin ideolojisini şuurlu bir şekilde yarananlar da, gene biz-zat Kadro'culardır. Esasen onlar, durumlarını maskeli bir tarzda değil, açıktan açığa ilân etmişlerdir. Memleketi ekonomik yapıda hızla kalkındırmak için Devletçilik şarttır. Gelgelelim, bu devletçilik halkın göz yaşına bakmayan zorba bir devletçiliktir. Burada muhalefete, tenkit hürlüğüne, yorumlamalara yer yoktur:

"DİREKTİF telâkki edilir fakat, TEF-SİR edilmez". - Ş. Süreyya -

Gene Onuncu Yıldönümü münasebetiyle, Derginin 22 nci sayısında, "Başvekil İS-MET" imzasıyla çıkmış "Fırkamızın Devletçilik Vasfı" adlı bir makale vardır. İnönü'nün "Devletçilik" anlayışını, burada okumak gerçekten zevktir. En ilginç cümleleri aktarmakla yetinmek zorundayız:

"..Biz, İktisatta devletçilik'i, inkişaf için ve yeni düzeni kurmak için de feyizli ve müspet bir yol sayıyoruz.. Devletçilik'in memleket İktisadiyatı üzerindeki faydalı tesirlerinin ekseriya kâfi derecede farkedilmediğini görüyoruz. En serbest zannolunan bir sanat veya ticaret, müreffeh olabilmek için, mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir.

SUBAŞINDA OLDUĞUMUZ İÇİN, BU İHTİYACI HER GÜN GÖRÜYORUM VE SONRA "SERBEST MESLEK"İN "DEVLETÇİLİK" E RÜÇHANI İÇİN, AYNI MEVZULARIN DELİL OLARAK ZIKROLUNMASINA, ŞAŞIYORUM.

..Dikkatle vazettiğimiz gümrük himayeleri veya diğer tedbirlerin mevcut olmadığını, bir ân için, tasavvur edebilir misiniz? En kârlı ve verimli bir sanat veya ziraat, bir tek müşteri bulamayacak kadar, rekabet karşısında perişan olur. Yediğimiz ekmeğin ununu dahi memleket dahilinden alamayız. Osmanlı İmparatorluğu gibi bir misal, henüz hatıralarımızda pek yakındır.

Türlü krizlerden dolayı, en serbest nice müesseseleri, senelerdenberi, sert fırtınalara karşı tutunduran, DEVLETtir. Ticaret gibi en serbest sahada, dar vaziyete düşen tüccarları (meselâ bütün tüccarlarını) korumak için, hükümet geçen senelerde hususî tedbirler almıştır. İnhisarlar, her sene hasat zamanında, piyasaya müdahale ederler. Ve, bir sene, "devlet inhisarı" ve "devletçilik" aleyhinde hayalât kuran nice müteşebbisler görmüşümdür ki, mevsiminde inhisarların piyasaya müdahale etmesi için, bütün idraklerini sarfederler."

İnönü'nün bu sözlerini dikkatle ve üstüste okumak gerektir. Bu memlekette, fakirin ve çahşanın sırtından geçinen öyle bir zümre vardır ki, aralarında bol bol "FİR-SATÇI", "KARA BORSACI" yetişir. Çünkü, "Kömürde Devletçilik" konusunu inceleyen B. Vedat Nedin Tör'ün de dediği gibi; "FERDİ TEŞEBBÜSTE GAYE KÂR, İSTİHSAL İSE; ANCAK, KARA VASİTADIR." İnsafla söylemeli ki, Demokrat Parti'nin bugün içinde bulunduğu güçlüğü, ekonomik krizi yarananların en başında, vak tiyle kendisinden destek ve yüz bulan bu zümre yer alır. İşte ondan sonra, liberalizm den devletçiliğe doğru kırılan sert dümen, geri tepen bir sılâh gibi, çoğunluğu yüreğinden vurmaktadır. Sosyal adaletsizliğe bir kere imkân bağışladıktan sonra, ve her mahallede "ON MİLYONER" yetiştirip, bunu da halkın kalkıp zenginleştiğini sandıktan sonra, yükselen şikâyetleri tıkamak, susturmak, sindirmek artık mümkün olmamaktadır. Böylece, isabetsiz bir ekonomik gidişin türlü yoldan acısı, geniş halk tabakalarına in'ikâs ettirilmiş ve çaresizlik karşısında Hükümet "demokratik" vasfından hızla uzaklaşarak "dirije bir hükümet" vasfına yaklaşmıştır.

Kim ne derse desin, her zaman ve her yerde olduğu gibi; alt-yapı (ekonomik strüktür) nin şu ya da bu tarzda değişimi, üst-yapı'nın (fikri ve sosyal süperstrüktür) değişimine de yol açar. Niçin kabul etmemeli ki; başarıyla, hesap kitap ve programla yürütülen bir ekonomi politikası, 1950 yılından bu yana, çığ gibi büyüyen, sayıları milyonları aşan böyle muazzam bir "muhalefet"i bu kadar tez vakitte yaratamazdı.

Kadro'nun sosyolojisi :

Kadro, sınıfsız tezadsız bir millî bütünlük dâvasında olduğu için, -muhalefet ancak sınıflı sosyete de olur, muhalefet için muhalefet olmaz ilkesine bağlanarak- sosyolojik anlayışını hep "Tek parti" üstünde kurmuş ve, Dünyadaki çeşitli rejimlerle kendi "inkılâp ideolojisi"ni demokrasilerle değil; Faşizm ve Komünizm gibi daima sekter, totaliter sistemlerle karşılaştırmıştır.

Gene Bay Şevket Süreyya, (İnkılâbın ideolojisi: Fikir Hareketleri arasında Türk Nasyonalizmi) adı altında 18 nci sayıdan başlayıp 21 nci sayıda son bulan bir seri makale ile, önce FAŞİZM'i sonra MARK-SİZM'i inceler. - Bu incelemelerin tam bir olgunluk ve selâhiyetle yapıldığına işaret etmeliyiz. - Daha sonra, "TÜRK NASYONALİZMİ"nin -kendi açılarından- izahına geçilir.

Bütün mesele YENİ BİR DEVİR AÇMA meselesidir. Kadro, millî kurtuluş hareketinin İktisadî kurtuluşa geçiş seyrini, bir nokta nazardan sosyalizme, bir nokta nazardan faşizme bağlamağı reddederek bunu bir çeşit eklektizm ve oportünizm addeder. Bizim millî hareketimiz, "..yüzde şu kadar klâsik demokrasiden, yüzde şu kadar faşizmden, yüzde şu kadar da sosyalizmden alınmış derleme ve ekleme bir şeydir!" diyenlerle kimi satırlarda inceden inceye, kimi satırlarda açıktan açığa alay eder.

Türk Nasyonalizmi - Kadrocular bu a-

dı kullanmakta ısrar ediyor - nin, dolayısıyla sosyolojik meselenin ele alınışı şöyledir :

1 — Substans = Cevher ve Form = Şekil:

(Burada Substans'ı, hâdisede mündemîç olan "cevheri millî" mânasında ve şekil (Form)u da cevheri aslinin tezahürleri esnasında büründüğü "şekil" veya "zahir" mânasına kullanıyoruz. - Yazarın notu. -)

Form başka başka; substans yani cevher gene başkadır.

Meselâ diyorlar ki :

— Teşkilâtı esasiye kanunumuz, yahut Halk Fırkası programının maddel mahsusu (Hakimiyeti millîye) esasını müdafaa ve kabul etmektedir. Hakimiyeti millîye ise, Avrupada anlaşıldığı mânada DEMOKRASİ den başka bir şey değildir.. O halde asıl vatanından nakil ve kendi nizamımıza mesnet kıldığımız bir mefhum üstünde yeniden izahlara ve tahlillere ne lüzum var?

Yine meselâ diyorlar ki :

— Bizim rejimimiz, arayı umuniyeyi, parlamantarizmi, serbestii matbuatı, fırka ve içtima hürriyetini ve saireyi, bu müesseselerin ve teamüllerin vatanı olan memleketlerden naklen ve aynen kabul etmiştir.. Buysa, klâsik demokrasiden başka bir şey değildir."

Şimdi, gecikmiş bir özlem olarak hepimizin arzuladığı bu itiraz karşısında, Kadro'nun takındığı tavrı gözden geçirelim :

"..Halbuki muarızlarımızın burada ele aldıkları ve bir vesika gibi kullanmak istedikleri mefhumların bir cevheri ve bir de şekli vardır ki, onlar bu iki şeyi daima birbirine karıştırırlar.

..Meselâ biz Fransız İhtilâlinin muasır nizama hedîye ettiği HAKİMİYETİ MİLLİYE cevherini aldık ama, bu cevherin Fransa'da büründüğü tezahür şeklini (yahut formu) yani Fransız Meb'usan Meclisini ve Fransız Parlâmentarizmini almadık. Meselâ Fransa'da papazlar, Millet Meclisinde milletin değil, papashın mümessilidir. Ve onlara rey verenler klerikalizmin (ki bu bizde bir irticadan başka bir şey telâkki edilmez) lâyisizme karşı cidâlini ve muzafferiyetini istiyenlerdir. Yine Fransız Meclisinde komünistler, Millet Meclisinde milletin değil, ihtilâlcî proleteryanın mümessilidir.

Meselâ aynı Mecliste 1924 den evvel, Mebus Tardiyö'ya göre Fransız ordusunun Fastaki hareketi bir temdin işi idi ama, yine aynı meclisteki komünist mebus Doryo'ya göre bu hareket, zalimlerin mazlumları vahşî bir katliâmından, iptidai bir ehli salîp ruhunun uyanışından başka bir şey değildi.

..Çünkü o kürsüde ne Doryo, ne de Tardiyö milletin mümessili değildiler. Her ikisi de o kürsüyü, kendi dar, sınıfı veya zümrevi menfaatlarını diğer tarafa karşı müdafaa veya teyid için bir tribün gibi kullanmak rolünü oynuyorlardı.

Bizim teşkilât tarzımız.. ona (yani klâsik demokrasiye. ÖS.) izafe edilmek istenen, ona yamalanmak istenen donmuş ve artık illetlerini vermiş şekillerden tamamiyle ayırdır.

2 — Kadro ve Sınıf Devletçiliği :

— İşte Kadro diyorsunuz. Kadro inkılabı şuurluna sindiren ve onu yürüten vâhik, fakat ileri inkılabçıların tek ve hâkim teşkilâtıdır diyorsunuz! Fakat bu Kadro'nun bir faşist, bir komünist, bir nasyonal sosyalist fırkasından ne farkı var?

İşte bir takım sualler ki, bu suallerde form ve substas birbirine karışmıştır. Halbuki gerek faşist, gerek komünist, gerek nasyonal sosyalist fırkaları, açık ve maske-siz bir sınıf mücadelesinin ve bir sınıf diktatörlüğünün teşkilâtıdır.

..Halbuki bizde Kadro, henüz tanzimi gayri kaabil bir yüksek teknik mevcut olmadığı için bunun üstünde sınıf mücadelesine girişmemiş olan milletin ileride de böyle bir cidal içine düşmemesi için müdafaa edilen bir MİLLİ REHBERLİK FORMU'dur.. Türk Nasyonalizminin devletçiliği, bir sınıf nam ve hesabına diğer sınıfların istismarının ve bir milletin nam ve hesabına diğer milletleri istismarın (emperyalizm); yani muarızlarımızın şu veya bu şekilde bağlandıkları Avrupa'nın dünkü ve bugünkü nizamının bir fikri ve tarihi reaksiyonudur.

3 — Prensiplerde Dinamizm (Hareketlilik) :

Türk Nasyonalizmi, ŞEKLİN çerçevesinde mahpus olup kalmamıştır. Gayelerimiz açık, seçik olmakla birlikte onlara ulaşmak için durup dinlenmeksizin ileri doğru bir hareket halinde bulunmamızı gerektirir :

a — Otokrasiden, hem otokrasiyi hem de sınıf mücadelesini inkâr eden bir rejime (halkçılık)

b — Donmuş hükümlerden ve mutlak kaidelerden hareketliliğe (inkılabçılık)

c — Teokrasiden laisizm (laiklik)

d — Kozmopolitlikten millet eüzütmesine (milletçilik)

e — Müstemleke iktisadiyatından millet iktisadiyatına (devletçilik)

f — Nihayet bir saltanat hiyerarşisinden halkçı, devletçi, inkılabçı ve milliyetçi bir (cumhuriyetçi) lige.

4 — İlimde "Fikri-sabit"lerle mücadele :

İlimde fikri sabitin başladığı yerde dinamizm, yani inkışaf ve terakki durur. İlimde fikri-sabit "HÜKÜMLERİN TAŞLAŞMASI" ile başlar. "TAŞLAŞMIŞ HÜKÜM'e, "DONMUŞ KAİDE"ye karşı "HAREKET VE TEZAT MANTIKINI" daima seferber tutacağız. Bizim kendi inkılabımızın asliyetini ve kanuniyetlerini izah işinde her zaman yolumuz ve usulümüz budur" - (Kadro, Sayı: 20. Sayfa: 4 - 11. -

Müteakip sayıda, uluslararası fikir hareketleri arasında Türk Nasyonalizminin ulaştığı sonuç şudur :

5 — Her fikir sistemi bir başka tarihi şeraitin mahsulüdür :

Her fikir sistemi bir tarihi "mahsul" dür. Fikir, bir taraftan, mahsulü olduğu cemiyetin şartları içinde doğar, şekillenir, diğer taraftan da bizzat kendini doğuran cemiyetin seyrine ve şartlarına tesir ederek ebedî istihalesine devam eder durur. (Yani; aklı, başka bir deyişle ruh'u önceye alan idealist teoriye karşı madde'yi birinci plâna geçiren materyalist görüş, bu-

rada, MADDE kelimesi yerine SOSYAL ŞARTLAR'ı ikame etmekte ve insan aklının kendi içinden çıktığı kabuğu durmaksızın değiştirmeye, açıklamağa çalıştığını ifade etmektedir. - Ö.S.) Bu münasebetle cemiyet "fikir"i doğurur, fakat fikir de, bilmukabele o cemiyette birtakım terakki-lerin ve "oluş"ların muharriki olur. Bu sebeptendir ki, muasır fikir hareketleri arasında faşizm bir ayrı cemiyetin ve ayrı şartların mahsulü; ihtilâlcî sosyalizm (yahut Marksizm) de bir ayrı cemiyetin ve ayrı şartların mahsulüdür.

(Öyleyse, Türk Nasyonalizmi de bir ayrı cemiyet şartlarının mahsulü olup "ismarlamaya elbise" gibi sirta geçirilemez. - Yazının özeti: Ö.S.)

6 — Faşizm, sosyalizm ve Millî Kurtuluş hareketleri arasında tarihi menşey ayrılıkları :

Ihtilâlcî sosyalizm,

I — Yüksek tekniğin ve sermayenin hâkim bir sınıf elinde toplandığı.

II — Yüksek kârların, milletin neyettî umumiyesinin menfaatına zıt bir şekilde istismar olunduğu

III — Müstemlekelerin ve müstemleke kârlarının mevcut olduğu yerlerde ve nizamlarda

A — Yüksek tekniğin cemiyet mülkiyetine intikali

B — Müstemleke kârlarının proletarya diktatorası tarafından benimsenmesi

C — Müstemlekelerin ve müstemleke nizamının devamı (çünkü aksi takdirde bu yüksek teknik sosyalist cemiyete faydasız bir yük olur) için cereyan eden sınıf mahiyette bir mücadeledir. Ve ancak yüksek sanayi ve sermayenin, keskin sınıf mücadelelerinin merkezleştiği memleketlerin (yani münhasıran Avrupa ve bir kısım Amerikanın) bir mahalli idaresidir.

Faşizmin tarih içinde menşeleri o kadar derinlere varmaz. O sadece bir harp sonu devri hareketidir. Kısacası, kapitalizmin bir tarihi devamıdır ve dâvası sadece :

I — Yüksek tekniğin ve sermayenin devlet müdafaası altında gene hâkim sınıflar elinde muhafazası

II — Müstemleke kârlarının ve umumiyetle yüksek temettülerin, cebri bir devlet müdahalesi ile kapitalizmin devamı lehine tanzimi

III — Müstemlekelerin ve yarı-müstemlekelerin daha vahşi bir şekilde istismarı

IV — Bütün bu dâvaların tahakkuku için de, büyük sanayi memleketlerini müstemlekelerle karşı zayıf düşüren sınıf mücadelelerinin otoriter bir devlet müdahalesiyle yatıştırılması ve tanzimidir (fakat tasfiyesi değil)

Şu halde birisi müstemlekeci memleketlerde bir sınıf cidaline, diğeri aynı memleketlerde ve yalnız aynı memleketler halkı için bir sınıf tesanüdüne dayanan bu hareketlerin her ikisi de SINIF'tır, MEVZİ'dir ve âlemsümul değildir.

Millî Kurtuluş hareketlerinin tarihi menşelerine gelince; bunu XVI. ve XVII. yüzyıllardaki müstemleke yağmalarına kadar götürmek ve bilhassa Avrupa'daki büyük sanayi-inkılabına bağlamak lâzımdır. O, herşeyden önce, kapitalizmin emperya-

ist vasfına karşı bir reaksiyondur.

I — Sanayi ve yüksek tekniğin bugün tekâsüf ettiği memleketlerden çıkarak tabii ve coğrafi şartların (Cihanda bugün müesses olan iş taksimini tabii şartlarla iktisadi şartların eseri olarak iki bakımdan mütalâa etmek kabildir. Meselâ Mısır'ın pamuk yetiştirmesi tabii şartların eseri olduğu halde, bu pamuğun Mısır'da değil de meselâ İngiltere'de işlenmesi iktisadi vaziyetin bir neticesidir.) müsaadesine göre cihanın her tarafına dağılması (yani, bütün memleketlerin kendilerine göre sanayileşmesi)

II — Yüksek teknik ve yeni doğacak sanayi üstünde kapitalizmde olduğu gibi hâkim bir sınıfın tahakkümüne meydan verilmemesi,

III — Müstemleke kârlarının reddi ve bütün temettülerin bütün milletin menfaatî umumiyesine yarayacak şekilde devlet elinde toplanması,

IV — Sınıf mücadelesini ve sınıfı parçalayarak yerine tek, tezatsız ve müstakil ileri bir MİLLET nizamının ikamesi, şeklinde hüllâsa edilebilir.

Marksizm, kapitalizmin (sınıfçı) vasfının bir mahsulü ise, (millî kurtuluş hareketleri) de onun (müstemlekeci ve emperyalist) vasfının ve mahiyetinin eseridir.

7 — Faşizm ve Marksizm ile Millî Kurtuluş dâvasının mahiyet ve keyfiyet ayrılıkları :

Millet mefhumunu anlayış tarzı ve umumiyetle millet mevzuunu telâkki meselesi, muasır fikir hareketlerini yekdiğerinden ayıran keskin ve karakteristik ölçülerden biridir.

Marksizm milleti tarihi bir mahsul olarak alır ve bu mahsul münhasıran millet içinde tezatlar, yani sınıf mücadelesi bakımından mütalâa edilmiştir. Proletarya enternasyonalizminin beynelmilî birliği, beynelmilî kültürü ile tasfiye olunup gidecektir.

Faşizmde ise, aslında tezatlar içinde bulunan millî varlığın zoraki bir vahdeti mevcuttur. "Millî bütünlük" teorisi buradan gelir. (Biz içtimai dâvanın had'lerini değiştiriyoruz. Şimdiye kadar hâkim olan, sınıflar arasında mücadele, fakat beynelmilî tesanüt idi. Halbuki biz şimdi bunun yerine, beynelmilî mücadelede sınıfların tesanüdünü ikame ediyoruz. - Faşist teori-siyenlerden: Alfred Rocco -)

Halbuki millî kurtuluş ideolojisinde millet, cemiyetin - parçalanıp farklılaşmış - aslı bünyesidir. Bu millet siyaseten masum (yani müstakil) ve iktisaden, yüksek tekniğin millet hesabına kurulması sayesinde her türlü tezatlardan tasfiye edilmiş mütecanis bir varlık olarak telâkki olunmaktadır.

8 — Otoriter devlet :

İnkılab, hâdis bakımından mânası itibarıyla, millet içinde bir takım insanların irade ve menfaatlarının, diğeri bir takım insanların irade ve menfaatlarına cebri ve zor ile bağlanması demek olduğundan bu hâdisede disiplin, prestij ve otorite zarurî ve ayrılmaz unsurlardır. Gerek Faşizmde, gerekse Marksizmde devlet, sınıf mahiyetini kaybetmemiştir. (Faşizmde ka-

pitalist sınıfın emel ve arzularını diğer sınıflara zorla empoze ederken, ihtilâci sosyalizmde - komünizm - de proletarya adına diğer sınıfları tahakkümü altına alır) Halbuki, ..millî enerjinin hesap altına alınışı, plân ve gayeye göre istihsal, millî kurtuluş devletinde asıdır.

9 — Anti-emperyalizm :

Millî Kurtuluş hareketlerinin öz, orijinal ve eşsiz vasfıdır.

10 — Muasır fikir hareketlerinin inkişaf istikametleri :

Faşizm ekspansiyonu (yahut yüksek gayesi) Avrupa'nın, yahut ileri kapitalist memleketlerin cihanın diğer kısımları üstündeki siyasî ve iktisadî hegemonyasının teyidi ve idamesidir.

İhtilâci sosyalizmin gayesi ise, büyük istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet şeklinin iğtimaleştirilmesidir. Ancak, (bu büyük istihsal vasıtalarıyla onların karşısında beliren büyük işçi sınıfları ileri teknik-

li ülkelerde toplanmıştır). Teknik, bütün dünya milletlerinde müsavi şekilde bulunmadıkça, sosyalizm de gayesinde sınıfı ve mevzii kalmaya mahkûm demektir.

..Millî kurtuluş hareketlerinin objektif mevzuu bütün millî cüzütamları siyaset, iktisat, teknik ve kültür bakımından müsavi haklar ve seviyeler dahilinde karşılaşmasıdır. Bu da, diğer fikir hareketlerinin mevzii inkişaf istikametleri ile bizimkinin arasındaki farkın ve ayrılığın diğer bir vechesidir.

11 — İnkılâp tekniği, metot ve strateji :

Harp sonu inkılâpları -Kemalist Türkiye, Komünist Rusya, Faşist İtalya - iradenin, fikrin, usulün ve tekniğin bilâvasıta emri altında yürüyen hesaplı cemiyet hareketleri olmak itibarıyla, onların hariçten görüntüsü, metot, strateji ve inkılâp tekniği bakımından birbirinden ayrılmıyabilir. Fakat bu benzeyiş satıhtadır. Meselâ film,

radio, inkılâpçı jest, renk ve ziya bütün bu inkılâp memleketlerinde hemen aynı şiddet ve usul ile, inkılâp için kullanılır. Fakat renk ve ziyanın verdiği emir ve taşıdığı mâna her memlekete göre başka başkadır.

12 — Sınıf mücadelesi değil, tabiat mücadelesi :

İhtilâci sosyalist teoride insanlarla insanlar, faşizmde insanlarla insanlar ve milletler arasındaki mücadele; millî kurtuluş hareketlerinde mahiyet değiştirip insanlarla tabiat arasındaki mücadeleye inkılâp etmiştir. Milletce kalkınmada yapılacak şey, tabiatı alt edecek ve nimetlerinden azamî ölçülerle yararlanılacak çareleri aramak, bulmak; tatbik etmekten ibarettir.

Bu yazıda, son sözü kendimize saklayarak, Kadro'nun sosyolojisini gözden geçirmiş olduk. Gelecek yazıda, Kadronun felsefesini, hürriyet anlayışını ve devrimci edebiyattan neler anladığını açıklamaya çalışacağız.

Okurların Forumu

Muhalefetin Birleşmesi

FORUM Yazı Kurulu'na

Derginizin devamlı okurları, 1957 seçimlerinden evvel sütunlarımızda muhalefetin birleşmesi konusunun savunulduğunu hatırlar. Muhalefet partileri arasında güç birliği yolunda bazı kıpırdamalar, bir yandan C.M.P. ile K.P. nin öbür yandan C.H.P. ile H.P. nin birleşmesi yolunda bir akımın belirdiği bu günlerde aynı konuyu tekrar değmeyi faydalı buluyorum.

Bu gün konuşulan demokrasi ideali yolunda birleşme, 1957 seçimlerinden evvel gerçekleşmeli idi. Daha ziyade şahsi ihtiras ve endişeler, biraz da lüzumsuz vehimler buna engel oldu. En büyük muhalefet partisi olan C.H.P. etrafında toplanılmasını savunduğumuz için o zaman bizi C.H.P. propagandası yapmakla suçlandırmak isteyenlerin, seçimler ve onu takip eden hâdiseler bizi haklı çıkardığı için şimdi mahcup duruma düştüklerini sanmak isterim.

Hakikî demokrasi yolunda birliğin en büyük kuvvet olduğu bu günlerde muhalefetin yine, esasen bizi batılı olmaktan alıkoyan akıl yerine hislerimizin önderliğini

kabullenmesi yüzünden, ayrı mücadele yollarına sapması, üzerinde ibretle eğilinecek bir konu olmak gerekir. Batının, uzak âlemlerin keşfine çıktığı bir devirde biz hâlâ insan haklarından mahrum, deniz dibine çıplak dalan inci arayıcıları gibi hâlâ meçhuller âleminde bir kör döğüşü şeklinde, batının içinde yaşadığı demokrasiyi aramakla vaktimizi geçirirsek millet ve memleketin yarımından endişe etmek için çok ciddi sebepler var demektir. Bir araba düşününüz ki frenleri tutmadığı halde çok dik bir yokuşdan aşağı, daha ziyade yuvarlanırlar halde, gittikçe artan bir hızla inmektedir. Arabanın idaresi D.P. nin elindedir, idarecinin ise hem kendini, hem de arabayı artık uçurumdan aşağı yuvarlanıp parçalanmaktan kurtarmaya gücü kalmamıştır. Bu durumda hâlâ tereddüd etmeye, bir takım küçük hesaplarla hem arabayı, - akhşelim sahibi D.P. ler sizlere de hitab ediyorum - hem sürücüsünü işi den geçmeden kurtarmak için hâlâ düşünmeğe vakit yoktur.

Muhalef partiler ve tarafsız vatandaş-

lar, D.P. liderinin aslında D.P. idarecileri cephesinden başka bir şey olmayan (Vatan cephesi) karşısında hakikî (Millet Cephesi) olarak birleşmelidir. Bütün milletin gücü de muhalefet cephesine katılırsa artık araba da fren tutar, sürücü de kendine gelir..

Saygılarımla

Vasif ARNA — İstanbul

Amerikalılar mı Kabahatli Biz mi?

FORUM Yazı Kurulu'na:

Son günlerde yazarlarımız bir konuyu yeniden değmeğe başladılar: Memleketimizdeki Amerikan personelinin bazı taşkın hareketleri kolay konularda sansasyon yapmağa meraklı kalemşorlarımızı da harekete getirdi. Bu arada oldukça cömert ve çok defa da haksız olarak "zıplarlar, edepsizlik, zibidilik.." gibi kelimeler bolca kullandı. Gözdağları verildi. Mitingleri hatırlatan heyecanlı fakat ciddiyetten uzak sloganlar kullanıldı. Çok şeyimiz gibi bu-

nun da fırtınası bir kaç gün sürdü veya sürecek...

Bu konuyu bugün iki maksatla ele almak istiyoruz. Birincisi bu dâvada kalem yürütenlerin olaylara yanlış teşhis koyarak derde devadan uzak yollar sapmalarının boşluğunu hatırlatmak... İkincisi hükümet eden sorumlu kimseleri bu konudaki bazı prensiplerin lüzumuna ikna etmek...

Amerikalılar Avrupanın 13 memleketinde askeri birlikler veya personel bulundurmaktadırlar. Ve bu on iki senedenberi devam etmektedir....

İleri geri ithamlardan evvel şu soruyu sormak lüzumunu duymalıydık: Amerikalılar Avrupanın on iki memleketine akıllı uslu personelini gönderdiler de "zibidileri" ve "edebsizleri" Türkiye için mi seçtiler?.. Amerikan ordusunun bütün "şımarık"ları toplanıyor da Türkiye'ye mi gönderiliyor?..

Kanaatim şudur ki Amerikalıları Türkiye'de "edebsiz" biz yapıyoruz. Amerikalıları Türkiye'de "şımarık" biz yapıyoruz. Amerikalıların "zibidileri"ni Türkiye'de biz yaratıyoruz..

Amerikalıları gidin İngilterede görün; hepsi süt dökmüş kedi gibidirler. Amerikalıları gidin Fransada görün; hepsi bir pot kırmaktan bir kabahat yapmaktan korkan çocuklar gibidirler. Amerikalıları gidin İskandinav memleketlerinde görün; sandelyelerinin ucuna süklüm püklüm ilişirler... Hele Almanya'da, on sene evvel mağlup ve perişan ettikleri bu memlekette şimdi Amerikalıları seyredin; aslan gibi gençler bol paralarına mükellef otomobillerine rağmen umumi lakaydinin hatta istihfafin içinde acımacak derecede yapayalnızdırlar...

Bir milletin fertlerini diğer bir milletin fertlerine karşı saygıya sevkeden en etkili amil oradaki kültür potansiyelidir. Kültür ise madde, teknik ve ilimden ibaret değildir. Bir ferdin bir millete bir memlekete saygı duyması için idari tembihlerin dışında pek çok şeyler olduğunu kabul etmek gerekir. Zira bir millet veya memleket de bu saygıyı telkin edebilmelidir. Bu saygı ne teknikle ne emirle ne de güçle telkin edilebilir. Amerikalılar İngiltere ve Fransa'da niçin bu kadar sessiz sedasız niçin bu kadar pısrıkdırlar?.. Amerika'nın tekniği askerî gücü bu memlekete kıyasla muazzamdır. Fakat buna rağmen bu memleketlerde, onları saygıya, edebe hattâ hicaba sevkeden nelerdir?... Anane, kültür, sanat tarih, görgü, bilgi, zevki selim diyeceksiniz. Evet; bunların hepsi mühim, çok mühim faktörlerdir ve bunların hepsi vasat Amerikalıyı adeta ezerler.. Ancak daha mühim olan toplumun iç münasebetleri ve sosyal tepkileridir. Türkiye'deki toplumda fertlerin kendi aralarındaki münasebetlerde ve cemiyet reaksiyonlarında ise bu faktörleri bulmaktan çok, pek çok uzagız.. Başka bir deyişle kanaatimizi açıkça ifadeden çekinmeyelim: Biz kendi kendimize karşı, saygısız ve edebsiz, bütün bunları gören ve bilen Amerikalıdan fazlasını nasıl isteyebiliriz?..

Unutmayalım ki Amerikalılar genç ve taze bir millettirler. Bütün dinamiklerini gibi beşeri ve sosyal tepkilerini de bu niteliklerini gözönünde tutarak izah etmeliyiz.

Nasıl İngiliz ve Fransız cemiyetlerinde lüzumundan fazla eziliyorlarsa bizim ve benzerlerimiz gibi başıboş ve düzensiz toplumlarda da kendilerini sıkın bağlardan kurtulmuş hissediyorlar...

Ancak mesele bununla da kalmamaktadır. Yazımızın başında "Amerikalıları Türkiye'de şımarık ve edebsiz yapan bizleriz" demiştim. Bunun için bir taraftan millette bir taraftan hükümetçe Amerikalılarla olan münasebetlerimizin çeşitli safhalarını incelemek yerinde olacaktır.

Bir müddetten beri memleketimizde Amerikan taklitçiliği, Amerikan özentisi o hale gelmiştir ki Türkleri seven diğer yabancılara da hayal sukutuna uğratmışlardır. Bu çirkin taklitçilik gençlerimizden, münevverlerimize, kamu servislerimize, iş ve bilim erbabımıza, sorumlu idarecilerimize kadar sirayet etmiştir. Şekilde ve saftıta kalan bu çeşit özentiler ve taklitlerin izlerini, niçin saklayalım, ordumuzdan emniyet kuvvetlerimize, mekteplerimizden şehir belediyelerine kadar yayılmış görmektediriz..

Amerikalı asker aileleri Ankaraya gelmeğe başladıklarından beri iç çamaşırlarının bile mezada çıktığını kendilerine nasıl unutturabiliriz? Beş altı yıl önce yani memleketimizde her şeyin bulunduğu zamanlarda Ankaralı, İstanbullu ve İzmirli hanımlarımızın, hattâ münevver geçinen muhitlerin dahi Amerikalıların eski külolarını, gömleklerini nasıl kapıştuklarını biz unutsak bile bu rezaleti yabancıların aklından nasıl silebiliriz?.. İstanbulun en güzel, memleketimizin en tarihi köşelerine "Miami", "Florida" isimli kahveler, oteller doldurmadık mı?.. Yiyip içtiğimizden gıydiğiimize, dinlediğimize, okuduğumuza kadar, hepimiz, yaşlısı genci, maymun gibi Amerikalıları taklit etmeğe özenmedik mi? Koskoca bir toplum bir kaç senede Bukalemum gibi renk değiştirmedik mi? Bütün bunları gören yabancılardan kendimiz için nasıl saygı isteyebiliriz?..

Amerikalılarla olan temaslarımızda, beraber çalışmalarımızda, görüşmelerimizde sorumlu idarecilerimizin, devlet ve hükümet ricalinin de bu saygıyı telkin edebildiklerini söylemek pek güçtür. Bu vesileler bir toplumun vekarı, bir milletin haysiyeti, ağır başlılığı konusunda çok kimselerde haklı şüpheler uyandırmıştır. Bu şüpheler şimdi yukardan aşağı doğru acı meyvalarını vermeğe başlamıştır.

xxx

Bir zamanlar oldu ki memleketimizdeki her Amerikalının sözü, düşüncesi Tanrı kelamı gibi telâkki edildi. Türk meslekdaşları münakaşa dahi edemez oldular. Amerikalı uzmanları, uzmanları değil alelade subayları kendimize Tabu yaptık. Onların kanaatlerini savunmayan Türklere "bozguncu" dedik, "hain" dedik. Müşterek menfaatlerimiz ve eşit haklarımız olan bir askerî ittifak içinde kendimizi lütfen yardım ve kabul gören bir yaşama seviyesine yine kendimiz indirdik. İcabında Kraldan fazla kralçılık yapmaktan da çekinmedik. Neticede bir nevi kapitülasyonlara gittik. Memleketimizde bugün Amerikan askerî

personelinin tâbi olduğu kaza hükümlerini yeniden gözden geçirmenin zamanı gelmiştir. Son olaylar da göstermiştir ki memleketimizdeki NATO üslerinin kullanılması şartları da genel oyu tatmin edecek şekilde açıklanmalıdır. Bu konuyu başka bir yazıda ele alacağız. Ancak şunu söyleyelim ki İncirli hava alanına Amerikan nakliye uçakları indiğinde Türk gazetecileri meydana sokulmazken ve bunu Türk basını çoğunluğuyla sineye çekerken ufakık Danimarka Amerikanın atom denizaltısını kara sularına girmekten menediyordu. NATO üyesi Norveç Başbakanı ise memleketindeki üslere tek Amerikalı askeri sokmayacağını açıkça ilân etmekteydi.. Evet, bir çok konularda yeni baştan gözden geçirilmeli, hükümet olarak da muhalefet olarak da tatmin olunacak yeni terimler bulunmalıdır. Ancak bunca "iş"ten sonra geri adımlar nasıl atılacaktır?.. Atılsa bile, halk taki, ordudaki taklitçiliği özentiyi nasıl silip kaldıracaktır?..

Subaylarımız ve son yıllarda yedek subaylık yapmış olanlarımız iyi bilirler. Talmimneler kaç defa değişmiştir? Kıyafetler kaç defa değişmiştir? Hele Yedek Subay her yıl yeni bir "uzman"a veya uzmanlar grubuna tâbi olarak dersleri tatbikatları şekilden şekile, kıyafetleri renkten renge girmiştir. Amerikalılara ettiğimiz Tabu muamelesi kendilerini de ne oldum delisi yapmış aynı ittifak içinde iki ordu mensuplarının biri ötekisine istihfafla tepeden bakmağa başlamıştır. Biz kendimize çeki düzen vereceğimize Amerikalılarla tartışmalarımızı korkutmuşuzdur. Üstsubaylarımızdan bazıları acıyla hatırlarlar: Bir Amerikalı generalin kanaatlerini istiyerek etmeyen çok kıymetli bir korgeneralmizi genç yaşında tekaüt etmişizdir. İrili ufaklı böyle misaller çoktur. Bütün bunlar bizi şimdiki tatsız neticelere getirmişlerdir.

xxx

Ancak yeni hükümlerle, yeni şartlarla, tembihle, ricayla vaziyetin tamamen düzeleceğini sanmak hayal olur. Milletimize, bülüklerimize, sembollerimize saygı istiyor-sak evvelâ kendimize çeki düzen vermeliyiz. Bir çok taraflarımız vardır ki vakarlı ve haysiyetli bir millete yakıştırmak imkânsızdır. Hele çok konuda ciddiyetten ağır başlıktan pek uzagız. Yabancılar bütün bunları bilmiyor mu sanıyorsunuz? Gazetelerimizin bir tekinin başlıklarını bir yabancıya okuyun. İç politikamın güllünc orta oyununu yabancılar ibretle takip etmiyorlar mı? Hele Kıbrıs dâvası. Bir ay önce "ya taksim ya ölüm" yüzbinler ortalığı inletiyordu. Şimdi daha çılgınlıkların yankıları dağılmadan İngilizler bildiklerini okuyorlar da kimsenin kılı kıpırdamıyor. Hani yeminler; kanlar, hançerler? Ortalık tüss...

Başkalarından saygı beklerken evvelâ şu hallerimize son verebilecek bir zihniyete erişmeliyiz.

Aydemir BALKAN — İstanbul

Risalei Nur Talebelerine Cevap

Forum Yazı Kuruluna,

Derginizin 15 Ekim 1958 tarihli 110. sayısında Küçük Bursa Risalei Nur Talebeleri ve 302 arkadaşı adına B. Nizamettin Bilir tarafından gönderilen mektubu büyük bir ilgi ve ibretle okudum. Evvelâ B. Bilir'e, Türk toplumu içindeki düşünce sistemlerini tesbit ve fikirler alanındaki çatışmalarda karşılıklı cephelerimizi iyice tayin etmesi bakımından teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Yazı, toplumumuzda bir düşünce tarzını ve bir hayat görüşünü anahatlarıyla belirtmesi itibarıyla değerlidir. Yalnız, B. Bilir'in yazısında hür düşünceli bir insana ve gerçek bir dindara hiç bir surette yakıştıramadığım bazı noktalar var ki, bunlara cidden üzülmüş bulunuyorum:

1. Bir kere B. Bilir'de bazı peşin yargılardan hareket ederek itham eden bir düşünce tarzı göze çarpıyor. Meselâ yazısında radyodaki ahlâki ve dinî müsahebeleri ister dinlersin, ister dinlemezsin, senin ve sizin gibilerin kızmaya ne hakları var. Bu zamanda sen de Moskova radyosunu dinlersin" şeklindeki sözleri, dindar olsam din-siz olsan hiç bir insanda bulunmaması gereken bir zihniyeti ifade etmektedir. Maalesef toplumumuzda fikir tartışmaları daima böyle itham edici şekillerde yürütülmekte ve çok defa fikri bakımdan temelleri zayıf olanlar bazı tabulara dayanarak ve üzerlerinde münakaşa hakkı bazı sebeplerle imkânsız hale sokulmuş kavram, müessesese ve şahısları kalkan olarak kullanarak tartışmalarda haklı çıkmağa çalışmaktadırlar. B. Bilir'de de böyle bir zihniyeti müşahede etmek kabildir. Doğrusu radyodaki dinî konuşmaları dinlemiyen bir kim-senin hemen Moskova radyosunu dinlediği-senin hemen Moskova radyosunu dinlediği-ne hükmetmek tıyler ürpertici bir vehim" den başka ne olabilir? İnsanın kendisiyle aynı fikirde, aynı inanışta, aynı görüş ve düşünüş sisteminde olmaları, hayat, evren ve insan hakkındaki düşüncelerini farklı metodlardan geliştirenleri hemen Moskofluk, Pravdacılık ve Komünistlikle itham etmesi ne ayıp. Ben, şahsen B. Bilir'den itham değil, izah beklerdim. İtham etmek gibi medenî insana yakışmayan bir davranış tarzı değil, karşılıklı sevgi ve saygı ile, kardeşçe ve samimiyetle kendisinden izahat isterdim. Oysa, B. Bilir de toplumumuzda pek sık tesadüf ettiğimiz, karşı fikirde olanı bir düşman gören, o tehditkâr ve kindar bir davranış tarzından kendisini kurtaramıyor ve hiç de gerçek bir dindara yakışmayan bir eda ile aynı düşüncece olmaları Moskoflukla itham ediyor.

B. Bilir'de bu ithamkâr zihniyet, daha başka noktalarda da göze çarpıyor. Meselâ B. Bilir, Forum Dergisini okuyarak bizim "ne karakter ve seciyede" olduğumuzu anladığını yazıyor ve açıkça, bizlerin "dinsiz ve firavun misali" yettiğimizi söylemekten de çekinmiyor.

Diğer yandan B. Bilir, bizleri "kalbi kararlı ve gözlerinde tavuk karası meydana gelmiş" insanlar şeklinde düşünerek

şöyle diyor:

"Sizler bu çirkin yazılarımızla çok iyi yapıyor, ebucehil gibi kendi kuyunuzu kazıyorsunuz. Ve düştüğünüz bu kuyudan da firavun gibi çıkamayacaksınız."

Arkasından, aynı ithamkâr zihniyetle, bir saniye bile düşünmeksizin, bir düşünce zümresi hakkında bir değer hükmü verdiği halde, basit bir vatandaşın bir gazete satın alırken gösterdiği en mutad zihni gayreti bile göstermiyerek hemen şu ayıp ve utanç verici hükmü açıkça ilân etmekte bir an bile tereddüt göstermiyor "Millet sizi ve sizin gibileri lanetle anacaktır."

2. B. Bilir'de göze çarpan ikinci bir husiyet te, toplumumuzda bazı izah mümkün olmayan sebeplerle, üzerlerinde münakaşa hakkı kaldırılmış, daraltılmış veya son derece nazik bir hale sokulmuş bazı müessesese, fikir, şahıs ve olayları, fikri savunmalarında bir kalkan gibi kullanması itiyadidir.

Meselâ B. Bilir, "bütün alem şahittir ki, sizler mütemadiyen 8 seneyi mütecevaz bir zamandan beri hükümetin icraatını kötülemekte ve tenkit etmektesiniz" demekle fikri bir tartışmayı derhal siyasi kavgalara sürüklemekte ve iktidar partisinin kalkam arkasına sığınarak münakaşa ya bu hava içinde devam etmektedir.

Burada B. Bilir'e, "The duty of an opposition is to oppose - muhalefetin vazifesi muhalefet etmektir" sloganını hatırlattıktan ve bu vazifenin içine, muhalif vatandaşın yapılan işleri beğenmemek, tenkit etmek, hatta küçük görmek hususlarının da dahil olduğuna işaret ettikten sonra, derhal, fikir uğruna yapılan savaşlarda, zamana, mekâna, iktidarda bulunan siyasi zümrelere göre çeşitli şekiller arzeden ve durmadan değişen, üzerinde münakaşa imkânı daraltılmış bir takım olay, müessesese ve şahısları siper olarak kullanmanın pek dürüst bir hareket olmadığını söyleyeceğim. Bu tarz davranışlar, savunduğu fikirlere inanmayan, samimiyetsiz, gayesiz, menfaat ve fırsat düşkünlüğünün tutumudur. Oysa, inanmış insan, benimsediği fikirlerin bizzatı kendisinde mevcut kuvvetine inmalı ve bu fikirlere gerçekleşme imkânları ararken maddî, hele siyasi kalkanlar hiç bir zaman aramamalıdır. Tartışmalarda fikir karşısına kuvveti, hele siyasi kuvveti koymaktan daima çekinmelisiniz. B. Bilir. Hatta, icabında size karşı olan fikirleri ezmeğe çalışan kuvveti yok etmek için aynı fikirde olmayan kimselerle işbirliği dahi yapmıyorsunuz. Bu, hür ve medenî insanın en tabii borcudur.

Eğer geçici ve aldatıcı zaferleri önemsemiyorsanız, bir düşünce sistemini bir siyasi kudrete ezdirmek gibi hareketlere hiç bir zaman girişmeyiniz. Bu savaşta, kuvvete geçici bir zafer kazandırabilir ve ve hoşunuza gitmeyen fikir sistemini de mağlup ettirebilirsiniz. Fakat, size şunu hatırlatacağım, "tarihin de bize öğrettiği gibi kuvvetin fikre karşı ihraz ettiği zafer asla kat'i ve nihai bir zafer değildir. Fikir, ne kadar tasalluta uğrarsa, yine münhasıran, derunî mahiyetine uygun olan şeye, yani hürriyete cehdederek, ona tekrar kavuşuncaya kadar, o nisbette daha azametli ve şiddetli mukavemet gösterir. (1)

3. B. Bilir'in zihniyetinde dogmatizm de bir diğer vasıf olarak belirtmektedir. Anlaşıldığına göre, B. Bilir de bir çok şeyleri münakaşasız, yanlış veya doğru olduğuna dair hiç bir düşünme ameliyesi geçirmeksizin, öğretildiği gibi kabul edenlerden.

Meselâ, Osmanlı İmparatorluğunun bir zamanlar geniş topraklara sahip olmasının "sebebini, dinî inancın kuvvetli oluşunda gören B. Bilir, bu gün "bir karış toprak üzerinde kalmamızı" da bize, bizim gibilere, yani kendi ifadesi ile "dini imanı olmayanların günahına" bağlıyor. Olayların dinî noktalardan tetkiki şeklinde tavsif edilebilecek olan bu görüşün, devletlerin hayatını izah ederken hukukî, siyasi iktisadi, kültürel ve diğer bir takım sosyal verileri nazarı itibara almaması bakımından son derece zayıf ve gayri ilmi olduğunu bilmem söylemeye lüzum var mı? Yalnız, fikrimce söylenmesi ve üzerinde durulması gereken husus, dogmatik zihniyetin mutlak surette terk edilmesi keyfidir. İlmî zihniyeti benimsemek, düşüncenin zorunlu unsuru haline getirmek ve adeta onu günlük hayatın bir parçası yapmak içinde bulunduğumuz zaman parçası için en tabii bir davranış tarzı değil midir?

Bu bakımdan, dogmatik uykusundan uyanması için B. Bilir'e - muhtemel reaksiyonlarından çekinerek - Descartes veya Russell'i okumasını tavsiye edemeyeceğim. Ama, B. Bilir herhangi bir İslâm bilgini, meselâ bir İbni Hâldun'u bile okumuş olsaydı, Osmanlı İmparatorluğunun sosyolojik durumunu "dini imanı olmayanların davranışına" değil, herhalde daha ilmi esaslara bağlayabilirdi. Bu bakımdan, yine İslâm düşünce ve kültüründen ayrılmamak suretiyle, "Mukaddime" nin koyduğu esaslarla Osmanlı İmparatorluğunun sosyal durumu hakkında faydalı neticelere pekâlâ varılabilir. Bu konuda, B. Bilir'e tavsiyem budur.

4. B. Bilir'e fikir tartışmalarını sevmi-siz hale koyan son bir hususiyet te, yersiz bir tehdit itiyadının göze çarpması oluyor.

Meselâ, B. Bilir, "sizler azdınız ve belânızı buldunuz. Fakat bu belâ çok hafiftir. Bundan sonra gelecek belâyı kolay kolay defedemeyeceksiniz. Çünkü, bu belâ kuldân değil Allahî teâlâ Hazretlerinden gelecektir. "demekle tartışmayı mânasız ve sinirli bir hale getirmektedir. İnsan düşününce, bir düşünce sistemini benimsemenin ve fikirlerde ısrar etmenin neden bir "azgınlık" şeklinde telâkki edildiğini anlamadığı gibi, sırf bu yüzden Allaktan gelecek belâların neler olabileceğini de kestiremiyor.

Şimdi soruyorum sizden B. Bilir? Niçin itham ediyorsunuz? Niçin sizinle aynı fikirde olmayanı, size karşı, size düşman zannediyor ve toplumumuzda pek az yetişen "düşünen insanları", yanlış veya doğru bir fikir için çalışanları Moskofluk v.s. gibi bir takım vatandaşları sınıflarla lekelemeğe uğraşıyorsunuz?

B. Bilir, ben sizleri itham etmiyorum. Sizin ithamlarınızı da, sizi anlamaya çalışmadan, bazı kalkanlar arkasına gizlenerek size "yobaz, mürteci, geri fikrli" diyenlerin ithamlarını da doğru bulmuyorum. Hepimizin vazifesi, kardeşçe birbirimizi ten-

kit etmektir, itham etmek değil. Onun için ben size izah edeceğim.

B. Bilir, bir kaç hocamdan başka, ilk gençliğimden beri zihni gelişmemde ve hayat görüşümde kendilerine her şeyi borçlu olduğum dört insan var Russell, Bergson, Kandhi ve Rousseau.

Ben, bunların ilkinden fikri dürüstlüğü ve fikir hürriyetini, Bergson ve Gandhi'den gerçek dinî tecrübe ve insan şahsına saygıyı, sonuncusundan ise samimiyeti öğrendim. Bu samimiyet içinde, size ve 302 arkadaşınıza şu hususları hatırlatmayı bir borç biliyorum:

Bir fikir, bir inanç, bir dinî sistem hiç bir zaman sizin yaptığınız ithamkâr davranışlarla geliştirilemez. İslâmı gerçekten yaymak istiyorsanız, şekilcilikten ve dogmatizmden kurtulmalı, fikre ve insana saygıyı, samimiyeti hak ve hürriyeti kalbinizin en büyük idealleri yapmalısınız. İnsan, her şeyin üstündedir. Onun için size düşman olanlara, sizi itham edenlere bile, siz sevgi ile yaklaşınız ve asla itham etmeyiniz. "Boğulmak üzere olan bir insan başkalarını kurtaramaz. Başkalarını kurtarmak için, önce kendimizi kurtarmalıyız." (2) İşte bu davranış, en büyük dindarlık ve dinlerin tavsiye ettiği en mükemmel insanlıktır. Bir manada, bu, hür insanın ibadeti-dir.

(1) KELSEN, Hans — Mahz Hukuk Nazariyesi nedir? (terc. ÇAGIL), İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. XXII, Sayı 1-4, S. 417.

(2) Muzumdar, Haridas - Mahatma Gandhi, New-York, 1953, P. 51.

Ergun ÖZSUNAY - İstanbul

Risalei Nur Talebeleri Hakkında

FORUM Yazı Kurulu'na;

Bugünlerde vukubulan bazı hâdiseler sebebi ile basında her zamankinden daha çok yer alan Din ve Lâiklik konularındaki ve derginizde bu hususta neşredilen yazıları ilgilyle takip etmekteyim.

Bu cümleden olarak 110 sayılı derginizde neşretmiş bulunduğunuz Risale-i Nur Talebeleri Mektubu başlıklı yazı geri ve müteassıp zümrenin seviye ve zihniyetini belirtmesi bakımından gayet ilgi çekicidir. Bu yazı dolayısı ile ben de kendilerine cevap vermek, ATATÜRK'ün Lâiklik devrimini bunlara karşı hem de kendi anlayabilecekleri bir lisanla müdafaa etmek ve geri kalmış memleket ve milletimizin her bakımdan zarurî olan kalkınmasını bu zavalıların müdafaa ettikleri iptidai zihniyetle nasıl temin edileceğini kendi ağızlarından dinlemek ve bunlarla münakaşa etmek istiyorum.

Benim bu son arzumu belki de tuhaf karşılayacaksınız. Fakat kanaatimce bu zihniyeti müdafaa edenlere yanıldıklarını, herşeye rağmen, anılabilecekleri bir dille söylemek, ağızlarını kendilerine ifade et-

tirmek faydadan hall olmayacaktır.

ATATÜRK din bahsinde o kadar yerinde ve ileri bir görüşle hareket etmiştir ki bunu şimdi düşülen hatalarla daha iyi anlamak kabil olmaktadır.

ATATÜRK inkılaplarını yaptığı zaman 20. asırda bir devletin ve milletin şer'i hükümlerle idare ve idamesine, medeni dünyada ilerlemesine imkân kalmıyalı belki beş asır geçmesine rağmen içinde bulunduğu cemiyet maalesef böyle bir zihniyetin tam bir esiri bulunmakta idi. İşte Lâiklik prensibini benimsemenin en zarurî ve kaçınılmaz sebebi 'Aziz Türk Milletini muasır medeniyet seviyesine çıkarmak' gibi en mukaddes ve büyük gayesi idi. Onun Türk Milletine yapmak istediği ve kendisi hayatta iken büyük bir kısmını başarmaya muvaffak olduğu en büyük dava sevgili milletinin emsali milletlerden asırlarca geri kalmasına sebep olmuş bulunan ve bugün için de ilerlemesine engel teşkil eden bu zihniyetin kötü tesirlerini önlemeye çalışması olmuştur.

Ne yazık ki bu büyük dehanın bu büyük teşebbüsleri kendi kısa hayatı boyunca gerçekleşecek, kökeleşecek, tamamlanacak kadar küçük değildi. Bunu gayet iyi bildiği için inkılâbını daha hayatında iken "Büyük Türk Gençliğine emanet" etmişti. Başlanan bu büyük inkılâbı ondan sonraki nesillerin tamamlaması gerekiyordu. Bugün ise esefle görüyoruz ki aramızda bu büyük dâvaya şahsi çıkarları dolayısı ile ihanet etmekten çekinmeyen bir hayli bedbaht bulunmaktadır.

ATATÜRK ne yaptı? Hangi ibadethaneyi kapattı? Hangi din adamını, hangi ferdi zamanında dahi hür olarak sahip olduğu vicdanî kanaatlerinden dolayı cezalandırdı? ATATÜRK'ün Lâiklik prensibini beğenmeyenler dahi bu hususta bir tek misal gösteremezler.

ATATÜRK tekkeleri kaptarak vakitlerini boşuna harcamalarını, bu vesile ile din kardeşlerini sömürenlerin, milleti tarikat tarikat parçalayanların kötülüklerine mani olmakla hata mı işledi?

ATATÜRK türbeleri ziyarete kapatıp bu asırda meselâ veremden muztarip olup devasını yalnız Allaha yalvarmakta görebilen cahil ve bahtsız hekime gitmeye sevk etmekle, sıhhatine kavuşturmakla mı hata etti?

ATATÜRK üfürükçülüğe, muska yazmaya mani olmakla her türlü tedavilerinin ve temennilerinin tahakkukunu bunda görebilen bir sürü zavallıyı, içlerinde şimdiki muarızlarının da bol bol faydalanmaktan çekinmedikleri hakiki halâskârlarına, doktoruna, avukatına, diğer ilim ve meslek erbabına baş vurmaya sevk etmekle mi yanlış hareket etti?

ATATÜRK, misali pek çok arttırılabilecek bu kabil ve yüksek gayesini tahakkuk ettirecek icraatını hem de o kadar ustaca ve insanî bir şekilde yapmak istedi ki kendi gayesine muarız olanlara elinde her türlü otorite ve imkân olduğu halde en ufak bir ceza vermeden, fenalık etmeden, onları cehaletleri yüzünden mazur görüp affetmek büyüklüğünü gösterdi.

Amma bunun neticesi ne oldu? Geçimlerini ve haksız refahlarını, kasanlarını o

samana kadar sahip oldukları birtakım hurafta bilgiler, yalan yanlış kanaatlerle temin etmekte olan hakikaten cahil bir zümre ile akli erdiği herşeyi hepimiz kadar idrak ettiği halde dürüst hareket etmek işine gelmeyen, etrafındaki geniş bir cahil kütlesini istismarla onun sırtından geçinmekte olan çok kötü niyetli diğer bir zümre, geçimlerine mani olduğu, itibarları sarsıldığı için, kendileri de bu dâvaya uyup kazançlarını başka yollardan temin etmek kudretinden mahrum oldukları veya bu işlerine gelmediği için her biri birer ATATÜRK DÜŞMANI kesildiler.

ATATÜRK bunu da biliyordu. Kendisine aleyhtar olması mukadder olan bu zümrenin tasfiyesini zarurî ve çok insanî bir görüşle zaman'a bırakıp kendi ihtiyarı dışında böyle yetişmiş bir gurubun tabii hayatlarını doldurup yerlerini yeni ve aydın bir nesle bırakacaklarını düşünmüştü.

İşte bugün işlenmekte olan en büyük hata bu zamanın geçmesini beklemeden ve henüz bu mağdurlar hayatta iken içlerinde birikmiş kinlerini intikamını almaya fırsat verilmekte, zemin hazırlanmakta olmasıdır.

Bilhassa siyasi gayeler, basit hesaplarla verilmekte olan tavizler vaktiyle rahatça cerre çıkan, bol bol mür'it bulan Hoca'ya, düne kadar geliri kısılmış olan ŞEYH'e, bahtsız müşterisi elinden alınarak doktora götürüldüğünü gören üfürükçüye, müşterilerini, rüşvetlerini kaybeden Kadı'ya, Dünyanın öküzü boynuzunda durduğunu öğretmekle muteber geçinen sözde din alimine, misalleri daha çok arttırılabilecek bir sürü din istirmarcısına yeni fırsatlar vermektedir.

Kendi kısa hayatlarındaki rahatları uğruna Lâiklik müessesesini tavizlerle zedeleyen hattâ yıkmaya sebep olacaklardan bütün Türk Gençliği adına talep edeceğimiz husus Büyük Türk Milletini muasır medeniyete ulaştırabilecek olan bu yegâne köprüyü kurtarmak olmalıdır.

Eğer bugün için yukarıda mevcudiyetini anlattığımız kin dolu mağdur zümrenin tamamıyla kaybolmuş olduğunu veya bunların kendilerinden sonraki pek az bir kimseyi malül fikirleriyle teçhiz ederek erimmiş olduklarını bilseydik bugün içinde bulunduğumuz irtica tehlikesinden acaba bu kadar çekinir mi idik? Bunu tasavvur ve tahmin etmek dahi bugün bazı iyi niyet sahiplerince dahi din bahsinde yapılmak istenilen teşebbüslerin zaman bakımından ne kadar mevsimsiz ve hatalı olduğunu anlamaya kâfidir.

Şimdi Nizamettin Bilir ve onun zihniyetindeki kimselere sormak isterim: Kur'anın yeni harflerle basılmasına dahi muarız olmakla bugün eski yazı bilmeyen fakat Kur'anı okumayı arzu eden yüzbinlerce kimsenin bu arzusunu engellemekle İslâmiyete hizmet ettiğinizi mi iddia edeceksiniz?

Yoksa yazılış aynı olduğu halde bir kelimenin cümle içindeki yerine göre birbirinden tamamıyla farklı okunuşta ve manada olabileceği eski harflerin, bütün noksanı zarurî birkaç uzatma ve aksan izareti olan yeni harflerle bu mukaddes kitabın yazılamayacağını mi iddia edeceksiniz?

niz?

Yoksa ve hakikatte yedi yaşında okula başlayan bir çocuğun üç yılda eski harflerle okuyup yazmayı doğru dürüst öğrenememesi yerine aynı çocuğun bu işi altı ayda yapivermesinden, dolayısı ile sizin yapmakta olduğunuz işin öneminin azalacağı korkusu ile mi buna mani olmak istiyorsunuz?

Kur'anı Kerimi yeni harflerle, üstelik kendi ana dilinde, sizin tabirinizle "Gāvurca" olarak okuyup öğrenen bu yüzden dinini değiştirecek İslamiyeti kabul etmekte olan birçok eski Hıristiyan ve bugünkü Müslümanlara da aynı sebeplerle mani olmaya çalışacak ve dininize böyle mi hizmet edeceksiniz?

Yoksa ve aslında Kur'anı Kerimi yeni harflerle ve öz dilimizde okumamıza, anlamamıza, aslında dinen (Allahla kulun arasına kimse giremez) denildiği halde buna aykırı olarak yapmak istediğiniz vasıtahığı kaybetmekten ve sizin gibi söylediğine kendi de inanmayan ve bilmeyen Papağan misilli bir sürü ezberciye ihtiyacın azalacağını, bariz vasfınız olan açıkgozlülüğünüzle sezip bu yüzden itibarınızın azalacağını, kazancınızın kalkacağını düşünerek mani olmak istemiyor musunuz?

Bu misalleri de kolayca arttırmak sizin yapılacak yenilikler karşısında duyduğunuz endişe ve korkunun ve bu sebeple gösterdiğiniz tepkinin asıl sebebinin ortaya dökmek istenilen değil, Bay Nizamettin Bilir.

Gelelim diğer bir bahse. Dinin bugün için insanlara ve cem'iyetlere iyi tatbik edilebildiği takdirde diğer terbiye sistemleri ile birlikte iyi ahlak, çalışkanlık ve fazilet sahibi olmakta temin edeceği yapıcı faydayı, yine Dinin bugün için dahi insanların ihtiyaçları bulunan en büyük manevî desteği temin ettiğinde herhalde sizinle aynı fikirdeyiz. Fakat bunun dışında size şunları sormama müsaade ediniz: Niçin ben ve siz birer Türk ve Müslüman olarak bizlerden de bir Edison, bir Marconi, bir Otto çıkmadığını düşünerek müteessir olmayalım? Siz, Allahın size lütfetmek bahşetinde bulunduğu aklınızı bir an için faydalı bir yolda işletip bunun sebebinin düşününüz mü hiç? Yoksa siz bu insanların yaptıklarını küçümser misiniz? Hiç zanetmem. Zira gözünüz seçmiyorsa veya ileride seçmez hale gelirse Kur'anı Kerimimizi Hıristiyan icadı ve yapısı gözlükle okumakta bir beis göremezsiniz hattâ bu mukaddes kitabın kendisi dahi onların icadı ve yapısı bakı bakınası sayesinde bugün elinize geçebilmiştir. Hattâ Hazreti Allahın bütün kelâmını caminizin minaresinden bütün köy veya şehrinize, ve Marconi'nin mucidi olduğu radyo sayesinde de bütün dünyaya duyurmak istersiniz.

Geceleyin, bugün en ücra köyünüze temin edilmesini istediğiniz ve Edisonun icadı olan elektrik ampulünün parlak ışığı altında Kitabınızı rahatça okur, ibadetinizi yapmak imkânını bulursunuz. Evvelce bir ayda gidemediğiniz yerlere Otto'nun icadı olan motörle yürütülen otomobil sayesinde bir günde gidiverirsiniz. Hattâ ayağı tutmayan Şeyhinizi bu vasıta ile taşıy, ona kutsi işler de gördürmekten çekinmezsiniz.

Burada da misaller sayılamıyacak kadar çoktur. Fakat bütün bunların başlangıcını düşünelim. Mümessili olduğunuz zihniyet bütün bu faydalı icatlara nasıl mani olmak istemişti. Hani Kur'anın matbaada basılması bid'at idi? Hayvanın çekmediği arabaya binmek günah idi? Radyodan Ayet dinlemek caiz değil idi? İşte sizin zihniyetinizin mantığı, isabeti ve asıl mühimi samimiyeti!

Gönül isterdi ki (Küfürdür, dinsizliktir, bid'attir) diye evvelce reddetmeye kalktığınız fakat bugün sayesinde yaşadığınız zihniyetin bütün nimetlerinden nefsinizi mahrum bırakmak samimiyetini gösterebilirsiniz ve işte o zaman yalnız kendi zihniyetiniz, onun kısır meyvaları, zehirleri ile birlikte bir dağ başında yapayalnız, bir mağara kovuğunda aç ve çıplak, muarızı bulduğunuz medenî zihniyetin eserlerinden uzakta her türlü tehlikeye karşı müdafasız kalacağınızı idrak ediniz.

Eğer onlar aşılamaaya çalıştığını zihniyetle hareket etseler mi idi size gözlük yapabileceklerdi? Eğer Edison sizin vereceğiniz bilgi ve nasihatla mı iktifa etseydi ampulü icat edebilecekti? Otto verdiniğiniz terbiye sayesinde mi araştırıp uğraşacak size otomobili temin edebilecekti? Eğer bir nebze samimiyet gösterir de bütün bunları düşünürseniz bütün bu medenî nimetlerin, aşılamaaya çalıştığınız (Bir lokma, bir hırka) zihniyeti ile içinde bulunduğu en kötü şartlarda dahi bunları ıslah yerine kendini Cennette göstermeye çalışan veya bütün bu nimetlere nasıl olsa (Cennet'i Alâ'ya) gittiğinde kavuşacağını düşünerek ömrünü boş geçirmekle bir beis görmeyen insanlar tarafından vücutte getirilmesinde imkân olmadığını görürsünüz.

Hattâ ve hatta bu zihniyete, yani her türlü araştırma ve yaratma kudretine sahip olmasını istemediğiniz bu insanların sonunda bu ruha sahip olanlara yani (Hıristiyan Dünyasına) muhtaç ve onların kölesi olarak yaşamaya mecbur kalacağını nasıl idrak etmez, bizzat koruyucusu geçindiğiniz bir dinin mensuplarını, onları bu felâkete sürükleyerek dolayısı ile dininize bu büyük fenalığı nasıl yapmak istersiniz?

İşte Büyük Kurtarıcı Atatürk'e sizi ve ümmetinizi bu felâketten kurtarmaya gayret ettiği ve bunda bir miktar olsun muvaffak olduğu için mi düşman oldunuz?

Dergiye yazdığımız yazıda bütün fenalıkları kendi örümcekli zihniyetinizde bulacak yerde milletine ve dininize sizden çok daha müessir şekilde ve bu yolda hizmet etmek isteyenlerde buluyor, onlara en bayağı bir dille hakaret etmekten sıkılmıyor ve günah olduğunu bildiğiniz halde beddua etmekten çekinmiyorsunuz.

Çok yanılıyorsunuz Bay Nizamettin Bilir!

Sizin beddua edeceğiniz insanlar size üzerinde rahatça konuşup hür yaşamak imkânını bahşetmiş bulunan kimselerle bu vatanın ve milletin istiklâlini muhafaza edebilmek, terakkisini temin için zarurî yolu, müsbet ilmi arzulayan, içinde bulunduğunuz cehalet ve kara taahşup dolayısı ile sizi mazur görüp affetmek

büyükliğini gösteren kimseler olmama-lydı.

Sizin beddua edeceğiniz kimseler, köyünde bir tek mamur, temiz camisi olmadığı halde kendi camii için biriktirdiği altınları kuşağına saklayıp kaçırarak, köyünü perişan, ailesini aç bırakarak Hacca giden, bu hareketi ile ve sayenizde çok iyi bildiği günahlarının keferetini ödediğini zanneden kötü niyetli insanlardır.

Sizin beddua edeceğiniz kimseler senelik istihkakı ancak elli lira olan bir zavallı cahil fakirin bu elli lirasını da bir sakallı adam resmi mukabili almaktan çekinmeyen ve buna sebebiyet verenlerdir.

Sizin beddua edeceğiniz kimseler en basit ve hepimizin okuyup anlayabileceği dini nasihatları inhisarları altında tutmak isteyip bunlardan herkesin nasibini almasına mani olan, üstelik bu sayede hem de dinin en mukaddes hükümlerini hiç sayarak (Hediyesi! bilmem kaç liraya) misilli teranelerle utamp sıkılmadan zavallı kimseleri dolandırmaya çalışan, yine bu fakirlerin yiyebildiği üç lokmadan ikisine ortak olmaya çalışan ve bu sebeplerle onların medenî olmasını arzulamayan yobaz softalardır!

Ve nihayet sizin asıl beddua edeceğiniz kimseler ancak ömürleri boyunca sürebilecek kısa vadeli hasis menfaatleri uğruna zihniyetinizin memleketi korkunç bir hastalık gibi sarmasına mani olmak vazifesini yapmayanlar, ileride çocuklarınızı ve hattâ sizi Büyük Atatürk'ün kurtarmak istediği uçuruma sevketmekten çekinmeyen ve eğer sizde kendinizden başka bir kimseyi, çocuk çocuğunuzu ve onların çocuklarını hasılı millet ve memleketinizin istiklâl ve istikbalini düşünmek gibi en yüksek bir duyunun zerresi var ise, bu mukaddes miraslarınızı tehlikeye sokanlardır!

Turan Sargın — Kızıltoprak

Kayseriden İki Mektup ve Forum'un Notu

— I —

FORUM Yazı Kurulu'na;

15 Ekim 1958 tarih ve 110 sayılı Forum mecmuasında "İlahiyat Enstitüleri Hakkında" başlıklı, 23. sayfasındaki Zeki Büyüktanır'a, 24. sayfasındaki de Emrullah Özer'e ait olmak üzere iki yazımızı okudum. Sizinkisi hep aynı dava - Kur'an, neden radyoda Türkçe okunmuyor? Radyoda dinî ve ahlâki muhahabelerin ne lüzumu var? Köy enstitüleri dururken, onları körletecek, memleketi geriletecek İmam-Hatip Okullarına, İlahiyat Enstitülerine ne lüzum var? gibi palavralarla iktidarı sıkıştırmak ve dinsizliğinizi belli etmektir. Fakat, bu kadar yorulmanıza hiç lüzum görmüyorum. Çünkü yazınızı okuyan kimse ilk nazarda Firavun tourunu olduğunuzu anlamakta gecikmez.

Yukarda sıralanan mevzulardan ben, yalnız birini ele alacağım. İmam-Hatip Okullarını, İlahiyat Enstitüsünü sevmemekte, Köy Enstitülerini uçurmakta haklısınız.

Çünkü: siz de görüyorsunuz ki Allah'ın izni ile pek yakın bir gelecekte yobaz, geri kafalı, şarlatan... v.s. ile tahkir ettiğiniz o arslanlar, sizin perdenizi öyle bir patlatacak ve hakikati ortaya çıkaracaktır ki neye uğradığınızı bilemeyeceksiniz. Maskenizi yırtıp, o kahpe yüzünüzü, kararmış kalbinizi ve maksadınızı Türk Milletine apaçık ibraz edecek olan bu şahsiyetleri elbette sevmezsiniz.

Köy Enstitülerine zavallı, kalbi pâk, masum ve dinden bihaber olan köylü çocuklarını toplayıp, maksadınıza uygun bir şekilde yetiştiriyordunuz. Hattâ temeli kökten kurup daha iyi randıman elde edebilmek için körpe yavrulara (Haşa!) - Allah yoktur, böyle birşeye inanmak boş ve mânâsızdır. Var olan bir şey görülür - bu da yetmedi. Bunun isbatı lâzım (!) - Haydi oğlum Allah'tan bir kalem iste... Bir de benden iste... bak kalemi verdim. Demek ki Allah olsaydı sana kalem verirdi. - diyerek Allah'ın ismini dahi sildirmeğe çalışıyordunuz. İstedığınız telden oynayan bu kimseleri elbette seversiniz.

İfadenizden de anlaşılacağına göre şimdi yetişen öğretmenlerden istediğiniz randımanı elde edemiyorsunuz. Çünkü her zaman ileriye gören, maksadınıza setler ören MENDERES HÜKÜMETİ, bu enstitülere de din derslerini koymak suretiyle onları sizin gibi, içi dışına uymayan Moskof uşağı olmaktan kurtarmıştır.

Bir de yazınızda - çocukların din okullarında zekâ ve diğer yeteneklerinin gerilediğini söylüyorsunuz - Aziz dostlarım (!) bunu hangi tecrübenize dayanarak söylüyor ve yazıyorsunuz. İddianız kalbiniz gibi kapkaradır. Onu neden birazcık olsun aydınlatamadınız. Size, bir örnek vereyim de belki istifade edersiniz. Kayseri - İmam - Hatip Okulu'nu bu yıl bitiren arkadaşlar, Ekim döneminde lise bitirmelere girdiler ve hepsi de lisede asıl okuyan talebelerden çok daha üstün bir şekilde, bülbül gibi imtihanlarını verdi. Şimdi sorarım size: Bu, zekânın gerilediğinden mi? Yoksa ilerlediğinden mi? Şunu iyice bilin ki Oku! emriyle başlayan O Kur'an-ı Azim; girdiği kalbi aydınlatır, tenvir eder, zekâyı parlattır, morali takviye eder.

Sizler gibi, bu ilâhî nurun feyzinden mahrum olanların kalpleri de, içinde yılan ve akrep misâli cemiyete zehir saçan hayvanların gizlendiği çok karanlık bir mağara gibi kalır.

Hem de sigarası elinde, yakası kalkık,, meyhâne ve kahvehâne kapılarında berduşça, dolaşan, maksadınıza göre yetiştirdiğiniz talebelerle, din terbiyesi görmüş, kalbinde Allah korkusu eksik olmayan İmam - Hatip Okulu talebelerini aslâ kıyas edemezsiniz.

Hakir gördüğünüz (!) dindar sınıfa -kara ordusu - demekle de boyunuzdan büyük bir hatâyâ düşüyorsunuz. Hakir gördüğünüz kimselere bu ismi vermekle Kahraman Ordumuza bir Moskof gözüyle bakmış oluyorsunuz. Ordumuzun ismini o kirli dudaklarınızla pislemeyiniz.

Size; Vatânınızı, Ordunuzu çok seviyor musunuz diye sorsam; Diliniz ile buna çok yağlı balı bir şekilde cevap verirsiniz. Fakat kalbiniz ile daima solculuğa meyledi-

yorsunuz. Atatürk'çüydüz, İnkılapçıydık diye rek bütün Türk Milletinin atası olan O, ölmez şahsiyetin ismini ve şahsını istismar etmek gibi bir münâfıklığı yapmağa vicdânınız nasıl razı oluyor? Onun ruhu incinmez mi?

İmam - Hatip ve İlahiyat Enstitüleri hakkında bu yazıları yazan Zeki Büyüktanır ve Emrullah Özer beyefendiler! Eğer bunları meşhur olmak hevesiyle yazdırlarsa Ziya Paşa'nın Bevalı çehi zezemi lânetle anar halk sen kendini Kâbe gibi hürmetle benamettir. (Zemzem kuyusunu pisleyen halk lânetle anar. Sen kendini Kâbe gibi hürmetle namlı ettir) mısrası hükmünce iyi bir yol seçsinler de o yolda tanınsınlar. Bizim mukaddesatımıza tecâvüz etmeğe hakları yoktur.

Yazıma son verirken kendisine inandırdığımız Tanrı'dan hidâyetler dilerim.

Saygılarımla.

Huzûrl - Kayseri

- II -

FORUM Yazı Kurulu'na;

15 Ekim 1958 tarihli ve 110 sayılı mason idealine çalışan mecmuanızı okudum. Bu kültür (!) mecmuasını okurken müslüman bir Türk genci olarak vicdan azabı duydum.

Anadolunun yağız çehrelî, çatlak tabanlı kahraman evlâtlarının din ve mukaddesat düşmanlığını yapan Moskof uşaklarına Forum gibi alçak bir mecmuayı nasıl çıkarttırırlar, bilmem ki?

Sapık mecmuanızda İlahiyat Enstitüsünün ve İmam - Hatip Liselerinin aleyhindeki yazılarınızı okumakla sizin ne gibi gayeye, kimlerin hesabına çalıştığınızı anlamış bulunmaktayım. Sizler halis satılmış mason uşaklarından başka bir şey değilsiniz. Bu dine çingeneler bile sizin kadar hakaret etmezler. Ey herifler! Sizin gibi bundan sonra, şehitler mezarı, gaziler diyarı, evliyalılar yatağı güzel Türkiyemizde çalışma imkânı vermiyeceğiz. Artık bu millet uyanmıştır. Sizlerin sapık fikirlerinizi suratınıza bir şamar gibi vuracaktır. Şuna emin olmağınız ki bu millet müslüman kalmış ve müslüman kalacaktır. Çünkü tarihin hangi çağını inceleysek inceliyelim dinsiz bir insan topluluğuna rastlayamayız. Değil ki atom devrinde, Forumculara bir misâl vereyim. Alman Başvekilli Conrad Adenpüre hiç bir dinî merasimi kaçırmadan yapar ve din adamlarını korurmuş. Bu ne demek Forumcu beyler biliyor musunuz? İnsanlar dinsiz yaşamaz demektir. Fakat diyeceksiniz ki bak işte biz dinsiz yaşıyoruz. Evet siz mason kiralıkları olduğunuzdan paraya tapar ve yaşarsınız.

Din adamlarına şarlatan, yobaz, geri kafa gibi bazı sıfatları sıralamışsınız. Bu sıfatlar sizin gibi alçak ruhuların şiarıdır. Sizin gibi mason türedilerinin sıfatlarıdır. Sizler dünyanın en aşağı yaratılmış mah-

luklarından başka bir şey değilsiniz. Çünkü sizde ruh ve şuur diye bir şey şahsen görmiyorum. İmam - Hatip Okullarını gerilikle itham ediyorsun. Bir insan dinî bilgisini öğrenmekle küflü kafa olmaz ve olamaz. Zaten bu gün İmam - Hatip Liselerinde din bilgisi ile kültür dersleri hazmedilerek tedrisat yapıyor. Onun için geri kafalı diyenler komünistlerdir,

Ey!... Forumcular; Kemaliler, size şunu hatırlatayım ki yakın bir gelecekte sizin gibi Atatürk perdesi altında gizli emellerini tahakkuk ettirmeye çalışanlar karşılarında imân ruhu ile milliyetçilik şuurunu birbiriyle kaynaştırmış İmam - Hatip Lisesi mezunları bulacaksınız.

Artık bu millet başında sarsılmaz imânına sadık Adnan Menderes gibi dünya çapında bir lider seçmiştir. Sizin gibi yaygaracılara paydos demenin zamanı gelmiştir.

Gelelim göklere çıkardığımız öğretmen okullarına. 1950 den sonra öğretmen okulları kuşa dönmüş hayret ettim doğrusu! Neden uçmuyorlar acaba? Öğretmen okulları kapatılmış mı? Yok. Cebir, şiddet mi varmış? Yok. Acaba devlet kesesinden okumuyorlar mı? Okuyorlar. O halde derdiniz nedir? Sorabilir miyiz? Yoksa eskisi (Mazide) gibi Hasan Ali Yücel tohumları mı? derness. Bir türlü idrak edemedim doğrusu. Behey gafiller size avâzımın çıktığı kadar haykırıyorum! Artık T.... Babamızın devri toprağa gömüldü. Hem öyle gömüldü ki kıyamete kadar boynuzlarını bir daha çıkaramaz.

Sözlerimi bitirirken büyük islâm mütefekkeri Mehmet Akif Ersoy'un şu beyitini yazmayı fâideli buluyorum. "Kızımın ifetti batmakta alçakların gözüne. Acırım tükürüğe billâh tükürsem yüzünüze."

Not: Forumcu beyler eğer müslüman iseniz camiye, Hristiyan iseniz kiliseye, komünist iseniz Rusya'ya, Mason uşağı iseniz Filistine def olup gidiniz. Yeter artık yeter!..

Erdal YÜCEL - Kayseri

FORUMUN NOTU

İhtiva ettikleri küfürleri mümkün olduğu kadar ayıklayarak yukarıdaki mektupları basıyoruz. Dindar olduklarını söyleyen yazı sahipleri hakkında hüküm verilmesini okuyucularımıza bırakıyoruz...

Forum koleksiyonu yapmakta olan okuyucularımız ek sık sayılarını ödemeli veya posta pulu mukabilinde idarehanemizden temin edebilirler.

Geçmiş sayıların beher nüshası 100 Kr. tur.

Kültür Ve Sanat

İslâmda Dans

Cem' oluban ittikleri raks ile sema'ın Hillinde var eşkâl veli hürmeti mecma'
Kâtip Çelebi

İslâm dininde dansın durumu tartışma konusudur. Tıpkı müzik dinlemek gibi *milha* yani yasak eylemlerden sayılan dans, gerek hadis gerek bunu yasalastıran *fıkıh* yoluyla yasak, *haram*, hiç değilse *övgüye* değer sayılmayan bir oyalanma, *makruh* olarak görülmüştür. Gerek kuram ve yorum alanı, gerek bunun uygulanış alanı gözden geçirildiğinde bunun pek de öyle kesin, şaşmaz bir kural olmadığı, bu kural yumuşatan değişik düşünce ve uygulamış sapsmaları bulunacaktır.

Bir yanda, dansı "yeryüzünde kibirli bir gezinme" diye küçük düşürmeye çalışan İbn Taimiyya yanında (1), Al Gazali'nin İhya-ulum adlı eserindeki yorumları üzerinde durulmaya değer: "...Müzik ve şarkı söylemeye... izin vardır, eğer bunlardan doğacak sevince izin varsa; şenlik günlerinde şarkı söyleme gibi, veya evlenmede, uzaktan bulunan birinin çıkagelmesi, düğün şenliğinde, bir çocuğun ilk saç traşında ve doğumunda, sünnetinde, Kur'anı Kerim öğrenimini bitirdiğinde, hep bunlarla beliren sevinç adma izin vardır... Bu bakımdan bunun şiir, ezgiler dans ve hareketlerde belirtisi de övgüye değer..." Hazreti Muhammed ve Aysenin Habeşlerin oyunları seyretmesi üzerine ilginç sonuçlar çıkıyor. "Bütün bu gelenekler iki *Sahih* dedir ve şarkı söylemenin ve oynamanın yasak olmadığı üzerine açık seçik birer kanittir. Geleneklerde türlü izin gösterilmiştir. Önce oynamak ve Habeşlerin dansetmeleri ve şarkı söylemeleri iyi bilinir; ondan sonra bunun camide yapılması; üçüncü olarak "O Banu Arfada, durma!" demesi ki bu bir buyruk, veya dilektir, böyle olunca da nasıl bir yasak olur? Dördüncü Ebu Bekir ve Ömer'i bunu suçlandırmalarına ve durdurmalarına engel olması ve böyle bir anın sevinç anı olması oyunun sevincin sebeplerinden biri olduğu özrünü söylemesi; beşinci kendinin o kadar uzun süre durup seyretmesi ve Ays'e'ye uygun düşer diye bakması ve kendisinin kadınların ve çocukların gönüllerini yumuşatan oyunu seyretmeleri, sofuluğun kabalığından ve sevinçten kendini alakoyup ona engel olmaktan daha iyidir diye belirtmesi; altıncı önce Ays'e'ye "Bakıp durmak istiyor musun?" diye sorması ve bunu karısını öfkenin korkusu ile veya bir isteğin geri çevrilmesi karşısında boşanmaya sebep olacak korku ile yapmayı da, çünkü bir korkulan öteki korkulana yağ tutulur, - fakat önce soruyu sordu ve zorlayarak yaptırarak hiçbir şey yoktu bunda. Bu sonuçlardan benzetim yoluyla ve kuralardan şarkı söylemeye, dansetmeye, def

Metin AND

çalmaya, deriden kalkan ve kargularla oynamaya, sevinç günlerinde Habeşlilerin ve Zencilerin danslarını seyretmeye izin olduğu çıkar Bu hep benzetim yoluyla bir şenlik gününe göredir, çünkü bu sevinç vesilesidir, bunun içinde evlenme günü ve şenliği, ilk saç traşı ve sünnet, bir geziden döntüp geldiği gün ve hoşnutluk uyandıran her şey, yani yasalarla izin verilen hoşnutluk, ayrıca kardeşlerin birbirlerini görüp bir yerde yeyip konuşmalarının sevincine izin vardır"

Gene Al Gazali esime (vecd) getiren dansla dansına esime getirmeye çalışan (mutavacid) arasındaki ayrımı da belirtiyor. Birincisi hafif ve çevik olur, ikincisi ise ağır ve beceriksizce.. İkincisinin samimi olup olmadığına orada bulunanlar içlerinden karar verirler. (2)

İslâmda kuram ile uygulanış alanlarını bağdaştıran en iyi kaynak büyük Türk bilgini Kâtip Çelebi'nin bir denemesidir. Önce Kâtip Çelebi dansın bir sözlük tanımını yapıyor: "Raks diyu lugatta harekât-ı mevzuneye dirler". Kimi müzik dinlemekle kimi ise tartımlı, ölçülü hareketlerle etkilendir: "Alet-i musikinin esvât ve negamat-ı mevzunesin istima'dan nice nefse tesir olur ise, bu harekât-ı mevzune riyetinde dahi tesir hâsıl olur." Türü etki yolları vardır: kimi iştihâ yoluyla duygulanır, kimi görüşle, fakat etkiye tartım, ölçü gerektir. Tartımsız hareketin bu etkisi yoktur: "Nihayet tarik-i tesir muhtelifdir. Biri sem' ve biri basar yolundan tesir eder. Lâkin bu tesirde vezn-u hareket lâzımdır. Nâmevzun hareketin tesirde çendan dahlî yoktur". Sofilerin yakarılarında yaptıkları bazı hareketlere gelince inançlarına sıkıca bağlı Ulema bunların dönüşlerini dansetmek sayarak, yasak belleyip, bunlara izin verenleri 'kâfir' diye damgaladılar: "Bundan sonra bazı sofilerin zikir ve tevhid esnasında hareketine gelelim: Ulema-yi zâhir hareket-i devriyeye dahi raks ismini itilâk idüp hürmetine fetva verdiler. Ve müstahilli kâfirdir dâdiler". Sofiler ise dansın tanımını buna uymaz dediler. Dönme hareketinin dansdan ayrı bir hareket türü olup insanlık için iyi bir şey olduğunu ileri sürdüler. İzin varsa, halkın iyiliği için bir kötülüğü olamayacağını söylediler. Habeşlilerin dansı ve Ali'nin dönmesi örneklerini kâtip diye ileri sürdüler, ve inanç ilkelere tartışmasına bir yanı tutanın kâfir sayılmayacağını söylediler: "Sofiler dahi evvelâ 'Raks tarifi ona sadık değül' diyu bahs eyleyüp 'Hareket-i devriye beray-i maslahat rakstan gayri bir nev'-i harekettir. Teslim olunduğu takdirde maslahat zmnında ol dahi lâbeştir' diyu raks habese ve devr 'Hazret-i Ali Radıyallahu anh ile iticac

eyleyüp mesâ'î-i icihadiyyede bir tarafı tutan ikfâr olunmaz". Ulema'nın yasaklamasının gerçek sebebi ise Devleti korumaktır, çünkü geçmişte Devletler Sofilerden çok çekmiştir: İran'da Safevilerin yükseğinde özellikle buna tamk olunuyor. Bu bakımdan sertliğin Devlete şu faydası olmuştur ki öğrencilerinin, ilişkilerinin sayısını arttıran tinsel istek azalmıştır. "Ve fetvaların aslı taraf-ı saltanat-ı allye canibini himayet içündür. Zira selefte sofilerden nice sitem görülmüştür. Hususen Şahlar devleti sofilik tarikinde zuhur eylemiştir. Ona bina'en teşdid ve tagliz olunup teksir-i mürid ve bâs-i cem'iyyet olacak mâna germiyyetine bir miktar fütür gelmek maslahatı mülâhaza olunmuştur, didiler". Sofi'ye bunda ne iyilik var diye sorulsa o şöyle cevap verecektir. Çömez âyinin hareketlerini yaparken ısı çıkarır. Böylece soğukluk bedeninde kalmaz, ve ısı ile hayvani ruh bedene yayılır. Ruhlara ve yetilere bir canlılık gelir ve insan ruhu da ilginin toplaştırılmasıyla harekete getirilmiş olur. Yakarış ve müziğe kulak vermesine de yardımı olur ve tinsel dünyaya yönünde bir istek ve güç getirir. Birçok çömezler kendilerinden geçme durumuna erişir ve dünya bilincini yitirirler. Beden yeryüzünde kalır ruh kendi türüne doğru kanatlanır.. Tatmayan bilmez dendiği gibi hareketle durgun olmaktan daha çabuk gelir, böylece öğrenci ilerler ve tezelden amacına ulaşır: "Bunda maslahat nedir?" diyenlere böyle cevap verdiler, ki 'Salik, zikir ve tevhid esnasında hareket eylese hararet ik-tiza ider. Ol halde bedenden burudet gidüp hararet ile ruh-i hayvani bedene yayılır. Ervah ve kuvâya intiaş gelüp cinsi olan ruh-i insani dahi ona alâka hasebiyle müteharrik olur. Zikir ve negamat istima'ı dahi ona imdad idüp ruhaniyat tarafına harekete bir merteye şevk u hâlet getirir, ki ol halde nicece bihuş olup sahy âleminden geçer. Bedeni yerde kalup ruhu dahi kendi cinsi canibine pervaz idüp ve bu ahvâl zevki olup 'Men lem yeziku lem ya 'refn' kabilindendir. Süktün ile olduğundan hareket ile tiz vücude gelir. Ve sâlik bu tarikle menzil alup az zamanda matlabına nail olur".

Kâtip Çelebi'nin bu değerli denemesi bu yolda sürüp gittikten sonra bu iki yanın da bir kısır döngüye düştüğü sonucuna varıyor. (3)

İslâm olmuş uluslarda dinin dansı hoş karşılanmamış olmasına rağmen dans oldukça yaygındır. Bu, türlü yollardan gerçekleşmiştir. Bunların bazısı dinin sert yasaklarından sapsmalarla ortaya çıkan öğretilerden, 'tarikât'lardan (Mevlevilik, İsevilik gibi) müzik ve dansa geniş ölçüde başvuran öğretilerin danslarıdır. Bunlardan Mevlevilikle ilgili dansların anlamı üzerinde ayrıca durulacaktır. Örneğin İsevi ve Hamadşa öğretilerini ve bunların danslarını Fas'da buluyoruz. Fakat buradan Cezayir'e, Tunus'a, Mısır'a kadar yayılmıştır. İsevi'lik daha çok siyasal bir akım olarak çıkıyor. İlişkileri bu gizli toplulukla cihad veya kutsal savaşla oturdukları toprakları yeniden eski bağımsızlığına kavuşturmak istemektedirler. İkiyüzyıl önce Muhammed Ben İsa'nın kurduğu bu kardeşlik birliği bugün

bile yaşamaktadır. Her yıl Maknez'de toplanırlar. Keskin çılgınlıkları, tek düzen bir müzik, çılgınlığa, kendinden geçmeye varan hareketleri başlıca özellikleridir. Dansçılar karşılıklı iki sıra halinde dizilirler. Düzgün bir ölçüyle inip kalkarlar. Dansın ölçüsü iki kısa, bir uzun vurgudur. Elleri önde, ilk iki vurguda parmak uçlarında yükselirler, üçüncü uzun vurguda diz kırıp açalırlar, ve tekrar parmak ucunda yükselirler. Dans ilerledikçe esrimeleri artar, bu arada ölçüden ayrılmadan türlü hareketler katarlar danslarına. Dönerler, kollarını sallarlar, tek ayak üstünde dansederler, fakat ölçü hep iki kısa bir uzun vurgudur.

Hamadşa daha az etkisi yaygınlığı olan bir öğretiler, kurucusu Sidi Ali Bel Hamduştur. Onlar da yılda bir defa dansederler, İsevi dansı ile arasında en büyük ayrılık başlarının üzerinde ufak el baltaları sallamalarıdır. Çok defa traş edilmiş başlarından kan da gelir. Onlar da keskin çılgınlıkları çıkarır, müzikleri tek düzendir. Başlarının üzerinde balta sallamaktan başka dönen dervişlerin dansı ve iki yetişkin dansçının oynadığı bir simgesel dansları vardır. Bu ikisi dansa başlarken bellelerine kadar soyunurlar, ve birbirlerine dokunmadan iki yumruk dövüşçüsü gibi birbirlerine hareket gösterilerinde bulunurlar. Her hareketin İslâm dinine ve Hamadşa öğretilerine göre bir anlamı vardır. Örneğin bir savunma duruşu bir Hıristiyan saldırısı karşısında Müslümanın davranışını gösterir. Bir başka duruş öfkeli bir tavırla hasmına karşı vurmağa hazırlanmadır, bu da Hıristiyanı artık sonunda kendi sınırlarından atan Müslümanın davranışınıdır. Bu simgesel dansı başlarında balta dolaştırmaksızın kadınlar da aynı istekle dansederler. Bunlardan bir simgesel dans ilginçtir. Bu dansda bir erkekle bir kadın dansçı karşılıklı diz üstüne gelirler, başları yere değinceye kadar başlarını iğlerler, sonunda dişleriyle topraktan bir parça alırlar. Bu yarıdışta toprak ürünleriyle yaşayan Adem ile Havva'nın simgesidir. (4)

Bu gibi İslâm öğretilerinin dansları üzerine pek çok örnek verilebilir. Nitekim Anadolu'da Alevi'lerin dinsel nitelikte gizli dansları buna güzel bir örnektir. Cem, Muhabbet denilen ve kendi aralarında düzenledikleri toplantılarda yaptıkları bu danslar üzerine geniş bilgiyi değerli bilgini Vahit Lütfi Salcı'nın incelemelerine borçluyuz. (5) Gene ondan yararlanarak E. Borrel de 1934'de yayınladığı bir incelemede bu gizli sema'lar üzerine bilgi vermiştir (6). Ancak her iki incelemeden çok daha önce yabancı kaynaklarda bu gizli oyunlar üzerine bilgi bulmak kabildir. Örneğin Kızılbaş, Tahtacı, Bektaşiler üzerine değerli incelemeleri bulunan Prof. White elli yıl önce yayınladığı bir incelemesinde şöyle yazıyor: "Her yıl bir iki defa köye bir dede gelir, bir ayın hazırlanır, dinsel öğütler verilir, yakarılıp, kadın ve erkeklerin beraberce katıldığı bir dinsel dans gösterilir." (7)

Bu dinsel özellikte dansların yanısıra bir de İslâm öncesi çağların kalıntısı olan danslar vardır. Büyüyle ilgisi olan bu danslar İslâm dinine rağmen onunla yanyana

yaşayabilmıştır. Bunlar arasında en ilginç Mısır'da görülen Zar dansıdır. İslâm inançlarına aykırılığı dolayısıyla Hidiv zamanında yasak edilmesine çalışılmıştır. (8) Zar kelime olarak anlamı kesin bilinmemektedir. Fakat yayıldığı alan geniştir: Fas, Cezayir, Tunus, Trablus, Mısır, Sudan, Doğu ve Batı Arabistan, İran, Malaya, Hindistan. Müslüman Çin'de olup olmadığı üzerinde hiç bir kanıt yoktur. Türkiye'de oynandığı üzerine de hiç bir iz olmamakla beraber Ni Solima (Rüştü Paşa'nın karısı) 'Harem ve Mısır'daki Müslümanlar' adlı kitabında her yıl İstanbul'dan iki zenci kadının Kahire'ye gelerek Zar'da hazır bulduklarını yazıyor. (9) Bu dans çoğunluk bir hasta iyi etmek için bir zenci kadının yaptığı bir büyü dansıdır. Bir çok bakımlardan Orta Asya Şaman danslarına da benzer.

İslâm dininin yanısıra yaşayabilen üçüncü dans türü o ülkenin kendi halk danslarıdır. Hele bunların içinde kadınlı erkekli danslar ayrı bir önem taşır. Uluslar kendi danslarına öylesine bağlı oluyorlar ki din bütün sertliğine rağmen bu dansları yasak etmeyi beceremiyor. Anadolu'da bu iki cinsin karıştığı danslara çok güzel örnekler vardır. Hattâ Comte Gobineau gezi kitaplarında Suriye'deki Ansariye'lerde, İran'da gördüğü danslarda Avrupa'daki danslardan ronde, farandole de olduğu gibi bir kadın bir erkek elele tutuştuklarını yazıyor. (10) Hattâ İslâm ülkelerinde görülen kadınlı erkekli danslar ayrı bir konu yapacak kadar yaygın ve ilginçtir.

(1) Sirajul Haq, "Sama and Raqs" *Islamic Culture* XVIII (1944) sayfa 111-130.

(2) Duncan B. Mac Donald, "Emotional Religion in Islam as affected by Music and Singing" *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* London 1901 53 (El Gazali'nin İhya Ulum'unun İngilizce çevirisi).

(3) Kâtip Çelebi, Mizan ül-hakk fi ihtiyar-il-ahakk. (Bahsi sâlis, Raks u devr beyanındadır) İstanbul 1306 Matbaa-i Ebüzziya sayfa 28-35.

(4) George Edmund Holt, 'the Two Great Moorish Religious Dances' *The National Geographic Magazine* XXII/8 Ağustos 1911 sayfa 777-785.

(5) Vahit Lütfi Salcı Gizli Türk Dini Oyunları İstanbul 1941 sayfa 57.

(6) E. Borrel, 'Sur la musique secrète des Tribus Turques Alévi' *Revue des Etudes Islamiques* 1934 II.

(7) Prof. White. *Trans. Vict. Inst.* XI (1908) sayfa 236.

(8) Brenda Z. Seligmann 'On the Origin of the Egyptian ZAR Folk-Lore XXV' 1914 London sayfa 300-323.

(9) Samuel M. Zwemer, *Across the world of Islam.* New York 1929 sayfa 250; 368; 130-131; Samuel M. Zwemer, *The Influence of Animism on Islam,* New York 1920 sayfa 230 - 231; 234; 239.

(10) Louis Mercier, *La Chasse et les Sports chez les Arabes* Paris 1927. sayfa 160.

Bilgi mi, "Yol yordam Bilme,, mi?"

(Geçen sayıdan devam)

DERİNLİĞE İNCELEME.

Bu sorunun cevabı şudur: Bu iş elbette yapılamaz; bu işi başarmağa kalkışmak saçmalamak demek olur. Ama bu işi yapmak da - çok şükür - gereksizdir. Çünkü "bütün alanı kaplama", ancak, bir konuyu öğrenmenin ereği üzerinde yanlış bir kanım edinildiği zaman gerekli sayılacaktır. Şimdi de, bu "bütün alanı kaplama" düşüncesinin karşısına "derinliğine inceleme" dediğim şeyi çıkarmak isterim. Bu işi, tarihin sözünü ederek yapacağım; çünkü gerçekte, "bütün alanı kaplama" düşüncesinin öylesine önemli bir yer tuttuğu, öylesine gerekli bir yer tutar görüldüğü alan, tarih alanıdır. Hemen bütün üniversitelerimiz, tarih okuyan bir insanın, İngiliz tarihini Caesar'dan bugüne değin bütünüyle kavraması, araya da Avrupa tarihinin genişçe parçalarını sokuşturması gerektiğini, üzerinde tartışılmayacak bir düşünce olarak kabul ederler. Bana sorulursa, herhangi bir anlamı yoktur bu işin...

Oxford'un "Greats" Okulunda, bir bölümü tarihe ayrılmış olan bir kursta, bu "bütün alanı kaplama" düşüncesine raslamıyoruz. Bu kursta öğrenciler, Yunan tarihinden bir dönem ile Roma tarihinden bir dönem seçmek zorundadır. Bu dönemlerin çoğu da, uzunluk bakımından, 200 yılı

bulmaz. Bu kursu düzenleyenler, üniversite öğrencisinin, Roma Cumhuriyetinin ilk 600 yılı ile Neron'un ölümünden sonra Roma İmparatorluğunun bütün tarihi üzerinde tamamiyle bilgisiz kalmasını bir zarar olarak görmemektedirler. Öğrenci - merak duyup okul saatleri dışında daha iyi işler yapmazsa - Scipio yahut Traianus'un adını bile duymadan, bu okulu birincilikle bitirebilir. Ama bununla birlikte, bir daha söylüyorum, bu öğrenci, tarihi meslek edinmiş bir insan olmak üzere çok daha iyi donatılmış (tarihin öğreteceği şeylerle donatılmış) bulunacaktır. Oysa aynı zamanı, Romulus'tan Romulus Augustulus'a değin bütün Roma tarihinin kuş bakışı bir incelemesine verirse, donatımı daha eksik olacaktır. Hem unutmayalım ki bu çağ, Caesar'ı Churchill'den ayıran zamandan daha kısa, daha az belgelenmiş bir zamandır.

Dediğim gibi, bu yoldan giderek, alanını Gracchus'lardan Neron'a değin uzanan dönemle sınırlayan öğrenci, Roma tarihinin en büyük bölümünden habersiz kalabilir. Önemli olan, Cicero, Caesar ile Pompeius üzerine "biraz"dan daha fazlasını öğrenmiş, bu çağ için eldeki kaynakları önemsenecik bir derinlikte incelemiş bulunacağıdır. Gerçekte, pek uzaklara var-

R. N. Nowell - Smith

Çev: Bilge Karasu

miş olmayacak ama gerek tarihçilerin gerekse devlet adamlarının düşüncelerini - bu sıkıntıya geçecek ölçüde derinleşerek - öğrenebilmiş olacaktır. Politikanın günden güne nasıl işlediğini görmeğe başlayacak, tarihinin ustahlıklarını, özelliklerini - bir parça - kazanmış olacaktır. Elbette bu ustahlıklar arasında, kamtları eleyip incelemek yeteneğini, akla yakın olgu zincirini derinliğine incelemeyi, olguları bir düzene sokmayı, bir olgu zincirini yazı ile anlatabilmeyi sayacağız. Bu ustahlıklar, her meslekte gereksenen ustahlıklardır. Bu ustahlıklar konusunda baştan sona değin yanılısam da, genel amaç olduğu gibi kalmaktadır. Bir tarihinin ustahlıkları - bunlar ne olursa olsun - daha sonraki hayatta da gereksinilecek değilse, o zaman Descartes'la Henry Ford gibi, tarih öğretimini ders programlarından kaldırmamız gerekecektir. Ama bunlar gerekseniyorsa, o zaman da tarihin bu ustahlıkları geliştirecek bir şekilde öğretilmesi, öğrencilere olgu zincirleri değil, bu olgu zincirlerini kurma gücünün verilmesi gerekecektir. Bunun için de seçilen çağ yahut sorun ne olursa olsun, derinliğine inceleme yapılmalıdır. Roma İmparatorluğunun yıkılışını bu yolda giderek incelemek bir eğitimidir; buna karşılık Charlemagne üzerine bir parça, Barbarossa üzerine, V. Karl üzerine, Napoléon üzerine birer parça bilgi edinmek kültürün ancak cilasını edinmek demek olur. Önerdiğimin, öğretimde bir üstünlük olma yaratacağını söyleyenlere cevabım işte bu olacaktır: Bu iş sandıkları gibi değil...

ÖNERİLECEK BİR EĞİTİM KURSU

"Bütün bu işler", diyebilirsiniz, "Lâtince ile Yunanca bilen kimselere göredir; bugünlerde ise pek çok insan bu dilleri bilmez." Burası doğru ama klâsik bir eğitime dönmemizi savunuyor değilim. Bir okadar ilgi çeken, eğitime uygun gereçleri sağlayabilen başka çağlar da vardır uygurluk tarihinde. Bu sözlerime, "Greats"ın, klâsik konularla uğraşan öğrenciler için yaptığını, klâsik konu öğrencisi olmayanlar için de gerçekten yapabilecek bir kursun, şöyle bir taslağını çizerek, son vermek isterim. Böyle bir kurs, her şeyden önce, çağdaş yabancı dillerden bir tanesini içine alacaktır. Kendine aydın diyen her kişinin dağarcığında çağdaş yabancı dillerden hiç değilse bir tanesinin bulunması gerektiğinden değil... Bu ancak züppece bir sebep olurdu... Ama bir dilden bir başka dile çeviri yapma çabasının, ("Greats" öğrencileri bu çabayı göstermeğe mecbur tutulurlar), kişinin, anadilinde açık seçik bir şekilde düşünmeğe alışmasının en iyi yollarından biri olduğundan, öyle hareket edilmesi gerekecektir...

Matematikle bilimler dışında, açık keskin bir düşünme gücü elde etmek üzere elimizde bulunan en iyi yetiştirme yolu felsefe olduğu için, bu programa felsefe de alınacaktır. Böyle bir eğitimin ne kadar gerekli olduğu kolaylıkla anlaşılabilir: Atom savaşı yahut ölüm cezası gibi birtakım büyük konular tartışıldığı zamanlarda, ağırbaşlı haftalık dergilerle günlük gazetelerin sütunlarında yer alan mektuplaşmalara bakın... Bu sütunlarda ortaya

çıkan seçiklik yoksulluğu, tutarlık, kancılık yoksulluğu karşısında, bir felsefeci ancak dona kalabilir. Tarih ise, iki bakımdan programa alınacaktır: Hem kendi değeri bakımından, hem de, filozofların yaşamış oldukları çağları biraz olsun anlamadan yaptıklarını değerlendirmenin olanaksızlığı bakımından.

Son olarak, bütün edebiyat bilimleri öğrencileri için, bir parça doğal bilim eğitiminin zorunlu sayılması üzerinde duracağım. Bilimin böylesine geniş bir yer tuttuğu bir dünyada, herkesin bilimsel bilgiler edinmesi gerektiği çeşidinden belirsiz bir düşünceye kapıldığım için söylemiyorum bunu... Gerçekte, başka türlü bir züppe belirtisi olan "her aydın bilimden biraz anlaması gerektiği" düşüncesini, ancak küçümserim; kendi radyolarımız yahut otomobillerimizle biraz olsun uğraşabilmenin yararlı olacağı yollu - biraz daha saygı değer - bir düşünce de beni pek heyecanlandırmıyor. Böyle söyleyişimin sebebi başka: Herkesin bildiği bir ortamalı gerçek var; bugün bilginler, gerek kamu gerek özel hayatlarımıza, iyi kötü, gerçekten etkimekteler; imdi, akılcı kararlar verebilecek hale geleceksin - bu kararlarımız ister kamu ister özel yaşama kararları olsun - bilimin ne olduğunu biraz olsun anlayalım.

BİLGİNLERİN NASIL DÜŞÜNDÜĞÜNÜ BİLMEK

Bunu anlamaz, bilgin olmayan birçok kimselerin düşündüğü gibi bilimi esrarlı, korku belâsı tapınlan bir şey olarak görürsek, çok önemli birtakım yanlışlıklara düşebiliriz. Uzun sözün kısası, bilginlerin kanımlarına ya çok az ya da aşırı saygı gösterecek, bilimin yapabileceklerini ya çok büyütecek ya da çok küçümseyecek, bilimin cevaplandırabileceği konularla cevaplandırılmıyacağı konular arasında, olmayacak yerlerde, inaksal ama hiç de inancası olmayan birtakım çizgiler, sınırlar çizmeğe kalkışacağız. Hepimizin bildiği birtakım insanlar gibi olmağa başlayacağız: Hani, çağdaş ruhbilimin falanca noktayı tanılamış olduğunu söyledikten sonra, ilgiyi belki - çekebilen ama hiç de tanıtılmamış olan birtakım düşünceleri sıralamağa başlayan kişiler gibi... Yahut da, ruhbilimin bir kalpazanlıktan başka bir şey olmadığını ileri süren, hani şu "duygularına kapılmadan konuşan", gene hepimizin bildiği kişilere benzemeğe başlayacağız. Bu yanlışmalardan kaçınmak üzere gereksediğimiz şey, tek başımıza bütün bilimleri bilmemiz değil - bunun olanaksız bir şey olacağı açıkça görülebilir - bilimin ne olduğunu, bilim yönetiminin ne olduğunu, başka bir deyimle, bilginlerin nasıl düşündüğünü biraz olsun bilmemizdir. Çünkü aklımızı başımızda tutmamızı sağlayacak şey, şu yahut bu bilimin üstünlüğü bilinmesinden çok, bilimsel düşünceyi biraz olsun anlamamız olacaktır.

İşte, kursumuzun, anlattığım gibi düzenlenmesi gerekecektir. İçinde bulunması gerekecek öğeler, demin saydıklarım olacaktır. Bu yüzden, "Greats" öğrencilerinin Yunan yahut Roma tarihleri çağlarını inceledikleri gibi, bir çeşit derinliğe vararak incelenilecek ölçüde kısa birtakım uy-

garlık dönemleri seçmek zorundayız. Hemen hemen bütün tarih dönemleri işimize yarayabilir. Ama sizleri, 1453 ten XIV. Louis'nin ölümüne değin Batı Avrupa Tarihini gözönünde bulundurmağa çağırıyorum. Reform dönemi ile eğemen Devletlerin yükselişi doğrudan doğruya toplumsal yahut siyasî bir tarih için, besbelli, yeter ölçüde gereçler sağlayacaktır. Edebiyatı da zengindir, en yüksek kafalı filozofları ile de zengindir. Bacon, Hobbes, Locke, Descartes, Spinoza ile Leibniz bu dönemin kişileridir. Ama bu dönemi seçmenin iki özel sebebi var: İlki, dediğim gibi, filozofların ancak kendi çağları ile bağıntılı olarak anlaşılabilirleri, öteki ise o çağların düşünce, siyaset akımları...

Onyedinci yüzyıl filozofları konusunda bu sözlerim daha da doğrudur. Bunların hepsi bilime ilgi duyarlardı; bir çoğu zaten bilim adamıydı, birkaçı ise günlük siyaset işlerine pek etkin bir yolda karışmışlardı. Bana kalırsa bu durum, felsefe yapıtlarına bir zenginlik katmakla kalmıyor, başka konularla da bir çeşit ilişki yaratıyor. Öğrenciler, bu ilişkiyi kolaylıkla kavrayabilmektedirler. Bugün öğretildiğince, fazla felsefe, öğrencilere de - doğrusu - bana da, kendi dışında her şeyden epey uzakta görünmekte, bilim, sanat, edebiyat yahut hayatla ilişkisi pek azmış gibi durmaktadır. Descartes, Locke gibileriyle bu yanlışlığa kolay kolay düşülmez... Çünkü, birkaç meslekdaşımın söylediğine karşı, bu filozofların bilgi kuramlarının, çevrelerinde yer alan fizik biliminin geçirdiği değişikliğe bağlanmadan, anlaşılabilirliğini düşünmüyorum.

Göstereceğim ikinci sebebin de, bilimin ne çeşit bir uğraşma olduğunu anlamak gerekmesi üzerine söylediklerimle ilişkisi var... İçimizde, okul matematiğini ancak yüzeyde kalan bir bilgiyle bilenler, öyle sanıyorum ki, çağdaş bilimi artık gerçekten anlayamayacağımızı görmektedirler. Pek tutunmuş birtakım yalnız kitaplardan biraz bilgi edinebiliriz ama bu bilgi ilgi çekici bile olsa, yararlı bile olsa, benim istediğimi yerine getirmeyecektir. Çünkü bilimin ne çeşit bir uğraşma olduğunu anlamamıza yardım etmeyecektir. Yalnız kitaplar, gerçeğin özünden uzaktır; çocuklar için hazırlanmış resimli bir Hamlet romanının Shakespeare'i anlatmaktan uzak kaldığı gibi.. "Tamamî hesap" burada büyük bir "pons asinorum - Eşekler köprüsü"dür; Bunu söylerken de çok kabataslak olarak şunu demek istiyorum: Edebiyat bilimleri öğrencisi, bilimde, Newton'dan önce olup bitenleri, Newton'dan sonra olup bitenlerden çok, ama çok daha iyi anlayabilmektedir...

Galileo'nun ne yaptığını, bulgularına nasıl erdiğini, kurumlarını nasıl meydana getirdiğini bilmek, kibernetik yahut elektronik üzerine elbette bir şeyler öğretmez. Ama mesele o değildir. Bilginleri bu zamanda yaptıklarının çoğu, bizim kavrayamayacağımız kadar güç, teknik şeylerdir. Anlatmak istediğim şudur: Bilginler, çağımızda, değişik şeyler yapıyorlarsa da, bilginlerin her çağda yapmış oldukları çeşitten şeyleri, hâlâ yapmaktadırlar. Bilimsel yöntemler yahut teknikler değişir ama

bilim yöntemi değişmez. Çağımızda kullanılan kavramlar, kanunlar, kuramlar, örnekler v.s. değişiktir, çoğu da pek karmaşık şeylerdir. Ama bilim hâlâ bir kavramlar, kanunlar, kuramlar, örnekler işidir. Bilimin ne olduğunu bilmek, bunların, bilim denen yapı içinde birbirilerine nasıl bağlı olduklarını bilmek demektir; işte bizim anlamamız gereken şey de budur. Bunu sağlamak için, besbelli ki birtakım gerçek örnekleri incelemeliyiz; sınırları donatımızla, anlayabileceğimiz örnekler üzerindeki incelemelerimizin de yararları olacaktır besbelli...

Son olarak şunu belirtmek isterim: Her türlü uzmanlaşmanın düşmanı olduğum düşünülmesini hiç istemiyorum. Hiç öyle değilimdir. Her öğrencinin, ana çalış-

maları için, bu çağın özel bir yönünü, edebiyatını, felsefesini, tarihini yahut bilimini seçmesini umuyor, bekliyorum; vaktinin, bu konuları istediğim derinlikte incelemesine yeteceği hayaline de kapılmıyorum. Ancak, öğrencinin eğitimi eğitim olacaksa, yalnız belleğini doldurmakla kalmayıp içindeki güçleri geliştirecekse, bu öğrencinin, seçtiği köseyi derin kazması gerekecektir; bunu da, çevreyi kaplayan alanları - hiç değilse - gözden geçirmeden, biraz olsun sürmeden yapabileceğini hiç sanmıyorum.

Düzeltilme;

Sayfa 26. Sütun 1. alttan 13-14 satırda "Bilgili" Bilgini olacak.

Sayfa 26. Sütun 3. alttan 18. satırda "Değil" "Değın" olacak.

Doktor Jivago

Nermin MENEMENCİOĞLU

İhtilâl yıllarının büyük Rus şairlerinden biri, Blok, 1921 de öldü, ikisi, Esenin ve Mayakovski, intihar ettiler. Dördüncüsü, Pasternak, yaşamağa devam etti. Eski şiirleri batı antolojilerinde yer alıyor, fakat yeni şiirlerinin çoğu Rusya'da basılmıyordu. Moskova civarında bir küçük 'daça'da oturduğunu, hayatını klasiklerden yaptığı güzel çevirilerle kazandığını şurada burada okuduk. Bazı Gürcü şairlerinden yaptığı çeviriler Stalin'in çok hoşuna gitmiş, bu yüzden 'formalist ve dekadant' sayıldığı halde nispeten rahat bırakılmış diye bir söylenti de var. Her ne ise, vatanına çok bağlı olan bu büyük şair ne yabancı illere kaçmış, ne de ısmarlama edebiyat yapmış. Yaşadığı yıllar, eserlerini Glavlit'in kalıplarına sığdıramayan entelektüeller için felâket dolu idi. İntihar edenler çok oldu. (en son duyduğumuz uzun zaman 'uyumağa' özenen Fadeyev'in ismidir). Gorki'nin esrarengiz ölümü hâlâ aydınlanmadı. Pilnyak'ın kurşuna dizildiği, İzak Babel'in bir esir kampında öldüğü artık biliniyor. Ahmatova, Zosçenko gibi yazarların canlı ölümüne mahkûm edildiklerine, sayısız tanınmış yazarın Siberyada gerçekten öldüklerine şüphe yok. (Bak, Ignazio Silone'nin İnostranaya Literatura başyazarına mektubu: Encounter, Haziran 1957.)

1948 ile 1953 arası Pasternak uzun bir roman yazdı. Doktor Jivago, romanın kahramanı, 'Daima tasarladığım bir şeydir, bu,' diyor. 'Bir romanın sahifelerinden bu dünyada gördüğüm, anladığım olağanüstü şeyleri bir infilâk hâlinde fıskırtmak.' Stalin'in ölümünden sonra buzların hafif erimesinden istifade eden Pasternak romanını Milano'da bir İtalyan yayınevine göndermiş. Aynı zamanda Sovyet Devlet Yayınevi de kabul etmişti - fakat az sonra Doktor Jivago'yu neşretmekten vazgeçmiş. İtalyan yayınevi romanı basmamak için Moskova'dan türlü taziyikler görmüş. Taziyiklere rağmen romanın İtanyancaya çevirisi Kasım 1957 de yayınlanarak derhal büyük ilgi çekti. Arkasından Paris, Londra, New-York'da Fransızca ve İngilizce çeviriler yayınlandı. (On sekiz dile çevrilen Doktor Jivago bizde Cumhuriyet gazetesinde tefrika olarak çıkıyor.) Her tarafta basıklar tükenip yenileri diziliyor. Nihayet bir

zamandan beri ortada dolaşan rivayet gerçekleşti: Pasternak Nobel edebiyat armağanını kazandı. Kabul edip etmiyeceği belli değil (1) - kararı Sovyet Yazarlar Birliği verecek. İsveç Akademisi Pasternak'ın lirik şiirde ve Rus destan geleneğini devam ettirmekle gösterdiği başarıdan dolayı armağanı kazandığını ilân etti. Esasen bir kaç yıldan beri bu armağan için isiminden bahsedilen Pasternak, onu eserinin bütünü için kazanmış oluyor. Nobel armağanı şimdiye kadar bir Rusa verilmişti (İvan Bunin müstesna, o da Paris'de yaşayan bir Beyaz Rus idi). Şimdi de rejime karşı gelen, daha doğrusu rejimi tenkit eden ve Sovyet sansüründen geçmeyen bir eserin yayınlamasından sonra verilmesi Rusları kuşkulandırıyor. Batıda yalnız rejimlerinin kusurlarını gösteren kitapların sürümlü olduğunu iddia ediyorlar, ve Nobel armağanını 'sosyalist gerçekçilik' akımına atılmış bir tokat olarak yorumluyorlar.

Rejimin kusurları olsun, olmasın, Pasternak'ın dâvâsı bu değil. Romanda Rus topraklarını ucdan uca dolaşılıyor, 1903 den 1929 a, hattâ 1948 e kadar çeşitli insanların harp ve ihtilâl günlerini nasıl yaşadıklarını göstermeye çalışıyor. Formalizmden pek uzak, kelime oyunlarına tenezzül etmeyen bir üslupla Stendhal, Tolsty geleneğini zamanımızda devam ettiriyor. Eğer Hemingway, Faulkner, Sartre'i okuduysa, etkilerine kapılmamış. Yazdığı eser son otuz yıl kurulan roman tekniklerinin tamamı dışında. Belki de bu yüzden sürükleyici: başka dünyadan gelen, fakat batılı aydınlarda yankılar uyandıran bir sesin başka bir dünyayı, o az bilinen, o dehşet verici yılların Rus dünyasını anlatışından.

Pasternak elli altmış (belki daha fazla) kişinin kaderini ele alıyor, Aristokrat, tüccar, amele, köylü, entelektüel, asker, öğrenci, partizan, Beyaz Rus - hepsi bu sahifelerde yaşıyorlar. Fakat hikâyenin sıkleti orta sınıf entelektüellerin ihtilâl senelerindeki âkabeti ile oluşuyor. (Pasternak gördüğü, anladığı şeyleri anlatmak istediğini söylemişti - büyük bir eser vermek için ilk şart gibi geliyor bana.) Batılı okurlar bu entelektüel sınıfının on dokuzuncu yüzyılda gelişmesini Turgenev, Gogol, Dos-

toevski, Tolstoy, Çekhov'un dünya edebiyatını zenginleştiren eserlerinde adım adım takip etmişler, hattâ kendi dillerine 'inteligentzia' kelimesini Rusçadan aktarmışlardı. Pasternak hikâyenin sonunu anlatıyor - şimdiye kadar hiç bilinmeyen, anlatılmıyan sonunu. Çekhov'da sahne dışı duyulan balta sesleri Pasternak'da bütün sahneyi kaphyarak kulaklarımızı dolduruyor.

Yuri Andreyeviç Jivago zengin bir Siberyalı fabrikatörün oğludur. Genç yaşta öksüz kalarak Moskova'da bir profesörün evinde, zamanının aydınları ile temas ederek büyüyor. Topluma karşı ödevini yapmak üzere doktor oluyor, fakat aynı zamanda felsefe ve edebiyata da düşkünlüğü var, ve şiir yazıyor. Bu şiirlerin yirmi beş tanesi kitabın sonuna eklenmiş. Romanla bir münasebetleri yok - fakat Pasternak'ın bunları başka türlü basamadığını tahmin ediyoruz. Şiirler de yirminci yüzyıldan uzak - toprağı, mevsimleri, eski deyişlerle anlatan şiirler.

Dr. Jivago vatanının bu yüzyılda bütün heyecanlı, önemli anlarını yaşamış. Çoğunlukla 1905 ayaklanmasında Moskova sokaklarında bulunmuş, yetişmiş insan çağına varınca ilk dünya savaşında cephe doktorluk yapmış. İhtilâlden sonra Moskova'ya dönmüş, yine bir hastahane doktorluk yaparak karısı ve çocuğu ile ilk günlerin soğuk ve açlık içinde dehşetini bilmiş. Vaziyetin daha normal bir hâl almasını beklemek, ve o zamana kadar dayanabilmek için küçük aile Urallarda bir ufak şehre göç ediyor. Yük treni ile karlı Rusya içersinde günlerce süren bu seyahat kendi başına unutulmaz bir destan. Nihayet Yuryatin şehrinin ufak bir semtine zor belâ yerleşiliyor, boş bir binanın etrafındaki topraklarda patates yetiştiriliyor. Fakat şimdi de Beyaz Orduya karşı harbeden Siberyalı partizanlar Doktor Jivago'yu kaçırıyorlar. Uzun zaman onlara doktorluk yapıp her iki tarafın vahşetlerine şahit oluyor. Neden sonra ailesinin yanına gitmek için kaçabildiği zaman, hepsinin Paris'e gittiklerini öğreniyor.

1905, 1917 gibi önemli yıllarda karşısına çıkan 'başka çevreden' bir kız vardı: Lara, hayatının büyük aşkı. Ailesinin terkettiği ıssız köşeye Larayı yerleştirmek, onunla beraber kötü günlerin geçmesini beklemek istiyor. Fakat eskidenberi Laraya musallat olan Komarovski bu sefer de onu alıp kaçırıyor. 1920 den sonra Jivago Moskova'da, git gide daha sefil, daha perişan, sürünmekte. Bir kapıcının kızı ile yaşıyor, doktorluk yapmıyor, tasarladığı eserler not hâlinde defterlerinde kalıyor. Bir gün mahşer gibi bir tramvayda zavallı kalbi büsbütün duruyor. Sene 1929.

Pasternak romanına İkinci Dünya Savaşı sıraları geçen bir kısım eklemiştir. Bu kısımda Jivago'nun iki arkadaşı, Dudurov ve Gordon, cepheye dönerken harap bir küçük şehirde buluşuyor, konuşuyorlar. Her ikisi asker, fakat ondan evvel her ikisi de Sibiryaya kamplarında bulunmuşlar. Savaş, mahkûmiyet kâbusundan, hattâ hatırladıkları en tatlı günler, üniversite günlerinden de sonra, onlara 'kirleri yıkayan bir fırtına, bir parça temiz hava, bir kurtuluş rüzgârı' gibi geliyor. İki arkadaş vatanlarının yakın tarihini düşünüyorlar, ve Gordon

diyor ki: 'Tarihde ilk defa olmadı, bu. İdeal bir şekilde düşünülenler zamanla kabalaşıyor, çirkinleşiyor. Böylece Yunanistan Roma oldu, böylece ışıklar Rusyası Rus ihtilali oldu. Blok'un yazdığını düşün: Biz Rusyanın korkunç yıllarının çocuklarıyız, diye. Onun zamanı ile bizim zamanımız arasındaki farkı hemen anlarsın. Blok çocukları, dehşetleri, hayâlinde görüyordu. Şimdi hayal gerçekleşti. Çocuklar hakiki çocuk, dehşetler hakiki dehşet. İşte fark.'

Bir kaç yıl sonra Moskova'da bir yaz akşamı Gordon'la Dudurov yine beraberler.

Jivago'nun ölümünden sonra kardeşi Evgraf tarafından yayınlanan kitabını okuyorlar. 'Zafer bekledikleri ışığı, kurtuluşu getirmemişti.' Fakat oturdukları yerde, Moskova, hikâyedeki bütün kişiler ve ötesindeki bütün dünyaya karşı büyük şefkat hisleri duyuyorlar. Kitap bu sevgi ve anlayış notu üzerine bitiyor.

Kat kat anlam seviyeleri olan bu zengin eser insanı bir çok bakımdan düşündürüyor. Burada sadece dolayısıyla akla gelen bir sonucu kaydedelim: bunca yıl zarfında Jdanovist metotlarını kullanan bü-

yük bir şair, büyük bir romancı ortaya çıkmadı. Eğer emniyet müdürlüğü gölgesi altında büyük bir edebiyat yaratmak mümkünse, böyle bir edebiyatı henüz görmedik. Hapise, ölüme kadar giden tazyiklere rağmen bir yazarın kendi dünya görüşüne, iç hürriyetine bağlı kalması insanlara ümit ve gurur verici bir olaydır.

(1) Pasternak Nobel armağanını reddetmek mecburiyetinde kaldı.

Kavaklıdere Şarapları

KURULUŞU: 1929

Altın Kopyuk

İlk tabii Türk Şampanyası
Müessesemiz tarafından İltiharla
piyasaya arz edilmektedir.

ŞAMPANYA

DESER ŞARAPLARI

Tallı Sert Kırmızı - Porto tipi
Aperitif ve deser şarabıdır.

Tallı Sert Beyaz - Şeri tipi
Aperitif ve deser şarabı olup yalnız
basına veya soda ile içildiği gibi cin
veya votka ile biraz limonsuyu kar-
tırılırsa Ankara, İstanbul sosyetesinde
ve Kordiplomatik nezdinde meşhur
olan KAVAKLİDERE KORTEYLİ
yapılır.

KALİTE ŞARAPLARI

Vakot Domlasi Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, pey-
nir, elma, fındık gibi kuru yemişler
vesaire ile

Canlıya Yıldız Beyaz, Sek

Tavuk, balık, midye, istiridye, istakoz,
yumurta, peynir vesaire ile
(Soğutularak)

SOFRA ŞARAPLARI

Dikmen Kızı Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, pey-
nir, elma, fındık gibi kuru yemişler
vesaire ile

Ankara Kırmızı Beyaz, Sek

Tavuk, balık, midye, istiridye, istakoz,
yumurta, peynir vesaire ile
(Soğutularak)

Ankara Kırmızı Beyaz, Dömisek

Pasta, şekerleme, tatlı ve meyveler ile
(Soğutularak)

SERİNLETİCİ ŞARAP

Lal Pembe

Soğutulduğu takdirde yalnız olarak,
veya yemeklerde meyva ile

